

ISSN 1987-6890

ეკონომიკისა და
სტატისტიკის ეროვნული
სერვისების ცენტრი

EKONOMISTI

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი

International Scientific-Analytical Journal

6

2 0 1 4

UDC33

ე-49

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი

ეკონომისტი

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
გამოდის 2009 წლის იანვრიდან

დეკემბერი **6** 2014

მთავარი რედაქტორი რამაზ აბუსაძე

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია:

აკადემიკოსები:

ვლადიმერ პაპავა, ავთანდილ სილაგაძე.

საქ. მეც. პროფესორი აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი

ლევო ჩიქავა.

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები:

იური ანანიავიძე, ოლეგ ანთონი, გივი ბედიანაშვილი, თემურ ბერიძე, გიორგი ბერუაშვილი, ვახტანგ ბურღული, რევაზ გველეხიანი, რევაზ გოგოხია, რევაზ კაკულია, თემურ კანდელაკი, მურმან კვარაცხელია, ალფრედ კურატაშვილი, იაკობ მენსია, ელგუჯა მემვაბიშვილი, სოლომონ პავლიაშვილი, შუანგი სამაღაშვილი, როლანდ სარჩიშვილი, ავთანდილ სულაბერიძე, თემურ შენგელია, თინა ჩხეიძე, ნოდარ ჭითანავა, ეთერ ხარაიშვილი, მიხეილ ჯიბუტი.

ეკონომიკის დოქტორები:

ნანული არქვიაძე, თამილა არნანი-კეკელიძე, ნანა ბიბილაშვილი, ბადრი ბერბაია, მერაბ გველეხიანი, შალვა გობიაშვილი, ლინა დათუნაშვილი, გულნაზ ერქომაიშვილი, ეთერ კაკულია, ნაზირა კაკულია, ანსორ კურატაშვილი, თეა ლახარაშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), იზა ნათელაური, დალი სოლოღაშვილი, ნოდარ ხაღუტი, მამუკა ხუციშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), რევაზ ჯავახიშვილი.

უცხოელი წევრები:

ანა ახვლედიანი (დიდი ბრიტანეთი, პასუხისმგებელი მდივანი უცხოეთში), ლარისა ბელინსკაია (ლიტვა), ელდარ ისმაილოვი (აზერბაიჯანი), ბინდრა კანაუსკიენე (ლიტვა), დავით კურტანიძე (აშშ, მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ვლადიმერ მენშიკოვი (ლატვია), მიხეილ როკეტლიშვილი (აშშ), ბაღინა სავინა (უკრაინა), სლავომირ პარტიციპი (პოლონეთი), დიმიტრი სოროკინი (რუსეთი).

თამარ ღაღიანი (პასუხისმგებელი მდივანი)

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპით. რედაქციის შეხედულება შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ავტორის აზრს და იგი პასუხს არ აგებს ინფორმაციის სიზუსტეზე.

თბილისი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Paata Gugushvili Institute of Economics

EKONOMISTI

International Scientific-Analytical Journal
Published from January 2009

December **6** 2014

Editor-in-Chief Ramaz Abesadze

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD:

ACADEMICIAN OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Vladimer Papava, Avtandil Silagadze

CORRESPONDING MEMBER OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Leo Chikava,

DOCTORS OF ECONOMIC SCIENCES:

Iuri Ananiashvili, Roseta Asatiani, Givi Bedianashvili, Temur Beridze, Giorgi Berulava, Vakhtang Burduli, Nodar Chitanava, Tina Chkheidze, Revaz Gvelesiani, Revaz Gogokhia, Mikhail Jibuti, Revaz Kakulia, Temur Kandelaki, Eter Kharashvili, Murman Kvaratskhelia, Alfred Kuratashvili, Jakob Meskhia, Elguja Mekvabishvili, Solomon Pavliashvili, Ushangi Samadashvili, Roland Sarchimelia, Temur Shengelia, Avtandil Sulaberidze.

DOCTORS OF ECONOMICS:

Nanuli Arevadze, Tamila Arnanian-Kepuladze, Nana Bibilashvili, Lina Datunashvili, Gulnaz Erkomaishvili, Badri Gechbaia, Shalva Gogiashvili, Merab Gvelesiani, Revaz Javakhishvili, Nazira Kakulia, Eteri Kakulia, Anzor Kuratashvili, Tea Lazarashvili (deputy editor-in-chief), Iza Natelauri, Nodar Khaduri, Mamuka Khuskivadze (deputy editor-in-chief), Dali Sologhashvili.

FOREIGN MEMBERS:

Larisa Belinskaja (Lithuania), Eldar Ismailov (Azerbaijan), Gindra Kasnauskiene (Lithuania), David Kurtanidze (USA, deputy editor-in-chief abroad), Vladimir Menshikov (Latvia), Slawomir Partycki (Poland), Mikhail Roketlishvili (USA), Galina Savina (Ukraine), Dmitri Sorokin (Russia).

Tamar Dadiani (executive secretary)

The journal follows the principles of free press. The views of editorial board do not necessarily reflect author's option and it accepts no responsibility for the accuracy of information.

Tbilisi

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მაკროეკონომიკა

გივი ბედიანაშვილი – კულტურა როგორც ინსტიტუტი ქვეყნის
სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების და საერთაშორისო ბიზნესის
კონტექსტში **6**

ფინანსები

ვიარა სლავინსკა – კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის
შეფასების ზოგიერთი ასპექტები **17**

ლილი გვენეტაძე, მარიამ კაპანაძე – კომპანიების ფინანსური
ეფექტიანობის შეფასების ზოგიერთი ასპექტები **24**

ირინე მამალაძე – დაზღვევა და ინვესტიციები **33**

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა

თენგიზ ქავთარაძე – სამრეწველო მატყლის წარმოების სრულყოფის
პრობლემები საქართველოში **40**

ეკონომიკური თეორია

როლანდ სარჩიმელია, ნატა დავლაშერიძე – დროის პროგრესის
გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე გლობალიზაციის პირობებში **50**

სტატისტიკა

მამუკა სარჩიმელია – ეკონომიკისა და სამართალდარღვევის
სტატისტიკის აღრიცხვის თავისებურებები **56**

მომსახურების სფერო

მედეა მელაშვილი, ნუნუ ქისტაური – ინოვაციების როლი
მომსახურების სფეროს განვითარებაში **64**

მაბისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

თეიმურაზ გოგობია – სტრატეგიული მარკეტინგის არსი, როლი და
მნიშვნელობა ფირმის ფუნქციონირებაში **73**

2014 წლის შურნალ "ეკონომისტი"-ს შინაარსი **83**

ინფორმაცია **98**

СОДЕРЖАНИЕ

МАКРОЭКОНОМИКА

- Гиви Бедианашвили* – Культура как институт в контексте социально-экономического развития страны и международного бизнеса **6**

ФИНАНСЫ

- Виара Славинска* – Мотивационная функция оценки персонала в “Уникредит Болбанке” **17**

- Лили Гвенетадзе, Марика Капанадзе* – Некоторые аспекты оценки финансовый эффективности компании **24**

- Ирине Мамаладзе* – Страхование и инвестиции **33**

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

- Тенгиз Кавтарадзе* – Проблемы современствования промышленного производства шерсти в Грузии **40**

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

- Роланд Сарчимелия, Ната Давлашеридзе* – Влияние прогресса времени в экономике Грузии в условиях глобализации **50**

СТАТИСТИКА

- Мамука Сарчимелия* – Особенности учета статистики правонарушения и экономики **56**

СФЕРА УСЛУГИ

- Медеа Мелашвили, Нуну Кистаури* – Роль инновации в развитии сферы услуг обслуживания **64**

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

- Теймураз Гогохия* – Сущность, роль и значение стратегического маркетинга в функционировании фирмы **73**

- СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА “ЭКОНОМИСТИ” ЗА 2014 ГОД **83****

- ИНФОРМАЦИЯ **98****

C O N T E N T S

MACROECONOMICS

- Givi Bedianashvili* – Culture as an Institution in the Context of Socio-economic Development of Country and International Business **6**

FINANCE

- Viara Slavianska* – Motivational Function of the Personnel Assessment at “Unicredit Bulbank” jsc **17**

- Lily gvenetadze, Marika Kapanadze* – Some Aspects of the Companies’ Financial Efficiency Evaluation **24**

- Irine mamaladze* – Insurance and Investments **33**

AGRICULTURAL ECONOMY

- Tengiz KavTaradze* – The Problems of Improvement of Industrial Wool Production in Georgia **40**

ECONOMICS THEORY

- Roland sarchimelia, Nata Davlasheridze* – Influence of Progress of Time on Georgian Economy in Conditions of Globalization **50**

STATISTICS

- Mamuka Sarchimelia* – Peculiarities of Statistical Accounting of Economics and Law Violation **56**

SERVICE

- Nunu Qistauri, Medea Melashvili* – The Role of Innovations in the Development of Service Sphere **64**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- Teimuraz Gogokhia* – The Essence, Role and Significance of Strategic Marketing in the Functioning of a Firm **73**

- CONTENTS OF JOURNAL “EKONOMISTI” DURING 2014** **83**

- INFORMATION** **98**

მაკროეკონომიკა

გივი ბედიანაშვილი

ეკონომიკური მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

**კულტურა როგორც ინსტიტუტი ძველის სოციალურ-ეკონომიკური
განვითარების და სამართაშორისო ბიზნესის კონტექსტში**

ქვეყნების კონკრეტული სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების და ბიზნესის ფუნქციონირების კონტექსტში უკვე ბოლო რამდენიმე ათწლეულია საკმაოდ ინტენსიურად განიხილება სოციოკულტურული ფაქტორები (იხ., მაგალითად, ისეთი ცნობილი მკვლევრების ნაშრომები, როგორცაა გ. ჰოფსტედე [1], შ. შვარცი [2], რ. ინგლხარტი და კ. ველცელი [3], ლ. ხარისონი და ს. ხანგინგტონი [4], ე. პოლი [5], ფ. ტრომპენაარსი [6], ე. იასინი [7], ა. აუზანი [8]. აღნიშნული პრობლემატიკის ცალკეულ აქტუალურ თეორიულ და პრაქტიკულ საკითხებს ეთმობა ასევე ქართველ მეცნიერთა ნაშრომები: ლ. ჯამაგიძე, ნ. პაპახაშვილი, შ. შაბურიშვილი, დ. სიხარულიძე [7], ნ. სუმბაძე [8], შ. ვეშაპიძე [9]).

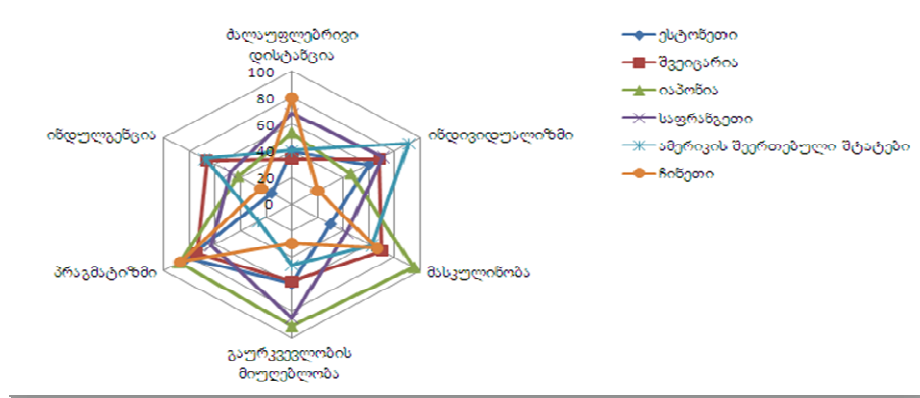
პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ კულტურა, ახალი ინსტიტუციონალიზმის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, ეკუთვნის არაფორმალური ინსტიტუტების ფენომენს (იხ., მაგალითად [12]. ზოგადად არაფორმალური ინსტიტუტების და თვით კულტურის დიდი მნიშვნელობის შესახებ ქვეყნის ეკონომიკის ფუნქციონირებაში აღნიშნავდა თვით დუგლას ნორტი [13]. ამრიგად, გამოთქმა: „კულტურას აქვს მნიშვნელობა“ უშუალოდ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისთვის, მართებულია და აქტუალურია (იხ., მაგალითად [14]).

ამასთან ერთად, საინტერესოდ მიგვაჩნია გამოვეყნოთ რამდენიმე ცნობილი მოსაზრება კულტურის ცნების შესახებ. მაგალითად, გირტ ჰოფსტედე განმარტავს კულტურას, როგორც ტვინის კოლექტიურ მენტალურ დაპროგრამირებულებას, ჩვენ მიერ სამყაროს აღქმის წინასწარ განსაზღვრულობის ნაწილს, რაც საერთოა ჩვენი ერის, რეგიონის ან ჯგუფის სხვა წარმომადგენლებთან [15]. არსობრივად კულტურა ავტორის მიერ განიხილება ფასეულობების და ნორმების პრიზმაში მათი მთლიანი ერთობლიობის სახით (ქართველ მეცნიერთა ნაწილი „ფასეულობების“ ნაცვლად გამოიყენებს „ღირებულებების“ კატეგორიას, რაც, ჩვენი აზრით, არ არის პრინციპული ჩვენ მიერ განსახილველი პრობლემატიკის კონტექსტში, თუმცა, პირადად ჩვენ, შინაარსობრივად უფრო მართებულად მიგვაჩნია პირველი ცნება). ასევე ცნობილი, შალომ შვარცის აზრით, კულტურა საფუძველია საზოგადოებაში ადამიანების დომინირებული რწმენების, წესების, ჩვეულებების, სიმბოლოების, ნორმების და ფასეულობების.

როგორც იგი აღნიშნავს, კულტურა არის ლატენტური, ჰიპოთეტური ცვლადი, რომელიც ჩვენ შეგვიძლია გავზომოთ მხოლოდ მისი კონკრეტული გამოვლენის საშუალებით და ამ თვალსაზრისით (აზუსტებს ავტორი), კულტურა არაა ლოკალიზებული ცალკეული ადამიანების გონებასა და მოქმედებებში. იგი (კულტურა), უფრო მეტად, ინდივიდის გარეთაა და დაკავშირებულია იმ წნეხთან, რომელსაც განიცდის ეს ინდივიდი, იმის გამო, რომ ცხოვრობს გარკვეულ სოციალურ სისტემაში [2]. ჩვენი აზრით, აღნიშნული განმარტებები საკმაოდ ადეკვატურად ახასიათებს კულტურას, როგორც არაფორმალურ ინსტიტუტს.

რაც შეეხება უშუალოდ კულტურის და ფასეულობების მოდელირებას და რაოდენობრივ გაზომვას, განვიხილოთ ამ მიმართებით ერთ-ერთი პირველი და აღიარებული მიდგომა, შემუშავებული გირტ ჰოფსტედეს მიერ. ჰოფსტედისეულ მოდელში გამოყოფილია კულტურის რაოდენობრივად გაზომვადი ცალკეული ბლოკები, რომლებიც ერთიანობაში სისტემურად წარმოდგენენ საზოგადოების ფასეულობებს. ამ მოდელის შედარებით ბოლო ვარიანტში წარმოდგენილია შემდეგი ხუთი ბლოკი და შესაბამისი ინდექსი: ძალაუფლებრივი დისტანცია (PDI - Power distance index) – ასახავს ადამიანთა მზობას, მიიღოს საზოგადოებასა და ინსტიტუტებში ძალაუფლების იერარქიული სტრუქტურა და მისი უთანაბრო განაწილება; ინდივიდუალიზმი (კოლექტივიზმის საპირისპიროდ, IDV – Individualism vs. collectivism) წარმოგვიდგენს ადამიანების (საზოგადოების უპირატეს დამახასიათებელ მიდრეკილებებს) არჩევანს დამოუკიდებლობისა და ურთიერთდამოკიდებულების (შესაბამისი ჯგუფების ინტერესების პრიორიტეტით) ფორმატში საქმიანობას შორის; გაურკვეველობის მიუღებლობა (აცილება, გაურკვეველობისაგან თავის დაღწევა, UAI - Uncertainty avoidance index) გვიჩვენებს ადამიანისა და მთლიანად საზოგადოების მოთმინების (ტოლერანტობის) დონეს გაურკვეველი (განუსაზღვრელი) სიტუაციების მიმართ. მასკულინობა (ფემინურობა, MAS d Masculinity vs. Femininity) არის ადამიანების და მთლიანად საზოგადოების შეფასება ისეთი თვისებების მიხედვით, როგორიცაა მიზანმიმართულება, საქმის ინტერესების წინ დაყენება, სიმკაცრე და წარმატებაზე ყურადღების კონცენტრაცია. გრძელვადიანი ორიენტაცია (მოკლევადიანი ორიენტაცია, LTO - Long-term orientation vs. short term orientation) იმის მაჩვენებელია, თუ რამდენად ორიენტირებული არიან ადამიანები და საზოგადოება გრძელვადიან, სტრატეგიულ პრაგმატულ მომავალზე, საპირისპიროდ ტრადიციული მოკლევადიანი (ოპერატიული) ორიენტაციისა (ავტორის სულ ბოლო წლების მოდელში ეს შეფასება აღნიშნულია, როგორც პრაგმატიზმი - Pragmatism და დამატებულია აგრეთვე მაჩვენებელი ინდულგენცია - Indulgence, რომელიც აღნიშნავს თავშეკავებულობისა და მიმტვევებლობის დონეს - რაც უფრო დაბალია ეს ინდექსი, მით

უფრო დიდია საზოგადოებაზე, ადამიანების ქცევაზე ტრადიციებისა და ნორმების შემზღვეველი ზემოქმედება და პირიქით, ამ ინდიკატორის დიდი მნიშვნელობა მიუთითებს პიროვნული იმპულსური ქცევის შედარებით მაღალ დონეზე [16]. განხილული კონცეფციის შესაბამისად საინტერესოა ფასეულობათა შედარებითი განლაგება ქვეყნების მიხედვით (ნახ. 1):

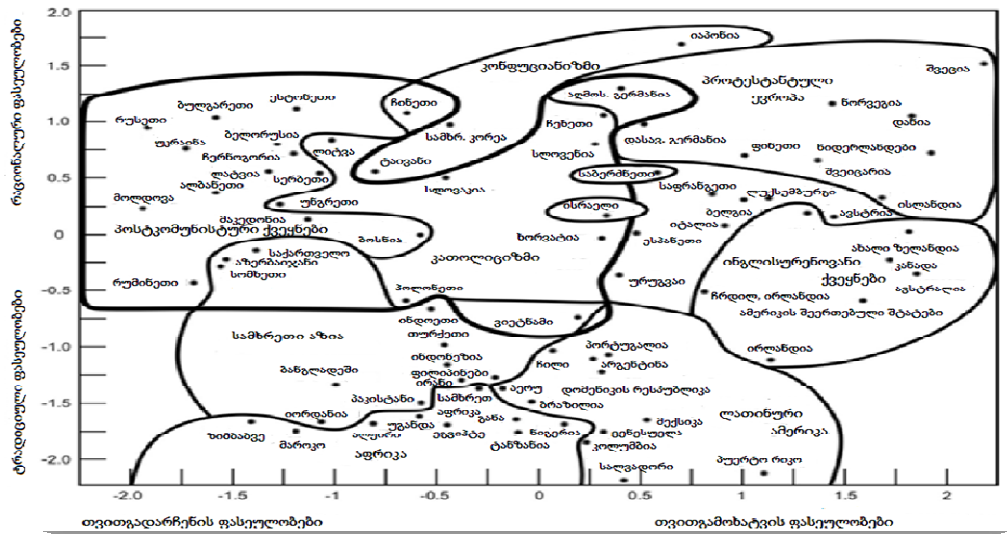

ნახ. 1. საზოგადოებათა კულტურულ ფასეულობათა განლაგება ქვეყნების მიხედვით

მიუხედავად იმისა, რომ გ. ჰოფსტედეს მიდგომა თავისი არსით სტატიკურ ხასიათს ატარებს, მის კვლევებში ბევრი ფუნდამენტურად საინტერესო შედეგი იქნა მიღებული, რამაც სტიმული მისცა მისი მოდელის პრაქტიკულ გამოყენებას სხვადასხვა ქვეყანაში და თვით მიდგომის შემდგომ განვითარებას.

ჰოფსტედესული კონცეპტის მოდიფიცირებული გამოყენების ნიმუშია ფასეულობათა კვლევის ცნობილი პროექტი GLOBE [17]. ამ პროექტის კონცეფციაში კულტურული დეტერმინანტებისა და ფასეულობათა გასაზომად გამოყოფილია ცხრა პარამეტრი. ზემოაღნიშნული ჰოფსტიდისეული მაჩვენებლებიდან უცვლელი დარჩა მხოლოდ ორი: ძალაუფლებრივი დისტანცია (Power Distance) და გაურკვევლობის მიუღებლობა (Uncertainty Avoidance). მასკულინობის მაგივრად შემოტანილია ორი მაჩვენებელი - გენდრული ეგალიტარიზმი (თანასწორობა - Gender Egalitarianism) და ასერტიულობა (Assertiveness), კოლექტივიზმი წარმოდგება ორ ჭრილში: ჯგუფური (ოჯახური - In-Group Collectivism) და ინსტიტუციური (საზოგადოებრივი - Institutional Collectivism) კოლექტივიზმის სახით. ამასთან ერთად დაემატა სამი მაჩვენებელი, როგორცაა ჰუმანისტური ორიენტაცია (Humane Orientation), საბოლოო შედეგზე ორიენტაცია (Performance Orientation) და ორიენტაცია მომავალზე (Future Orientation). რაოდენობრივი ექსპერტული ზომები მოცემულია ორ ვარიანტში: როგორც არის მიმდინარე მომენტში

პრატიკულად (Practices, As Is) და როგორი სასურველი ხედვაცაა (Values, Should Be).

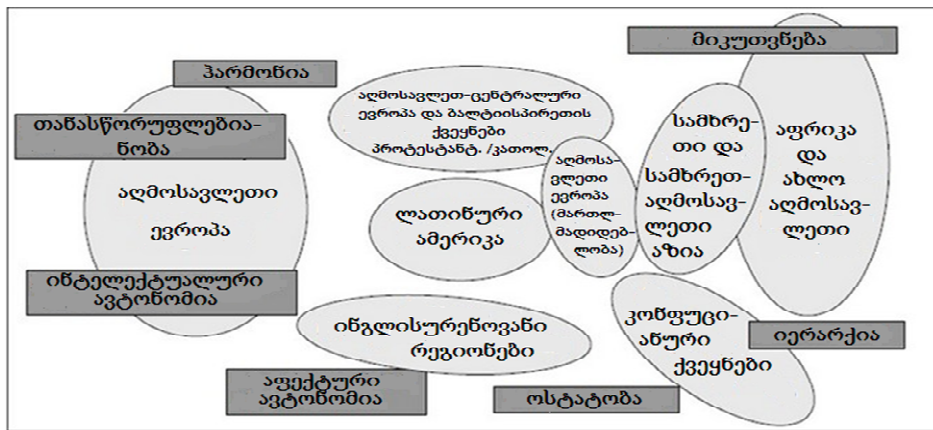

ნახ. 2. მსოფლიოს კულტურული რუკა რ. ინგლხარტის განზომილებაში (2004 წ. [3]).

ფასეულობათა მსოფლიო კვლევების (The World Values Survey - WVS) პროექტის ფარგლებში, რომლის განხორციელების ფუძემდებელი და ერთ-ერთი პირველი ხელმძღვანელია რონალდ ინგლხარტი, რეალიზებულია დინამიკური პროცესების შესწავლა ორი კატეგორიის ჭრილში, როგორცაა 1) ტრადიციული/სეკულარულ რაციონალური ფასეულობები და 2) გადარჩენის/თვითგამოხატვის ფასეულობები [3]. აღნიშნული სამუშაოები ხორციელდება ხუთწლიანი პერიოდულობით და მიზნად ისახავს მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკურ და ტექნოლოგიურ განვითარებასა და შესაბამის საზოგადოებათა ფასეულობებსა და მოტივაციებს შორის ურთიერთკავშირის გამოკვლევას. დღემდე სრულად ჩატარებული იყო აღნიშნულ კვლევით სამუშაოთა ექვსი ციკლი (ტალდა). ერთ-ერთ მათგანში, მსოფლიოს სხვა განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებთან ერთად, ასახულია პოსტკომუნისტური ქვეყნებიც (ნახ. 2).

საინტერესოა ასევე შალომ შვარცის მოდელი [2], რომელშიც გამოყოფილია შვიდი ფასეულობითი მახასიათებელი, გაერთიანებული სამ ჯგუფში: 1) ჩართულობა ინტელექტუალური და ემოციური ავტონომიის წინააღმდეგ (ჰოფსტიდისეული ინდივიდუალიზმის ანალოგი); 2) ეგალიტარიზმი იერარქიულობის წინააღმდეგ (ძალაუფლებრივი დისტანციის მსგავსი

ჰოფსტიდის კონცეფციაში); 3) ჰარმონია ბატონობის წინააღმდეგ, რაც გულისხმობს რომ ქვეყანაში ბუნებრივი და ადამიანისეული რესურსების გამოყენებაში ადგილი აქვს შესაბამისად მორგებით (შეთანაწყობით) თუ ექსპლოატაციურ მიდგომას. ავტორის გამოკვლევების შედეგად აღმოჩნდა, რომ საქართველო (ისევე, როგორც სომხეთი, კვიპროსი, ბოლივია, ბოსნია-ჰერცეგოვინა და ფილიპინები) უფრო ახლოს აღმოჩნდა ღერძებთან - „მიკუთვნება“ და „იერარქია“, ასევე შუა ღერძებთან - „ჰარმონია-ოსტატობა“ (იხ. [2;15]). უფრო დაწვრილებით ეს ნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული ჯგუფის ქვეყნების კულტურულ მახასიათებლებში უფრო დიდი ადგილი უკავია ისეთ ფასეულობებს, როგორცაა „სოციალური წესრიგი“, „ტრადიციების პატივისცემა“, „თავმდაბლობა“, ვიდრე „ტოლერანტობას განსხვავებული აზრების მიმართ“ (ინტელექტუალური ავტონომია) და „სიამოვნება და მომხიბლავი ცხოვრება“ (აფექტური ავტონომია). ამავე დროს საქართველო და აღნიშნული ქვეყნები ისეთ ფასეულობით პოლუსებს შორის იმყოფება როგორცაა „ბუნებასთან ერთიანობა და მშვიდობიანი ცხოვრება (ჰარმონია) და „ამბიციის-გამბედაობა“ (ოსტატობა). ეროვნული კულტურების კარტოგრაფირების შედეგად განხილული ფასეულობითი ღერძების ჭრილში შ. შვარცმა გამოყო მსოფლიოს რვა ცალკეული კულტურული რეგიონი (ნახ.3). საქართველო, მოცემულ შვარცისეულ მოდელში, იმყოფება მართლმადიდებლურ აღმოსავლეთევროპის კულტურულ რეგიონში, რომელშიც შედიან აგრეთვე ბულგარეთი, მაკედონია, უკრაინა, ბოსნია-ჰერცეგოვინა, რუსეთი, სერბეთი. ამ კულტურული რეგიონის სიახლოვეა გამოკვეთილი ავტორის აზრით პროტესტანტულ-ცენტრალური ევროპის და ბალტიისპირეთის ევროპასთან, ლათინური ამერიკის და სამხრეთი და სამხრეთ-აღმოსავლეთი აზიის ქვეყნებთან.

ნახ. 3. შ. შვარცის მიერ წარმოდგენილი მსოფლიოს კულტურული რეგიონები [2]

საინტერესოა, ჩვენი აზრით, ქვეყნების განლაგება ისეთი ფასეულობების ასპექტში, როგორცაა „მიკუთვნება“ და „იერარქია“, რომელთა მიმართაც შვარცის მოდელის მიხედვით, მართლმადიდებლურ აღმოსავლეთ-ევროპის, ასევე პროტესტანტულ-ცენტრალური ევროპის და ბალტიის-პირეთის ქვეყნების ორიენტაცია შედარებით დაბალია, ვიდრე მუსულმანური აღმოსავლეთი და სამხრეთ აფრიკის ქვეყნები, თუმცა უფრო მაღალია ვიდრე აღმოსავლეთ ევროპის ზონა. ასევე მკაფიოაა სტრუქტურირებული სქემაზე ყველა კულტურული რეგიონი სხვა ფასეულობების მიხედვითაც.

განხილული, უდავოდ საინტერესო მიდგომების მიუხედავად, კულტურისა და ფასეულობათა (არაფორმალური ინსტიტუტების) ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებასთან ურთიერთმიმართების (ურთიერთმოქმედების მექანიზმების) სისტემური კვლევისა და რაოდენობრივი გაზომვის პოზიციებიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანია ისეთი ასპექტების გამოყოფა, როგორცაა **ინდივიდუალიზმი** (საზოგადოებაში ადამიანის უნარების გამოვლენის დონე) და **ძალაუფლებრივი დისტანცია** (იერარქიულობის ხარისხი), რაც, ამავე დროს, დასტურდება ზემოთ განხილული ცნობილი ძირითადი მიდგომებს ანალიზით და განზოგადებით. აღსანიშნავია, რომ არსობრივად სწორედ ამ მაჩვენებლების ჭრილში განსხვავებიან მსოფლიოს ქვეყნების მენტალური მახასიათებლები ერთმანეთისგან. მეორე მხრივ, ამ მაჩვენებლების პრიზმაში შეიძლება გამოვავლინოთ კანონზომიერებები სხვადასხვა საზოგადოების ურთიერთშედარების და ამავე დროს მათ სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე არაფორმალური ინსტიტუტების ზემოქმედების ხასიათის გარკვევის პროცესში.

განსაკუთრებით აქტუალურია კულტურის ფაქტორის ადეკვატური წარმოდგენა და გამოყენება საერთაშორისო ბიზნესის კონტექსტში, რისი გაუთვალისწინებლობაც ხშირად მწვავედ გამოქვავდება თანამედროვე გლობალიზაციის პროცესების ფონზე როგორც თვით ბიზნესში, ასევე სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების სხვადასხვა სფეროში. კულტურის ფაქტორს ამ მიმართებით ეთმობა მთელი რიგი ნაშრომები ისეთი დისციპლინების ფარგლებში, როგორცაა კროს-კულტურული ურთიერთობები საერთაშორისო ბიზნესში, კროს-კულტურული მენეჯმენტი და შედარებითი მენეჯმენტი [16-23]. ბიზნესში კულტურის როლის ზოგად საკითხებს ეძღვნება ასევე ქართულ მეცნიერთა ნაშრომები [24-28].

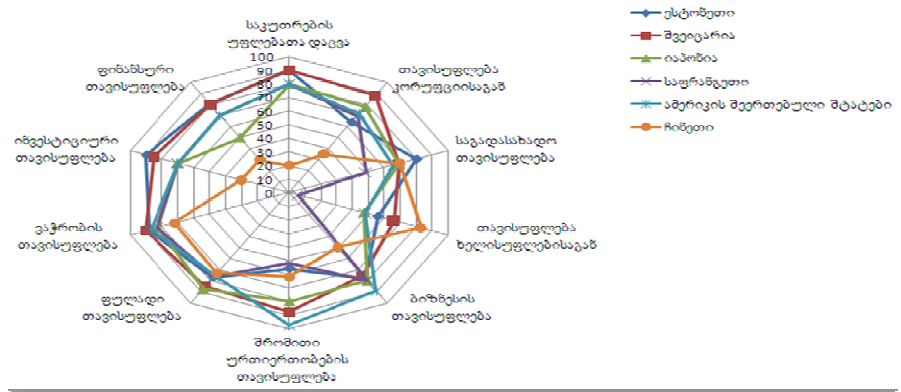
თანამედროვე პირობებში კროს-კულტურულ პრობლემატიკაში, პრაქტიკული პოზიციებიდან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თემაა საერთაშორისო ბიზნესის წამოწყების ქვეყანაში ადგილობრივ ბიზნეს-კულტურასთან მორგების (მისი გაზიარების და მიღების) თუ საკუთარი ეროვნული ბიზნეს-კულტურით საქმიანობის წარმართვის შე-

სახებ გადაწყვეტილების მიღება. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების შესახებ შეთანხმების რატიფიცირების შემდეგ ჩვენი ქვეყნის ბიზნესისთვის ევროკავშირის ბიზნესგარემოს პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენების უზრუნველყოფის კუთხით.

უშუალო მონიტორინგის თვალსაზრისით ეს პრობლემა შეიძლება განიხილოს, იქნას, ზემოაღნიშნულ კულტურულ ფასეულობათა ჭრილში ქვეყნის ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის ბაზაზე კულტურის ამ ორი ასპექტის სისტემური ინტეგრაციის საფუძველზე.

მართლაც, თვით ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი გარკვეულად ასახავს კონკრეტულ ეროვნულ კულტურას (მათ შორის ბიზნეს-კულტურასაც) სხვადასხვა რაკურსით. აღნიშნული ინდექსი წარმოგვიდგენს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუციურ მახასიათებლებს, როგორცაა: 1. ბიზნესის თავისუფლება; 2. ვაჭრობის თავისუფლება; 3. გადასახადების თავისუფლება; 4. თავისუფლება ხელისუფლებისაგან; 5. ფულადი თავისუფლება; 6. ინვესტიციური თავისუფლება; 7. ფინანსური თავისუფლება; 8. საკუთრების უფლებათა დაცვა; 9. თავისუფლება კორუფციისაგან; 10. შრომითი ურთიერთობების თავისუფლება [31; 32].

მაგალითად, კორუფციის მაღალი დონე, როგორც წესი, მიუთითებს ძალაუფლებრივი დისტანციის მაღალ დონეზე, განვითარებული ინდივიდუალიზმის მქონე ქვეყნები კი უზრუნველყოფენ საკუთარი ეკონომიკური თავისუფლების მაღალ მაჩვენებელს და პირიქით - უპირატესად კოლექტივისტური ქვეყნები ხასიათდებიან ეკონომიკური თავისუფლების შესამჩნევად უფრო დაბალი დონით (ნახ.4).

ნახ.4. ეკონომიკური თავისუფლების მახასიათებლები ქვეყნების მიხედვით

კულტურის თვისებრივი მახვენებლები და თვით ფასეულობები დროის განმავლობაში იცვლებიან ნელა, ზოგჯერ თაობების შეცვლის თანაზომად პერიოდში, რაც მათ გრძელვადიან ხასიათს ანიჭებს. თუმცა, ცხადია ისიც, რომ ფასეულობითი ორიენტაციების კონკრეტული გამოვლენა და ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე ზემოქმედება ხდება უწყვეტად მიმდინარე პროცესში (აღნიშნული ჰიპოთეზის სტატისტიკური დასაბუთების შესახებ მსოფლიოს ცალკეული ქვეყნების მაგალითზე, იხ., მაგალითად [3]). ამდენად, ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს მათ რეგულარულ მონიტორინგს, როგორც პოზიტიურ, ისე ნეგატიურ თავისებურებათა გათვალისწინებას და, საჭიროების შემთხვევაში, რეგულირებას (საზოგადოებისათვის მისაღები ფორმებით სასურველ მიზანმიმართულ კორექტირებას), გამომდინარე თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის კომპლექსური განვითარებისა და ბიზნესის ეფექტიანი ფუნქციონირების მოთხოვნებიდან გრძელვადიან პერიოდში, მაკროსისტემური პოლიტიკის და სტრატეგიის ფარგლებში გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში [34].

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Hofstede G. Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values. - Beverly Hills, CA: Sage Publications, 1980; Triandis H. Culture and Social Behavior. - N.Y.: McGraw-Hill, 1994.
2. Шварц Ш. Культурные ценностные ориентации: природа и следствия национальных различий. Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2008. Т. 5, №2. С.37-67.
3. Инглхарт Р. Вельцель К. Модернизация, культурные изменения и демократия. Последовательность человеческого развития. М.: Новое, издательство, 2011.
4. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. Под редакцией Л. Харрисона и С. Хантингтона. М., 2002.
5. Hall E. Understanding Cultural Differences. 1990.
6. Тромпенаарс Ф., Хампден-Тернер Ч. Национально-культурные различия в контексте глобального бизнеса. Минск, 2004.
7. Ясин Е. Исследование культурных ценностей - общее дело социальных наук. Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2008. Т. 5, №2. С.25-36.
8. Аузан А. и др. Культурные факторы модернизации. М., Санкт-Петербург, 2011.

9. ჯამაგიძე ლ., პაპაჩაშვილი ნ., შაბურიშვილი შ., სისარულიძე დ. საერთაშორისო ბიზნესის სოციოკულტურული გარემო საქართველოში. თბილისი, უნივერსალი, 2011.
10. სუმბაძე ნ. თაობები და ღირებულებები. თბილისი, 2012.
11. ვეშაპიძე შ. კაცობრიული ღირებულებები და ეკონომიკის ღირებულებითი ორიენტირები. თბილისი, 2012.
12. Институциональные ограничения экономической динамики. Под редакцией В. Л. Тамбовцева. М., Теис, 2009.
13. North D. Institutions, Institutional Change and Economic performance. Cambridge, CUP, 1990. <http://www.scribd.com/doc/52858859/Institutions-Institutional-Change-and-Economic-Performance-NORTH-Douglass-C>.
14. Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу. Под редакцией Л. Харрисона и С. Хантингтона. М., 2002.
15. Hofstede G. Culture’s Consequences, Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations Across Nations. Thousand Oaks: Sage Publications, 2001.
16. <http://geert-hofstede.com>.
17. Cornelius N. Introduction to the GLOBE Research Project on Leadership Worldwide. 2005.
18. Жамакочян Ж., Акошян Л. Ценностные ориентации Армении в контексте межкультурных исследований. Глобус. №7, 2013.
19. Lewis D. When cultures collide: leading across cultures. 2006.
20. Barry J. Tomalin B. Cross-Cultural Communication: Theory and Practice. 2013.
21. Tomalin B., Nicks M. The World’s Business Cultures and How to Unlock Them. 2007.
22. Гестеланд Р. Кросс-культурное поведение в бизнесе. Маркетинговые исследования, ведение переговоров, менеджмент в различных культурах. Днепропетровск, Баланс-Клуб, 2003.
23. Holden N. Cross-cultural Management. A Knowledge Management Approach. 2002.
24. Daniels J, Radebaugh L., Sullivan D. International Business: Environments & Operations. 2012.
25. Lewis D. When Teams Collide: Managing the International Team Successfully. 2012.
26. Edfelt R. Global Comparative Management. A Functional Approach. 2009.
27. მესხია ი. ბიზნესის საფუძვლები. თბილისი, 2011.
28. სამადაშვილი უ. ბიზნესის საფუძვლები. თბილისი, 2013.

29. შენგელია თ. საერთაშორისო მენეჯმენტი. თბილისი, 2012.
30. ყორღანაშვილი ლ. საერთაშორისო ბიზნესი. თბილისი, 2001.
31. სიზანიშვილი ს., ყულიჯენაშვილი ა., წიქარიძე ლ. საქმიანი ურთიერთობების კულტურა. თბილისი, 2007.
32. 2014 Index of Economic Freedom. <http://www.heritage.org/index/>.
33. ბელიანაშვილი გ. ევროკავშირი და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ბენჩმარკინგის საკითხი: ინსტიტუციური მაკროსისტემური ასპექტი. ჟურნალი „ეკონომისტი“, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი, ზ5, თბილისი, 2014.
34. ბელიანაშვილი გ. ქვეყნის გრძელვადიანი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია: მეთოდოლოგიის საკითხები. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის, «პოსტკომუნისტური ქვეყნების ეკონომიკების აქტუალური პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე», მასალები (მიმდინავე პროფესორ გიორგი პაპავას დაბადებიდან 90-ე წლისთავისადმი). ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. თბილისი, 2013.

გივი ბელიანაშვილი

*ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მიწვეული პროფესორი*

**კულტურა როგორც ინსტიტუტი ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური
ბანვითარების და სამართაშორისო ბიზნესის კონტაქტში
ანოტაცია**

განხილულია ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების და საერთაშორისო ბიზნესის თვალსაზრისით სოციოკულტურული ფაქტორის არსი და მნიშვნელობა გლობალიზაციის თანამედროვე პირობებში. ნაჩვენებია კულტურულ ფასეულობათა გაზომვის არსებული ძირითადი მიდგომების თავისებურებანი, წარმდგენილია საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემატიკაში კულტურული კომპონენტის ასახვის მიზნით ქვეყნის ეკონომიკური თავისუფლების ინდიკატორების გამოყენების შესაძლებლობები.

გივი ბედიანაშვილი

*თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი იმედი
ივანე ჯავახიშვილი, მიწვეული პროფესორი*

**КУЛЬТУРА КАК ИНСТИТУТ В КОНТЕКСТЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНО-
МИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАНЫ И МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА**

Аннотация

Рассматриваются сущность и значение социокультурного фактора с точки зрения социально-экономического развития страны и международного бизнеса в современных условиях глобализации. Показаны особенности основных существующих подходов к измерению культурных ценностей, представлены возможности использования индикаторов экономической свободы с целью отражения культурного компонента в проблематике международного бизнеса.

Givi Bedianashvili

*Ivane Javakhishvili Tbilisi State University,
Visiting Professor*

**CULTURE AS AN INSTITUTION IN THE CONTEXT OF SOCIO-ECONO-
MIC DEVELOPMENT OF COUNTRY AND INTERNATIONAL BUSINESS**

Annotation

The essence and significance of socio-cultural factors in terms of socio-economic development and international business in today's globalized world. The features of the main existing approaches to measuring cultural values, presented the possibility of using indicators of economic freedom with the purpose to reflect the cultural component in the international business issues.

ზონანგა

Viara Slavianska

PhD, Burgas Free University (Bulgaria)

**MOTIVATIONAL FUNCTION OF THE PERSONNEL ASSESSMENT AT
“UNICREDIT BULBANK” JSC**

Performance appraisal is one of the most important motivational mechanisms and respectively instruments for human resource management in the organization. It is an exceptionally important activity because it could ruin or decrease the effects from the rest activities constituting the human resource management function. Generally it is necessary for the goals of:

1) *development* – it serves for identifying the strength and weaknesses of the employees, the necessity of additional training and the effects from the training programs. It fosters the dialogue between subordinates and managers, as on one hand it stimulates the employees to express their ambitions, and on the other – encourages managers to monitor their behavior in order to help them;

2) *reward* – the appraisal helps organization in the allocation of resources, connected with promotions, transfers, pay increases, etc.;

3) *motivation* – the assessment provides a feedback to the employees, which encourages initiative, develops a sense of responsibility and stimulates efforts for performance improvement. The appraisal is used as a communication means for offering the necessary changes in behavior, attitudes, skills and knowledge;

4) *planning* – the appraisal is a valuable resource in determining the needs of personnel;

5) *communication* – the appraisal gives occasion and reason for continuous discussions between manager and subordinate in connection with different aspects of the job. Through this interaction the two sides get to better know each other and is provided an informational channel, which helps to clarify the expectations of each side;

6) *justice* – the performance appraisals provide a reliable protection of the decisions in connection with the promotions, transfers, payment and lay offs [1].

The great importance of the appraisal provoked the research interest exactly to the process of personnel assessment as a practical realization and generated motivational effects in a big organization from the banking branch. The chosen research object is not casual. With its over 1 million clients “UniCredit Bulbank” JSC is the biggest Bulgarian bank. There are about 4000 employees working in it, allocated among over 230 subsidiaries in the whole country. In 2012 the bank received the prize “The most preferred employer” in the category of organizations with over 500 employees. This provoked expectations for a well developed human resource management system.

Research methods and instruments

Information about the functioning system for personnel assessment was gathered from several sources and channels: 1) through study of documentation; 2) through interview with a specialist from the human resource department; 3) through anonymous inquiry among the employees. A questionnaire of 15 closed questions, intended to reveal the motivational effect of the assessment, was developed. The content of the questionnaire was composed on the basis of well known theoretical formulations. A Likert scale was used for registration of the answers, and the closed character of the questions facilitated the data processing. The inquiry was conducted at several bank offices in Burgas and included 140 respondents, chosen on a random principle. On the basis of the volunteer participation and high sense of responsibility of the employees, the return quota of the questionnaires was 100%. Since about 250 people work in the offices, therefore the size of the sample gives grounds to be perceived as representative enough.

Technology of personnel assessment at “UniCredit Bulbank” JSC

Currently functioning system for personnel assessment in the bank exists in this mode from 2008. The appraisal of every employee is complex and includes the following basic sections of criteria: 1) Attained goals; 2) Possessed competencies; 3) Desires for career development; 4) Plan for development; 5) General appraisal. Every employee has a constant access to all of his/her appraisals during the last 5 years through the internal site of the bank, where exists a special section “Management of performance”, with personal subsection “My performance”.

The performance assessment is done at the end of the calendar year, but the employee is informed about the results after their processing, i.e. two-three months after the beginning of the next year. This appraisal always includes two parts: self-assessment and assessment from the immediate manager. The appraisal process runs in the following sequence:

1) Setting goals, connected with the work performance. At the beginning of every calendar year performance goals for the next period are set. The manager of the subsidiary starts the process of goal setting, defining the specific goals for every employee. They are closely connected and follow directly from the goals of the structural unit. Each of them participates with certain percentage in the general performance of the employee and has a concrete level. When the employee gets familiar with the goals, he/she could discuss them with the manager of simply to indicate his/her agreement.

2) Setting goals, connected with the competencies elaboration. Every employee has the opportunity to point minimum 1 and maximum 3 weaknesses and respectively to choose so called “areas of development” from a specified list. Subsequently the manager makes himself familiar with these weaknesses, confirms them or rejects the

necessity of development of the pointed competencies. This is always a subject of bilateral discussion.

3) *Determining the desire for career development.* In connection with the career development the bank has developed a so called “global model of the jobs”, which informs the employees about the stages through which they should pass on their road to a specific job. Every employee is expected to point whether he/she has a desire to grow, in what functional area, on what job position, etc. Besides this, in connection with the development towards positions in other subsidiaries, including abroad, every employee should point his/her opportunities for mobility, as well as his/her language competencies. The immediate manager could agree with the employee’s desire or could reject it – he could confirm that the employee possesses the necessary qualities, experience and competencies to occupy a higher position, but could recommend another position as well.

4) *Making a plan for development.* In connection with the improvement of his/her work performance or with his/her desire for promotion, every employee could announce the specific trainings, which he thinks he needs. This is also valid in the cases when through re-design the job includes additional tasks, or when the applied technologies change, etc. The stated employees’ desires are taken into consideration in the planning and carrying out training activities.

5) *Forming the general appraisal.* The appraisal obtains its final mode only after its discussion with the employee. The final generalized assessment has two basic variations: 1) the employee’s performance fits to the requirements – goals and criteria; 2) the employee’s performance does not fit completely to the requirements, as the negative appraisal is always argued by the manager.

The immediate manager sends the final appraisal to the human resource department. The subsystem for assessment of the work performance is closely integrated with the rest human resource management subsystems in the bank, and namely – the payment subsystem, the training subsystem, the career development subsystem, etc. Therefore different following actions are taken according to the received appraisal – there are organized trainings, increased rewards, made individual development plans, etc.

Motivational effects from the work performance assessment

The presented system for personnel assessment sounds quite optimistically and creates expectations for effective functioning and mostly usefulness for the bank itself. But this has a direct connection with its motivational function and that’s why the researcher was interested to determine to what extend the assessment process, in the way it is realized in practice, plays a real role of mechanism integrating the work performance of the employee and the received internal and external rewards in a way satisfying his needs, as well as those of the organization. That is to say the employees’ perceptions and attitudes have a leading importance.

The appraisal is an important motivator for the employees. According to the anonymous inquiry, 98% of the bank employees always strive for receiving a high appraisal of their work performance. This means that the appraisal is a strong motivator for them, which gives purposefulness of the work activity.

In most cases the appraisal does not influence the received reward. The appraisal could create motivation when it brings internal and/or external rewards, which are valuable for the employee, i.e. when is connected with the salary, job promotion, training and/or lay offs. Despite the obvious importance of the appraisal, only 40% of the employees see a direct relation between it and the received salary, as no one is absolutely categorical. Strongly disturbing is the fact that according to over half of the respondents such a relation does not exist. It is quite obvious that the salary is not influenced by the level of work performance, at least according to the employees' perceptions.

The appraisal strongly influences the career opportunities. It turns out that according to 94% of the respondents the mobility in the organization, i.e. the transfer or promotion to another job depends on the performance appraisal. Therefore its motivating function finds expression in this.

In most cases the training opportunities depend on the appraisal. The opportunities for elaboration of knowledge and skills are an important motivator as well. Contemporary employees highly appreciate the opportunity to invest in their own potential and mobile intellectual capital, improving their chances for finding a better employment in the same or other organization. For this reason very positive is the fact that according to 63 % of the employees the received trainings depend on the appraisal (although 22 % do not think so).

The appraisal is a basic criteria during personnel lay offs. Every organization is clear that the policy of making lay offs could have a quite negative reflection on its image, which puts the question about the choice of criteria for lay offs. Generally the lay offs at the bank institutions are not very popular. This is probably due to the precise personnel selection and the socially responsible attitude towards the employee as an important resource. When closing subsidiaries, “UniCredit” always searches variants to avoid the lay offs through moving the employees to another organizational units. According to 86 % of the inquired when personnel lay offs are inevitable, the dismissed are chosen mostly on the basis of the complex work performance appraisal, including the possessed skills, potential for development, work discipline, etc. Only 14% obviously doubt this.

In most cases the appraisal is objective. The perception of the appraisal as an objective indicator for the level of work performance is of basic importance. For 84 % of the employees the received appraisal is always objective and reflects exactly the efforts which they exert in their work. This creates the impression of an adequately carried out and effective assessment policy. The perception of the criteria as objective and fair provokes positive feelings, since it synchronizes the self-assessment (which is

usually high) with the social approval on behalf of the management and the work team. This creates motivation for elaborating the results.

Most employees are clear about the goals and assessment criteria. It turned out that only 15 % of the participants are not always clear about what is expected of them, what goals they should reach and how their work performance would be assessed. This creates preconditions for the so called “role ambiguity”, inevitably reflecting in tension, stress, lower productivity and dissatisfaction. Moreover it influences their feeling of justice in relation to the policies for assessment and reward. The optimistic is that according to the rest 85 %, the manager assigns clear goals and tasks and informs them about the criteria according which they would be assessed. The explanation of this positive situation is probably in the active practicing of management by objectives in the bank – jointly setting goals and subsequently assessing the degree of their attainment.

Most employees are clear about the level of their personal performance. Analogous is the distribution of the employees’ opinions with respect to the clarity about their work performance – 90 % are always clear how well they are coping with their work, and only 10 % are uncertain about this question. Probably this situation is due to the provided adequate feedback and recognition on behalf of the immediate manager, as well as of the bank’s management as a whole. Another source of information is the own judgement of the performer or the so called “internal feedback” from the work itself. Despite its concrete origin, in both cases this clarity has a positive impact on the satisfaction from the work situation and contributes to the improvement of the work quality.

Immediate manager has a basic role in the employees’ assessment. He is a factor of exceptional importance for the subordinates’ satisfaction because of his strong presence in their work life and the many roles he should play. It is expected from him to create motivation for improvement of work performance through the appraisal. Except providing directions and instructions about the future performance objectives, according to 90 % the immediate manager regularly informs his subordinates how they are coping with their tasks (in the form of recognition, praise or criticism). Only 10% feel neglected and obviously are dissatisfied from the received attention and feedback.

Most employees are clear about how to improve their work performance. In the context of the presented up to here it is not surprising that 96 % of the respondents always know what they should do in order to improve their work performance and to increase their appraisal. This confirms the perception of control on behalf of the performer over the concrete result from his/her efforts.

The most important purpose of the assessment is to help the work performance improvement. The immediate manager always explains to his subordinates what and how should correct in their work in order to receive higher appraisal for their

performance, according to 85 % of the respondents. The rest of them have a negative attitude towards this aspect of his leading role.

According to 70 % of the participants in the research, the immediate manager knows their skills and work very well, and 20 % do not take that view.

The appraisal is always an object of discussion. Almost all employees (97 %) always discuss the final appraisal with their manager. The homogeneity of responses could be explained again with the applied procedure for personnel assessment in the bank. As it was pointed out, firstly the employee makes his self-assessment, then his manager informs about it and puts his appraisals on the criteria, included in the attestation form, and finally both of them discuss and complete the assessment. Only after finishing this process, the appraisal is sent to the human resource department.

Conclusion

The conducted empirical research showed some quite interesting aspects of the human resource management at “UniCredit Bulbank” JSC and more concretely in connection with the motivational potential, generated by the system for work performance appraisal. Definitely the system for personnel assessment, introduced five years ago, functions successfully, which is proved by the positive attitudes of the inquired employees.

It turns out that the chosen research object could be treated as an example with respect of an effectively operating system for human resource management and in particular a system for work performance assessment. Probably currently this is one of the few bearers of good ideas in the field of Bulgarian business practice, which deserves our admirations. The realization of the importance of human factor, knowledge and application of effective instruments for its attraction, motivation and retention, is indisputably a source of a basic competitive advantage in the conditions of the current deep economic crisis.

References

1. Slavianska, V. 2011. Human resource management, FLAT-Burgas, p. 349.

Viara Slavianska

PhD, Burgas Free University (Bulgaria)

MOTIVATIONAL FUNCTION OF THE PERSONNEL ASSESSMENT AT “UNICREDIT BULBANK” JSC

Annotation

Performance appraisal is one of the most important motivational mechanisms and respectively instruments for human resource management in the organization. Its great importance provoked the research interest exactly to the process of personnel

22

assessment as a practical realization and generated motivational effects in the biggest Bulgarian bank, and namely - “UniCredit Bulbank” JSC. The paper presents results from a study conducted at several offices of the bank, situated in Burgas. Consecutively the technology of personnel assessment and the motivational effects from this process are examined. The conclusion is that the bank has an effectively functioning system for human resource management and in particular a system for work performance assessment, which is indisputably a source of a basic competitive advantage in the conditions of the current deep economic crisis.

ვიარა სლავინსკა

ეკონომიკის დოქტორი (ბულგარეთი)

**პერსონალის შეფასების მწარმოებლურობის ფუნქცია “უნიკრედიტ ბოლბანკში”
ანოტაცია**

მწარმოებლურობის შეფასება ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოტივაციური მექანიზმია და შესაბამისად, ორგანიზაციაში ადამიანური რესურსების მართვის ინსტრუმენტი. სტატიაში მოცემულია ბულგარეთის რამდენიმე საბანკო ოფისის ანალიზის შედეგები. ასევე განხილულია პერსონალის შეფასების ტექნოლოგია და მოტივაციური ეფექტები ამ პროცესიდან.

Виара Славинска

Доктор економики (България)

**МОТИВАЦИОННАЯ ФУНКЦИЯ ОЦЕНКИ ПЕРСОНАЛА В
“УНИКРЕДИТ БОЛБАНКЕ”**

Аннотация

Оценка производительности одна из самых значительных мотивационных механизмов и соответственно, инструментов для управления человеческих ресурсов. в организации. Статья представляет результаты анализа нескольких банковских офисов в Болгарии, также рассмотрены технология оценки персонала и мотивационные эффекты от этого процесса.

ლილი გვენეტაძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
აკაკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პროფესორი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
მარიამ კაპანაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების ზოგიერთი ასპექტები

ბოლო პერიოდში, ცხოვრების ყველა სფეროში მიმდინარე ცვლილებებიარსებით გავლენას ახდენს კომპანიების საქმიანობაზე. ბიზნესგარემოს კვლევა გვიჩვენებს, რომ იცვლება სამეწარმეო კულტურა, თანამედროვე კომპანიების ფასეულობა და, იმავედროულად, მმართველობითი ტექნოლოგიები. შედეგიან და ეფექტიან კომპანიას შეუძლია გადარჩეს, მთავარ მიზანს მიაღწიოს და ხანგრძლივ პერიოდში იყოს წარმატებული. პოპულარი მკვლევის პიტერ დრუკერის თვალსაზრისით, **შედეგინობაში** იგულისხმება „საჭირო საქმის (პროდუქტის) სწორად კეთება“, ხოლო **ეფექტიანობა** არის „საქმის სწორად კეთების“ შედეგი. წარმატებული კომპანიები საქმეს სწორად აკეთებენ. მართვის მიზანი, რეალური ადამიანების მიერ რეალური სამუშაოს შესრულებაა. კომპანია, რომელიც აღწევს თავის მიზნებს, შეიძლება წარმატებულად ჩაითვალოს. წარმატების ერთ-ერთ მაჩვენებელს კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობა წარმოადგენს, რომელიც თავის მხრივ უნდა შეფასდეს.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების თეორიული და მეთოდოლოგიური ასპექტების დამუშავება და სრულყოფა **მუდმივ აქტუალურობას ინარჩუნებს**. ამასთან, კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების პრობლემა, განსაკუთრებით პოსტსაბჭოურ ქვეყნებში და კერძოდ საქართველოშია აქტუალური, რამდენადაც აქ კორპორაციული მმართველობა სუსტადაა განვითარებული.

კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის შესაფასებლად ფინანსური ანალიზის სხვადასხვა მეთოდები გამოიყენება, რაც, თავის მხრივ, ფინანსური აღრიცხვის ხელსაწყოების დაუფლებას მოითხოვს. კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების მიზნით ჩვენ დაკვირვების ობიექტად შევარჩიეთ აღკოპოლური კომპანიები: სააქციო საზოგადოება (სს) „თელიანი ველი“ და სს „სარაჯიშვილი“.

სს „სარაჯიშვილის“ ძირითად საქმიანობას კონიაკის წარმოება წარმოადგენს. კომპანია „სარაჯიშვილი“ საქართველოში კონიაკის ბაზარზე წარმოდგენილ კომპანიებს შორის ერთ-ერთი ლიდერია. დღეს-

დღეობით ქვეყნის ბაზარზე გვხვდება როგორც ქართული კომპანიების მიერ წარმოებული პროდუქცია, ისე ფრანგული, სომხური და სხვა იმპორტირებული ბრენდები.

სს „სარაჯიშვილის“ მიერ წარმოებული პროდუქციის ძირითად კონკურენტებად განიხილებიან ფრანგული ბრენდები. ევროპული წარმოების კონიაკებისათვის ჯანსაღი კონკურენციის გაწევის მიზნით კომპანიამ რებრენდინგი განახორციელა. შეიცვალა პროდუქციის იერსახე – ბოთლები, ეტიკეტები და ა.შ., რამაც, თავის მხრივ, ევროპაში “სარაჯიშვილის“ მიერ წარმოებული კონიაკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას შეუწყო ხელი.

სს “თელიანი ველი” წარმოადგენს შპს “თელიანი ველი“-ს სამართალმემკვიდრეს. შპს “თელიანი ველი” დაფუძნდა 1997 წელს. ხოლო 2000 წელს გარდაიქმნა სააქციო საზოგადოებად. ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკმა (EBRD) 2004 წელს შეიძინა მისი აქციათა პაკეტი, რის შედეგადაც მნიშვნელოვანი ინვესტიცია განხორციელდა: თელავის რაიონში აშენდა “თელიანი ველის” ქარხანა; განახლდა არსებული საწარმოო დანადგარები; შეიძინეს ახალი მუხის კასრები და დამხმარე მასალები; მოკლე ვადაში დაამონტაჟეს უახლესი დანადგარები.

სს “თელიანი ველი” მომხმარებელს უახლესი ტექნოლოგიით დამზადებული უმაღლესი ხარისხის წითელი და თეთრი, მშრალი და ნახევრადმშრალი, ტკბილი და ნახევრადტკბილი ღვინოების ფართო არჩევანს სთავაზობს. იგი თავის პროდუქციას 25-ზე მეტ ქვეყანაში ყიდის. რაც შეეხება ადგილობრივ ბაზარს, აქ “თელიანი ველის” ბოთლის ღვინოების გაყიდვებს ლიდერის პოზიცია უკავია.

კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის შეფასება მათი საქმიანობის ძირითადი ტენდენციების გამოკვლევით დავიწყეთ. კვლევის შედეგებმა გვიჩვენა, რომ საკვლევი კომპანიების აქტივებში დიდი ხვედრითი წილი უკავია ძირითად საშუალებებს და სასაქონლო მატერიალურ მარაგს, რასაც კომპანიების წარმოებრივი მიმართულება განსაზღვრავს.

კვლევამ ისიც გვიჩვენა, რომ სს „სარაჯიშვილს“ ინკასაციის საშუალო პერიოდის ზრდის ტენდენცია გააჩნია და იგი კომპანია „თელიანი ველთან“ შედარებით მაღალია. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ კომპანია ეფექტიანად ვერ ახდენს ანგარიშის ინკასირებას ან კრედიტით გაყიდვების ხვედრითი წონაა მაღალი. შესაბამისად, საბრუნავ კაპიტალში დებიტორული დავალიანება დიდი ხვედრითი წონითაა წარმოდგენილი.

დღეს საქართველოს კომპანიების უმეტესობა, მათ შორის საკვლევი კომპანიები, ცვეთის დარიცხვის წრფივ მეთოდს იყენებს, ეს იმაზე მეტყველებს, რომ კომპანიები არ არიან დაუფლებული იმ სააღრიცხვო

ხელოვნებას, რასაც ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები გვთავაზობს. ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ვერც დაკვირვების ობიექტად შერჩეულმა კომპანიებმა გამოიყენეს დასაბეგრი მოგების შემცირების რეალური შესაძლებლობები.

საკვლევი კომპანიების საოპერაციო შემოსავლებში დიდი ხვედრითი წონით არის წარმოდგენილი პროდუქციის თვითღირებულებისა და ადმინისტრაციული ხარჯები და ისინი ზრდის ტენდენციით ხასიათდებიან. ამიტომ აუცილებელია პროდუქციის ერთეულზე აღნიშნული ხარჯების შემცირების მიმართულებით ქმედითი ღონისძიებების გატარება.

კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის შეფასება შესაძლებელია, ასევე, ფარდობითი კოეფიციენტების გამოყენებით. ასე მაგალითად, კომპანიის ფინანსურ ეფექტიანობას, სხვა მაჩვენებლებთან ერთად, მისი გადახდისუნარიანობა და მდგარადი განვითარება ახასიათებს. შესაბამისად, ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების პროცესში მიმდინარე და ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტები გამოვიყენეთ (იხ. ცხრ. 1).

ცხრილი 1

აღკოშპოლურ კომპანიების ლიკვიდურობის მაჩვენებლების დინამიკა

მაჩვენებლები	სს “სარაჯიშვილი”					სს “თელიანი ველი”				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
მიმდინარე ლიკ. კოეფ. (ლარი)	3.39	2.68	2.59	2.51	3.09	1.35	1.14	1.62	2.25	3.5
ვადიანი ლიკ. კოეფ. (ლარი)	0.68	0.44	0.61	0.84	1.27	0.93	0.62	0.93	1.37	2.16

როგორც წესი, ანალიტიკოსებს მიაჩნიათ, რომ უმეტესი კომპანიებისათვის მისაღები მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტი და ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი შესაბამისად **2,0 და 1,0 უნდა იყოს**. მაგრამ ამ კოეფიციენტების ოპტიმალური მნიშვნელობა დამოკიდებულია, ასევე, კომპანიის კონკრეტულ სტრატეგიაზე და იმაზე, თუ რომელ დარგს მიეკუთვნება კომპანია. ზოგადად, ეს კოეფიციენტები კომპანიების გადახდისუნარიანობას ახასიათებს.

ცხრილ 1-ში მოცემულია ჩვენ მიერ დაკვირვების ობიექტად აღებული კომპანიებში მიმდინარე და ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტების დინამიკა. 2009-2012 წლებში კომპანიების მიმდინარე ლიკვიდურობის კოეფიციენტის ზრდის ტენდენცია შეიმჩნევა. აღნიშნული განპირობებული იყო იმით, რომ ამ კომპანიებში მიმდინარე აქტივებში ზრდის ტემპი მიმდინარე ვალდებულებების ზრდის ტემპს აღემატებოდა.

რაც შეეხება ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტს, ის წარმოადგენს კომპანიის გადახდისუნარიანობის უფრო მკაცრ მაჩვენებელს. ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტის განსაზღვრის დროს მიმდინარე აქტივის ღირებულებას აკლდება სასაქონლო მატერიალური მარაგის ღირებულება და იყოფა მიმდინარე ვალდებულებებზე. აღსანიშნავია ის, რომ სასაქონლო მატერიალური მარაგების ფულად გადაქცევა იოლი არ არის, ან, ის შეიძლება კომპანიას საერთოდ არ გააჩნდეს. შესაბამისად, ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი კომპანიის მიმდინარე ვალდებულების დასაფარავად ფულადი საშუალებების მიღების რეალურ შესაძლებლობას განსაზღვრავს. საკვლევი კომპანიებში ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტის დინამიკიდან ჩანს, რომ 2009 წლიდან კომპანიებში ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტი იზრდება, ხოლო 2012 წელს 1-ს აღემატება (სს “სარაჯიშვილი“ 1,27 და სს “თელიანი ველი“ 2,16). აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ კომპანიების მიმდინარე აქტივის სტრუქტურაში დებიტორული დავალიანების ხვედრითი წილი არა მარტო მაღალია, არამედ იზრდება კიდევ. თავის მხრივ, ეს გავლენას ახდენს ვადიანი ლიკვიდურობის კოეფიციენტზე და მის ზრდასაც განაპირობებს.

ზოგადად, დებიტორული დავალიანების შეუსრულებლობა კომპანიებში საგადამხდელო ბრუნვის შენელებას იწვევს და დამატებით ფინანსური რისკების პრობლემებს ქმნის. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კომპანიებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმონ: საკრედიტო პოლიტიკას, კრედიტის დაბრუნების პოლიტიკას, კრედიტუნარიანობის სტანდარტების დადგენას, ინკასაციის პოლიტიკის შემუშავებას და მის პრაქტიკულ რეალიზაციას.

კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის შესაფასებლად ფართოდ გამოიყენება ისეთი შედეგობრივი მაჩვენებლები, როგორცაა **მომგებიანობის კოეფიციენტები**. კერძოდ, გაყიდვების (რეალიზაციის) მომგებიანობა (PM); აქტივების მომგებიანობა (ROA) და საკუთარი კაპიტალის მომგებიანობა (ROE). ცხრილ 2-ში მოცემულია აღნიშნული მაჩვენებლების დინამიკა. ყოველი მათგანი კომპანიის საქმიანობას სხვადასხვაგვარად აფასებს.

ცხრილი 2-დან ჩანს, რომ სს „სარაჯიშვილის“ გაყიდვების მომგებიანობის დონე 2008 წელს 52,4 უდრის, რაც, რა თქმა უნდა, მაღალია. ეს განპირობებული იყო იმით, რომ ამ პერიოდში კომპანიის არასაოპერაციო შემოსავლები საოპერაციო შემოსავლებიდან მიღებულ მოგებას დაახლოებით 3,2-ჯერ აღემატებოდა. რაც შეეხება სს „თელიანი ველი“ გაყიდვების მომგებიანობის დონეს, კომპანიამ 2008-2009 წლებში საქმიანობა ზრალით დაასრულა, ხოლო 2012 წელს, 2010 წელთან შედარებით, უკვე მისი გაყიდვების მომგებიანობა 15.9 პროცენტული პუნქტით გაიზარდა.

ცხრილი 2

მომგებიანობის დონე და დინამიკა ალკოჰოლურ კომპანიებში¹

მაჩვენებლები	სს „სარაჯიშვილი“					სს „თელიანი ველი“				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
PM (%)	52.4	8	9.6	20.4	26.2	-11	-1.3	1.4	12.8	17
ROA(%)	8.4	1.9	2.3	6.4	11.0	-6	-0.9	1.1	10.7	18.1
ROE (%)	11.9	1.7	3.6	10.4	16.6	-14.5	-2.4	2.8	19.5	31.9

თავად გაყიდვების მომგებიანობის კოეფიციენტი ძალზე მნიშვნელოვან მაჩვენებელს არ წარმოადგენს, რამდენადაც მომგებიანობის მაჩვენებლები ძალზე განსხვავებულია დარგებისა და კომპანიების მიხედვით. მაგალითად, წარმატებით მომუშავე სუპერმარკეტებს შეიძლება გააჩნდეთ ძალზე დაბალი გაყიდვების მომგებიანობის მაჩვენებელი, ჩვეულებრივ, 1-2%-ის ფარგლებში. შესაბამისად, კომპანიის მართვის ეფექტიანობის შესაფასებლად საჭიროა როგორც ეფექტიანობის ამ მაჩვენებლების ცვლილების ტენდენციის შესწავლა, ისე დარგობრივ ნორმატივებთან მისი შედარება.

რაც შეეხება ROA და ROE კოეფიციენტებს, ისინი განსაზღვრავენ მოგების ნორმას დაბანდებასთან მიმართებაში. აქტივების მომგებიანობა (ROA) კომპანიის ყველა აქტივზე მოგების ოდენობით განისაზღვრება. ხოლო საკუთარი კაპიტალის მომგებიანობის კოეფიციენტი (ROE) მხოლოდ აქციონერების დაბანდების ეფექტიანობას ახასიათებს.

¹ ცხრილი შედგენილია კომპანიების ფინანსური ანგარიშგების მიხედვით

ცხრილი 2-ის მიხედვით, სს „სარაჯიშვილის“ აქტივების მომგებიანობის მაჩვენებლები 2009 წელს, 2008 წელთან შეადარებით, მნიშვნელოვნად (22-ჯერ) შემცირდა, რაც განაპირობა როგორც მთლიანი აქტივების (კერძოდ, საბრუნავი აქტივებში) მიმდინარე ცვლილებებმა (შემცირების თვალსაზრისით), ისე წმინდა მოგების მნიშვნელოვანმა ცვლილებამ. აღნიშნულ პერიოდში კომპანიის წმინდა მოგება დაახლოებით 5-ჯერ შემცირდა. თუმცა უკვე 2010-2012 წლებში უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც, ზრდა დაფიქსირდა. რაც შეეხება საკუთარი კაპიტალის მომგებიანობის მაჩვენებელს, აქაც იგივე ტენდენცია აღინიშნება.

ცხრილი 2-ის მიხედვით, 2008-2009 წლებში კომპანია „თელიანმა ველმა“ საქმიანობა ზარალით დაასრულა. ამასთან, უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ზარალის ოდენობა როგორც მთლიან აქტივთან, ისე საკუთარ კაპიტალთან მიმართებაში მცირდება. ხოლო 2010 წლიდან მომგებიანობა იზრდება. აღნიშნულმა მაჩვენებლებმა 2012 წელს შესაბამისად 18,1 და 31,9 პროცენტი შეადგინა. აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ ამ კომპანიაში, კაპიტალის მოზიდვასთან დაკავშირებით, მდგომარეობა გაუმჯობესდა. ამასთან, იმის გათვალისწინებით, რომ კომპანიის ზრდის ტემპი რეინვესტირების კოეფიციენტის საკუთარი კაპიტალის მომგებიანობაზე გამრავლებით განისაზღვრება, სს „თელიან ველს“, სს „სარაჯიშვილთან“ შედარებით, უფრო მაღალი ზრდის ტემპის პოტენციალი გააჩნია.

როგორც წესი, კომპანიის მიერ ნასესხები საშუალებების დაფარვა დროულად თუ არ განხორციელდა, ის შეიძლება დეფოლტის მდგომარეობაში აღმოჩნდეს. შესაბამისად, რაც უფრო მაღალია აღნიშნული კოეფიციენტები, მით უფრო მაღალ რისკს უკავშირდება კომპანიის საქმიანობა.

ვალის კოეფიციენტები, სულ სავალო ვალდებულებების მთლიან აქტივებთან D/A ან საკუთარ კაპიტალთან D/E შეფარდება. D/A გვიჩვენებს, თუ ერთობლივი აქტივების რა ნაწილი დაფინანსდა ნასესხები საშუალებებით ის. ცხრილი 3:

კომპანია „სარაჯიშვილის“ ვალის კოეფიციენტი 2008 - 2012 წლებში მერყეობს. რაც შეეხება „თელიან ველს“, აღნიშნული კოეფიციენტი 0,5 აჭარბებს. აღსანიშნავია ის, რომ უმეტეს საწარმოებში ეს მაჩვენებელი 0,30-დან 0, 70-ის ფარგლებში მერყეობს.

ნასესხები საშუალებების გამოყენების დინამიკა²

მაჩვენებლები	სს „სარაჯიშვილი“					სს „თელიანი ველი“				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
D/A (ლარი)	0.29	0.33	0.36	0.38	0.34	0.58	0.54	0.59	0.45	0.43
D/E (ლარი)	0.41	0.49	0.56	0.62	0.51	1.4	1.2	1.4	0.82	0.75

ფინანსური ბერკეტის ეს ორი მაჩვენებელი **D/A** და **D/E** გვიჩვენებს ნასესხები საშუალებების ხვედრით წილს აქტივებსა და საკუთარ კაპიტალში და, პრინციპში, ერთგვაროვან ინფორმაციას იძლევა. ასე მაგალითად, 2012 წელს სს „სარაჯიშვილის“ ფინანსური ბერკეტის კოეფიციენტი 0,34 გვიჩვენებს იმას, რომ კომპანიამ, აქტივების 66% აქციების ხარჯზე დააფინანსა. ასეთ შემთხვევაში

$$\frac{D}{E} = \frac{0,34}{0,66} = 0,51$$

ეს იგივეა, რაც ვალდებულებების საკუთარ კაპიტალთან შეფარდებით მივიღეთ. ცხრილი 3-დან ჩანს, რომ 2012 წელს კოეფიციენტი **D/E** 0,51-ს უდრიდა. ცხრილი 3-ის მიხედვით, სს „თელიანი ველი“ აქტივების დასაფინანსებლად ვალდებულებებს უფრო მეტად იყენებს ვიდრე სს „სარაჯიშვილი“, რაც ფულადი ნაკადების მიზნობრივ მართვას მოითხოვს. ასევე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, კომპანიების მიერ დაფინანსება კაპიტალის ოპტიმალური სტრუქტურის პრინციპების საფუძველზე განხორციელდეს.

კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების ფინანსურმა ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ფინანსური ეფექტიანობის დონის ასამაღლებლად, რომელიც, როგორც შიდა ისე გარე ფაქტორებით ვლინდება, კომპანიებმა ქმედითი ღონისძიებები უნდა განახორციელონ.

კვლევის შედეგმა გვიჩვენა ისიც, რომ არსებობს პრობლემები, რომლებიც კომპანიის ეფექტიანად მართვას აფერხებს, რაც მის შედეგობრივ მაჩვენებლებში აისახა. ეს ადეკვატური ღონისძიებების გატარებას საჭიროებს. კომპანიის ფინანსური ეფექტიანობის ასამაღლებლად მიზნობრივად უნდა იქნეს გამოყენებული ფინანსური ანალიზის მეთოდები და ფინანსური ადიცხვის ხელოვნება.

² ცხრილი შედგენილია ნაშრომში წარმოდგენილი დანართების მიხედვით.

ლილი გვენეტაძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
მარიამ კაპანაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

**კომპანიების ფინანსური ეფექტიანობის შეფასების ფორმების ფორმალური
ანალიზი**

კომპანიის ფინანსურ ეფექტიანობის შეფასება, კორპორაციულ მართვაში, მუდმივ აქტუალურობას ინარჩუნებს. ნაშრომში დაკვირვების ობიექტად შერჩეული იქნა საქართველოს ალკოჰოლური კომპანიები. სტატიაში, ფინანსური ანგარიშგების მიხედვით განისაზღვრა: კომპანიების ლიკვიდურობა, შემოსავლიანობის დონე და ფინანსური ბერეკეტების გამოყენების ხარისხი. კვლევის შედეგად გამოვლინდა ფინანსურ აღრიცხვაში არსებული პრობლემები, რაც კომპანიების ეფექტიან მართვას აფერხებს.

Lily gvenetadze
Doctor of Economics, Professor,
Marika Kapanadze
Doctoral Student

**SOME ASPECTS OF THE COMPANIES' FINANCIAL
EFFICIENCY EVALUATION**
Annotation

The evaluation of the companies' financial efficiency maintains the constant importance. The analysis in the article was concentrated around the producers of alcoholic beverages. In the article based on the financial statements were determined the company's liquidity, profitability level and extent of usage of financial leverages. Based on the research was revealed the existing problems in the financial accounting that hinders the effective management of the companies.

ლილი გენეტაძე

დოქტორ ეკონომიკის, პროფესორი,

მარიკა კაპანაძე

დოქტორანტი

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ОЦЕНКИ ФИНАНСОВОЙ
ЭФФЕКТИВНОСТИ КОМПАНИИ**

Аннотация

Оценки финансовой эффективности компаний в корпоративном управлении, сохраняют постоянную актуальность. В работе качестве объекта наблюдения были выбраны алкогольные компании Грузии. В статье соответствии с финансовой отчетностью определены: ликвидности компаний, уровень доходности и степень использование финансовых рычагов. Исследование показало, проблемы в финансовом учёте, что препятствует эффективное управление компаний.

ირინე მამალაძე
ასოცირებული პროფესორი

დაზღვევა და ინვესტიციები

საინვესტიციო გარემოს, ინვესტიციების ეფექტიანობის, მათი რეგულირების და დაზღვევის, აგრეთვე, ამ წრის სხვა საკითხები თუ პრობლემები ეკონომიკურ ლიტერატურაში საკმაოდ ფართოდ და ღრმადაა გაშუქებული. შედარებით ნაკლები ყურადღება, ჩვენი აზრით, სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო პოტენციალსა და მათ საინვესტიციო საქმიანობის კვლევას ეთმობა ხოლმე.

საინვესტიციო საქმიანობაში მზღვეველთა მონაწილეობის შესაძლებლობა ბუნებრივად გამომდინარეობს დაზღვევის გზით ფინანსური სახსრების გადანაწილების თავისებურებებიდან. უპირველეს ყოვლისა, ესაა დროის შუალედის არსებობა სადაზღვევო მომსახურების საფასურის გადახდასა და ამ მომსახურების რეალურად გაწევას შორის, რითაც სარგებლობს სადაზღვევო ფონდის სახსრების განმკარგავი პირი და ამა თუ იმ სფეროში აბანდებს ხსენებულ სახსრებს.

სადაზღვევო ორგანიზაციების ხელთ არსებული სახსრები შედგება:

ა) იმ რესურსებისაგან, რომლებსაც სადაზღვევო შემთხვევათა დადგომის დროს იყენებენ მზღვეველები თავიანთი ვალდებულებების შესასრულებლად;

ბ) სადაზღვევო ორგანიზაციის ნომინალური ფუნქციონირებისათვის საჭირო სახსრებისაგან.

როგორც ვხედავთ, ეს რესურსები მოიცავს, ერთი მხრივ, მიმდინარე შემოსულობებს, ხოლო მეორე მხრივ, მზღვეველთა განკარგულებაში მყოფ ფონდებს. ამ ფონდებს აყალიბებენ როგორც საკუთარი, ისე მოზიდული სახსრების ხარჯზე, რომელთაგან ზოგიერთი მომდევნო რამდენიმე წელიწადში გამოსაყენებლადაა შექმნილი.

სადაზღვევო კომპანიების სახსრებისა და ფონდების საინვესტიციო მიმართულებები, ვადები და სფეროები ბევრ ფაქტორზეა დამოკიდებული. კერძოდ, სარისკო დაზღვევის ოპერაციების მიხედვით შემოსული სახსრების უმეტეს ნაწილს მაღალლიკვიდურ, მოკლევადიან აქტივებში აბანდებენ. ამ წესიდან გამონაკლისი შეიძლება იყოს კატასტორფებისა და ზარალიანობის რყევის რეზერვებში თავმოყრილი სახსრები, რომლებსაც მაშინ იყენებენ, როცა დაზღვევის შენატანები არასაკმარისი აღმოჩნდება ხოლმე. რაკი ამგვარი რამყოველწლიურად არ ხდება, აღნიშნულ რეზერვებს უფრო გრძელვადიანი ინვესტიციებისთვისაც იყენებენ. ადვილი მისახვედრია, რომ ასეთი რეზერვების საჭიროების

მომენტის წინასწარ გამოცნობა ყოველად შეუძლებელია, რის გამოც ხსენებული ინვესტიციების ლიკვიდობა ძალიან მაღალი უნდა იყოს.

რაც შეეხება სიცოცხლის დაზღვევას, აქ ორი რამაა გასათვალისწინებელი:

1. ხელშეკრულებათა მოქმედების ხანგრძლივი ვადა;
2. ვალდებულებათა გაჩენა, ძირითადად, ხელშეკრულებათა ვადის გასვლის შემდეგ.

სადაზღვევო ორგანიზაციების საკუთარი სახსრები, როგორც წესი, შედგება საწესდებო, სარეზერვო და დამატებითი კაპიტალისაგან, გაუნაწილებელი მოგებისაგან, მოხმარებისა და დაგროვების ფონდებისაგან. ბიუჯეტში სავალ-დებულო გადასახდელების გასტუმრების, პერსონალის სტიმულირებისათვის და მესაკუთრეებზე თანხების გაცემის შემდეგ დარჩენილი სახსრების გამოყენება მათ შეუძლიათ კომპანიის განვითარებისა და საკუთარი ფინანსური მდგომარეობის განმტკიცებისთვის. მათ ერთ ნაწილს კომპანიები გრძელვადიან და ნაკლებად ლიკვიდურ ინვესტიციებად აქცევენ, რადგან კონკრეტულ ვალდებულებებზე არ არიან „მიბმული“. ლოგიკურია ის გარემოება, რომ მზღვეველის საქმიანობის დასაწყისში უფრო მაღალი ხვედრითი წილით გამოირჩევა ორგანიზაციის საწესდებო კაპიტალი. მოგვიანებით ამ წილს სადაზღვევო რეზერვები იკავებენ, რომლებიც თანდათანობით იძენენ ინვესტიციების წამყვანი წყაროების როლს; საკუთარი სახსრების სტრუქტურაში ქვეითდება საწესდებო კაპიტალის მნიშვნელობა, დაგროვების ფონდებისა და გაუნაწილებელი მოგების ხვედრითი წილი კი მატულობს.

დაზღვევის განვითარებული ბაზრების მქონე ქვეყნების სადაზღვევო ორგანიზაციები ერთ-ერთ უმსხვილეს ინვესტორებად ითვლებიან. ხშირად მათ იმ ინსტიტუციურ ინვესტორებადაც კი განიხილავენ, რომელთა ძირითადი ფუნქციაც კაპიტალის მობილიზებაა, სადაზღვევო მომსახურების გაწევას კი მათ მეორე-ხარიხოვან ფუნქციადაც მიიჩნევენ. ისეც ხდება, რომ სადაზღვევო კომპანიები ამ საქმიანობიდან განცდილ ზარალს ინვესტიციებიდან მიღებული მოგებით ფარავენ. სადაზღვევო და საპენსიო ფონდების სახსრების დაბანდება დღეს ამ ქვეყნებში დანაზოგების აკუმულირების ძალიან მიმზიდველ ფორმად გვევლინება, რომელიც მოცულობით ზოგჯერ აჭარბებს კიდევ საშემნახველო საქმეს. ამ პროცესში განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს სიცოცხლის დაზღვევას, რომლის გრძელვადიანი ხელშეკრულებების ვადები 10–15 წელი და მეტიცაა. ამ დროს სერიოზული კაპიტალი იყრის თავს, რომლის ხარჯზეც ეკონომიკა დიდწილად იკმაყოფილებს ინვესტიციებზე არსებულ მოთხოვნებს.

მზღვეველთა საინვესტიციო პოლიტიკაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს მათ მიერ ბანკებში, უძრავ ქონებაში, მრეწველობაში, მომსახურებასა და სხვა სფეროებში განხორციელებულ დაბანდებებს. ფართოდაა გავრცელებული სამრეწველო კორპორაციებისთვის საინვესტიციო კრედიტების გამოყოფა 15–20 წლით. განსაკუთრებით მსხვილი სესხების განსათავსებლად მზღვეველები ქმნიან კონსორციუმებს ერთმანეთს შორის ან ბანკებთან ერთად. მათი კაპიტალის ძირითადი ნაწილი ხმარდება მანქანათმშენებლობას, ელექტრონულ, ქიმიურ და ნავთობის მრეწველობას და ა.შ.

დასავლეთის ქვეყნების სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო საქმიანობის ერთ-ერთი მიმართულებაა სახსრების ინვესტირება უმსხვილესი ტრანსეროვნული კომპანიების ფასიან ქაღალდებში. ფასიანი ქაღალდების პირდაპირ ფლობას აქ ემატება სადაზღვევო ორგანიზაციების მონაწილეობა კორპორაციების დაფინანსებას ან მართვაში.

სადაზღვევო კომპანიები კონკურენციას უწევენ სპეციალიზებულ სალიზინგო ფირმებს. ისინი იძენენ სატრანსპორტო საშუალებებს, ელექტრონულ ტექნიკასა და სხვა მოწყობილობა-დანადგარებს და არენდით გასცემენ მათ; მათ ინვესტიციებში დიდად პოპულარულია, ასევე, მრავალფეროვან სახელმწიფოფასიან ქაღალდებში დაბანდებათა შესრულება.

შეიძლება ითქვას, რომ სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო საქმიანობა ყველაზე გამოკვეთილად ჩანს აშშ-ში, თუმცა, ამ მხრივ სხვა განვითარებული ქვეყნების კომპანიებიც გამოირჩევიან. მაგალითად, დიდი ბირტანეთის სადაზღვევო კომპანიების მფლობელობაშია ლონდონის საფონდო ბირჟაზე დარეგისტრირებული ყველა სააქციო კომპანიის 20%-ზე მეტი. ევროპის, აშშ-სა და იაპონიის სადაზღვევო კომპანიები ეკონომიკაში დაბანდებული 4 ტრლნ დოლარის სახსრებს აკონტროლებენ. მათ 80%-ს უზრუნველყოფს სიცოცხლის გრძელვადიანი დაზღვევის ოპერაციები. სადაზღვევო კომპანიებისა დასაპენსიო ფონდების დაბანდებები უზრუნველყოფს აშშ-ს შიდა ინვესტიციების მთელი მოცულობის 30%-ს, ხოლო სადაზღვევო შენატანების ხვედრითი წილი განვითარებული ქვეყნების მშპ-ში 10%-ს აღწევს [1, გვ. 4-5].

სადაზღვევო კომპანიების სახსრების ინვესტირების ძირითადი სფეროა ფიქსირებულშემოსავლიანი ფასიანი ქაღალდები (ნახევარზე მეტი), უძრავი ქონება (არენდით გასაცემი შენობები, მარკეტები, სამრეწველო საწარმოები, საცხოვრებელი სახლები, სასოფლო-სამეურნეო სავარგულები, ტყის მასივები).

განვითარებადი ქვეყნების სადაზღვევო ორგანიზაციების მთელი ინვესტიციების თითქმის 60% ფიქსირებულშემოსავლიან ფასიან ქაღალდებსა და სესხებზე მოდის, 20% – აქციებზე, 10% – უძრავ ქონებაზე

და 10% დანარჩენ დაბანდებებზე. დაზღვევის ბაზრის სტაბილურობის უზრუნველყოფის მიზნით, მრავალ მათგანში სახელმწიფო მკაცრად აკონტროლებს ამ კომპანიების საინვესტიციო საქმიანობას, რისთვისაც მთელ რიგ მოთხოვნებს და ნორმატივებს უწესებს მათ. ეს ეხება ამა თუ იმ ობიექტებში ინვესტირების მოცულობებს, სადაზღვევო ოპერაციების შესახებ ინფორმაციის მიწოდებას, ცალკეულ აკრძალვებსა და ნებართვებს და ა.შ. [1, გვ. 6].

ყოველი სადაზღვევო კომპანია საკუთარ საინვესტიციო პოლიტიკას ატარებს, რაზეც გავლენას ახდენს:

- სადაზღვევო ოპერაციის სახე;
- რესურსების აკუმულირების ვადები;
- მათ მიერ თავმოყრილი სახსრების მოცულობები.

იმ კომპანიებისათვის, რომლებშიც სარისკო სახის დაზღვევას ეწევიან, ძალიან მწვავედ დგას აქტივების ლიკვიდურობის პრობლემა.

აღსანიშნავია, რომ ევროკავშირის დირექტივები შეზღუდვებს უწესებს თავისი წევრი-ქვეყნების სადაზღვევო ორგანიზაციების რეზერვების დაბანდებას. კერძოდ, უძრავ ქონებაში მათი წილი არ უნდა აღემატებოდეს მათი რეზერვების 10%-ს, კოტირებულ აქციებსა და გარანტირებულ კრედიტებში – ასევე 10%-ს, არაუზ-რეველყოფილ კრედიტებში – 5%-ს, არაკოტირებულ აქციებში – 10%-ს, ნაღდ ფულად სახსრებში კი – 3%-ს [1, გვ. 6].

საქართველოში სადაზღვევო რეზერვების სახსრების გადაადგილების ძირითადი მიმართულება 2000-იან წლებში ბანკის დეპოზიტები იყო. რამდენადმე გაუმჯობესდა გრძელვადიანი დაბანდებების წილი, შეინიშნებოდა ზრდა ფასიანი ქაღალდების ოპერაციებით, აგრეთვე, აქტივების დაბანდება უძრავ ქონებაში. ამავე დროს, ინერტული იყო სავალუტო ოპერაციები და სადაზღვევო სარეზერვო საშუალებათა დაბანდება რეალურ წარმოებაში [2].

აღსანიშნავია, რომ 2013 წლის დასაწყისისთვის სადაზღვევო კომპანიების აქტივების მთლიანი მოცულობა 630 მლნ ლარს აღემატებოდა, რაც წინა წელთან შედარებით 25,7%-ით იყო გაზრდილი. ამ აქტივებში სადაზღვევო მოთხოვნებს 255,2 მლნ ლარი ეკავა, ფულად სახსრებსა და დეპოზიტებს – 105,6 მლნ ლარი, ხოლო შვილობილ და მოკავშირე კომპანიებში შესრულებულ ინვესტიციებს – 96,8 მლნ ლარი, რაც წინა წელთან შედარებით 21,2 მლნ ლარითაა გაზრდილი [3].

როგორც ცნობილია, ამჟამად კერძო სადაზღვევო კომპანიებმა ბაზრის უდიდესი ნაწილი დაკარგეს. ჯანდაცვის სახელმწიფო გარანტირებულად პროგ-რამებში მონაწილეობის პირობით მათ ჰოსპიტალური სექტორის განვითარების პროგრამაში თავის დროზე 150 მლნ ლარზე

მეტი ინვესტიცია ჩადეს, ხელისუფლების შეცვლის შემდეგ კი კლინიკების მიმართ მილიონობით ლარის დავალიანება დაუგროვდათ [4]. 2013 წელი სადაზღვევო ინდუსტრიამ ზარალით დაასრულა. მართალია 2012 წლის მაჩვენებელთან (7 მლნ ლარი) იგი მნიშვნელოვნადაა შემცირებული, მაგრამ მაინც შთამბეჭდავი სიდიდისაა და 3 მლნ ლარს აღემატება [5].

ქვეყნის ახალმა ეკონომიკურმა სოციალურმა პოლიტიკამ, ბუნებრივია, ინვესტორების ინტერესების დაცვაც უნდა შეძლოს, თუმცა ცვალებად გარემოში კერძო სადაზღვევო კომპანიებს ადაპტირების სერიოზული პრობლემები დაუდგათ [6], რომელთა მოგვარებამდეც სადაზღვევო ინდუსტრიიდან ეკონომიკის სხვა სექტორებში ინვესტიციების განხორციელების პერსპექტივა პრაქტიკულად ნულოვანი შეიძლება გახდეს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Анализ инвестиционной деятельности страховых компаний. www.wiki-ins.ru/wiki/ Анализ инвестиционной деятельности страховых компаний.
2. ნ. კაკაშვილი. სადაზღვევო ინსტიტუტების განვითარების პრობლემები და პრიორიტეტები. ჟ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 2008, №20 www.nplg.gov.ge/gsde/cgi-bin/library.exe
3. ეროვნული ბანკის 2012 წ. ანგარიში <http://heconomic.wordpress.com/2013/09/08/national-bank-georgia/>
4. რა ელის სადაზღვევო ინდუსტრიას? www.liberali.ge/liberali/articles/115302/
5. სადაზღვევო სექტორმა 2013 წელი ზარალით დაასრულა www.liberali.ge/liberali/news/11845a/
6. საყოველთაო დაზღვევა სადაზღვევო კომპანიების ნაწილს შეიწირავს resonancedaily.com/index.php?id_rub=3&id_artcl...
7. Мэнсон Т. Практический аспект управления итвестициями в страховых компаниях. Страховое ревю. 2006, №7.

ირინე მამალაძე
ასოცირებული პროფესორი

დაზღვევა და ინვესტიციები
ანოტაცია

საინვესტიციო გარემოს, ინვესტიციების ეფექტიანობის, მათი რეგულირებისა და დაზღვევის, აგრეთვე, ამ წრის სხვა საკითხებით თუ პრობლემები ეკონომიკურ ლიტერატურაში საკმაოდ ფართოდ და ღრმადაა გაშუქებული. შედარებით ნაკლები ყურადღება, ჩვენი აზრით, სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო პოტენციალსა და მათი საინვესტიციო საქმიანობის კვლევას ეთმობა ხოლმე.

დაზღვევის განვითარებული ბაზრების მქონე ქვეყნებში სადაზღვევო ორგანიზაციები ერთ-ერთ უმსხვილეს ინვესტორებად ითვლებიან. ხშირად მათ იმ ინსტიტუციურ ინვესტორებადაც კი განიხილავენ, რომელთა ძირითადი ფუნქციაც კაპიტალის მობილიზებაა, სადაზღვევო მომსახურების გაწევას კი მათ მეორე-ხარისხოვან ფუნქციად მიიჩნევენ.

მზღვევლთა საინვესტიციო პოლიტიკაში თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს მათ მიერ ბანკებში, უძრავ ქონებაში, მრეწველობაში, მომსახურებასა და სხვა სფეროებში განხორციელებულ დაბანდებებს. განსაკუთრებით მსხვილი სესხების განთავსებად მზღვეველები კონსორციუმებს ქმნიან ერთმანეთს შორის ან ბანკებთან ერთად. მათი კაპიტალის ძირითადი ნაწილი ხმარდება მანქანათ-მშენებლობას, ელექტრონულ, ქიმურ და ნავთობის მრეწველობას და ა.შ. ერთ-ერთი მთავარი მიმართულებაა სახსრების ინვესტირება უმსხვილესი ტრანსეროვნული კომპანიების ფასიან ქაღალდებში. სადაზღვევო კომპანიები კონკურენციას უწევენ სპეციალიზებულ სალიზინგო ფირმებსაც.

სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო საქმიანობა ყველაზე გამოკვეთილად ჩანს აშშ-ში, სხვა განვითარებულ ქვეყნებში, თუმცა, ამგვარი საქმიანობა განვითარებად ქვეყნებშიც შეინევა, რაც შეეხება საქართველოს სადაზღვევო ბაზარს აქ სახელმწიფოსძლიერი საბაზრო პოზიცია აქვს განსაკუთრებით – სამედიცინო დაზღვევის სექტორში. ეს განაპირობებს ხსენებული სექტორის კვლევის ინტერესების გაძლიერებას.

Ирине Мамаладзе
Ассоциированный профессор

СТРАХОВАНИЕ И ИНВЕСТИЦИИ

Аннотация

Разные вопросы и проблемы инвестиционной среды, эффективности инвестиций, их регулирования и страхования достаточно широко и глубоко освещаются в экономической литературе. Меньшее, на наш взгляд, внимание уделяется инвестиционному потенциалу страховых компаний и исследованию их инвестиционной деятельности.

В странах с развитыми рынками страхования страховые организации считаются одними из крупнейших инвесторов. Нередко они даже рассматриваются как институциональные инвесторы, основная функция которых мобилизация капитала, а страховые услуги считаются второстепенной для них функцией.

В институциональной политике страховщиков видное место занимают их вложения в банки, недвижимость, промышленность и услуги. Для размещения особо крупных средств они организуют консорциумы между собой и/или совместно с банками. Основная часть их капитала направляется на развитие машиностроения, электронной, химической и нефтяной промышленности. Одно из главных направлений инвестиции в ценные бумаги крупнейших транснациональных компаний. Они же конкурируют со специализированными лизинговыми фирмами.

Инвестиционная деятельность страховых компаний особенно четко наблюдается в США и других развитых странах, однако, такая деятельность характерна также и для развивающихся государств. Что же касается страхового рынка Грузии, на нем сильную позицию поддерживает государство, в особенности в секторе медицинского страхования. Этим и обусловлена усиленная заинтересованность в исследовании страхового сектора страны.

Irine Mamaladze
Associate Professor

INSURANCE AND INVESTMENTS

Annotation

In institutional policy of insurers a significant place is occupied by investments services and in other spheres. The insurers organize consortiums among themselves or with banks to invest large enough money. Insurance companies are seriously competing with specialized leasing firms.

Investment activity of insurance companies is especially evident in USA and other development countries. As for developing countries in Georgia's insurance market, government has a strong market position, namely in medical insurance sector. This stipulates the strengthening of research interest of the mentioned sector.

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა

თენგიზ ქავთარაძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

სამრეწველო მატყლის წარმოების სრულყოფის პრობლემატიკა საქართველოში

საქართველოში მეცხვარეობა საკმაოდ აა განვითარებული. მისი განვითარების დონე განპირობებულია სპეციფიკური ბუნებრივი პირობებით – ცხვრის საზამთრო და საზაფხულო საძოვრების არსებობით. ჩვენი ცხვარი იძლევა განსაკუთრებული გემოს ხორცს, მაღალი ღირსების სანოსე მატყლსა და ყველს. თუშური ცხვრის მატყლს, როგორც ნოსების ნედლეულს, დიდი მოთხოვნილება ჰქონდა როგორც რევოლუციამდელი რუსეთის ფარგლებში, ისე ევროპასა და სხვა ქვეყნებში. მაგალითად, აზერბაიჯანის განთქმული ნოსები, რომელიც ცნობილია კუბის ნოსების სახელწოდებით, იქსოვებოდა თუშური ცხვრის მატყლისაგან. საქართველოში, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, მოთხოვნილებამ მატყლზე სრულიად ახალი მიმართულება მიიღო. აქამდე ჩვენი მატყლი ძირითადად გარევაჭრობის საგანს წარმოადგენდა. ის ჩვენი ქვეყნის გარეთ გაჰქონდათ და ადგილობრივად მხოლოდ შინამრეწველობისა და შინამოხმარებისათვის გამოიყენებოდა. საბჭოთა პერიოდში რესპუბლიკის შიგნით მატყლი დიდი სამრეწველო მნიშვნელობის ნედლეულად იქცა. საქართველოში მოეწყო თბილისის მაუდკამოლის კომბინატი, ქუთაისის მაუდის ფაბრიკა, ცხაკაისა და დუშეთის სანოსე ფაბრიკები და სხვა საწარმოები, რომელთა მოთხოვნილების ნახევარსაც ვედარ აკმაყოფილებდა მატყლის საკუთარი წარმოება.

საქართველოში მატყლის გადამამუშავების საკუთარი მრეწველობის განვითარებამ გამოიწვია მეცხვარეობის ძირეული გარდაქმნის აუცილებლობა. წმინდა და ნახევრადწმინდა მატყლის წარმოებისათვის 1936 წლიდან ფართოდ გაიშალა ადგილობრივი ცხვრის შეჯვარება მერინოსული ჯიშის ვერძებთან, რომლებიც მასიურად შემოჰყავდათ საქართველოში ჩრდილო კავკასიიდან. ამასთან ერთად, წარმოებდა მუშაობა თუშური ცხვრის სამატყლე პროდუქტიულობის გადიდებისა და მატყლის უკეთ გამოთანასწოვების მიზნით. ყველა ეს ღონისძიება მიმართული იყო იქითკენ, რომ საქართველოში შექმნილიყო სამრეწველო მატყლის წარმოების მყარი საკუთარი ბაზა მატყლის სასურველი ასორტიმენტით მრეწველობის მომარაგების მიზნით, და ერთდროულად გაძლიერებულიყო ხორცის ბალანსში ცხვრის ხორცის ხვედრითი წონა. ამ ღონისძიებათა წარმატებით გატარების შედეგად, საქართველოში შესაძ-

ლებელი გახდა გეოლოგთა ორი და მეტი მილიონი ცხვარი და ეწარმოებინათ მაღალი ღირსების წმინდა, ნახევრადწმინდა და თუშური ცხვრის 7-8 ათასი ტონა მატყლი.

ამჟამად საქართველოში მილიონამდე სული ცხვარია და წელიწადში 2 ათასი ტონა მატყლი იწარმოება. მატყლი მხოლოდ ადგილობრივად შინამოსმარებისა და შინამრეწველობისათვის გამოიყენება. ის არა არის დიდი სამრეწველო მნიშვნელობის ნედლეულად გადაქცეული, რადგან საქართველოში აღარ ფუნქციონირებს მატყლის გადამამუშავებელი საწარმოები. რესპუბლიკაში წარმოებული მატყლი, უხარისხობის გამო, არ არის მოთხოვნადი და მისი საბაზრო ფასი ქვეყანაში ძალზე დაბალია. რესპუბლიკას არ გააჩნია მატყლის ლაბორატორია. არ წარმოებს მატყლის სტანდარტიზაცია როგორც არსებული, ისე საერთაშორისოდ მიღებული სტანდარტების მიხედვით. მატყლის დამზადების ყოფილი საბჭოთა სტანდარტი არ მიესადაგება საერთაშორისო ევროპულ სტანდარტებს, რის შედეგადაც საქართველოში წარმოებული მატყლი ევროპის ქვეყნების საფეიქრო მრეწველობას არ მიეწოდება. მეცხვარეები ეკონომიურად დიდად ზარალდებიან. მაგალითად, ჩეჩქიან-ბირკიანი მატყლისა და დეფექტიანი მატყლის პირველ ჯგუფზე გათვალისწინებულია ფასის დაკლება 5 პროცენტის ოდენობით. აღნიშნული მატყლის მეორე ჯგუფზე გათვალისწინებულია ფასდაკლება 10 პროცენტით. მოსალოდნელია, რომ მატყლი ერთდროულად იყოს ჩეჩქიან-ბირკიანი და დეფექტიანიც. ასეთ მატყლზე ფასდაკლება დადგენილია 15 პროცენტით. 15 პროცენტით ფასდაკლება გათვალისწინებულია აგრეთვე წმინდა მატყლზე, რომელშიც შერეულია უხეში მატყლის ბეწვები ან კონები.

სხვათა შორის, ყოფილ მოკავშირე რესპუბლიკებთან შედარებით, ჩვენი რესპუბლიკის მატყლი ნაკლები მანკიერებით გამოირჩევა და ხარისხობრივადაც უკეთესია. მაგალითად, სტავროპოლის მხარეში ნორმალური მატყლის სახით, მდგომარეობის მიხედვით სახელმწიფოს მიერ შესყიდული იყო: 1967 წელს – 10,6%, 1969 – 9,1%, 1972 წელს – 7, 5%, ხოლო უკრაინის რესპუბლიკაში – 1-2%. ამავე დროს, ჩვენს რესპუბლიკაში ნორმალური მატყლი სახელმწიფო შესყიდვაში იყო 1970 წელს – 66,3%, 1971 – 76,9%. ჩვენს რესპუბლიკაში ასევე მცირეა შესყიდვაში დაბალი ხარისხების მატყლი. მაგრამ ჩვენში მატყლის წარმოების მდგომარეობა მაინც ნორმალურად არ ჩაითვლება. მით უმეტეს, რომ ჩვენი რესპუბლიკის ზოგიერთი, მაგალითად, გურჯაანის, საგარეჯოს, მარნეულისა და სხვა რაიონების მატყლის მანკიერება ჩეჩქიან-ბირკიანობისა და დეფექტიანობის მხრივ კიდევ უფრო მეტია.

ცხადია, მრეწველობისათვის ხარისხიანი მატყლის მიწოდების უზრუნველსაყოფად, ასევე სახელმწიფო შესყიდვის ნაკლოვანებათა აღმო-

საფხვრელად, ყოველგვარი დანაკარგების გარეშე წესიერად გამზადებული მატყლის მიხედვით, ძირეული ღონისძიებების ჩატარებაა საჭირო.

ამჟამად მეცხვარეობის ძირითად დანიშნულებად იქცა ხორცის და არა მატყლის წარმოება. ამიტომაც, სამრეწველო მატყლის წარმოებისა და დამზადების საქმიანობაში, ისე, როგორც თვით რეალიზაციის საქმეში, ბევრი ნაკლოვანება აღინიშნება, რომელთა აღმოფხვრა მოითხოვს კომპლექსური ღონისძიებების გატარებას.

წმინდა და ნახევრადწმინდამატყლიანი ცხვარი ერთგვაროვანი მატყლით, წელიწადში ერთხელ – გაზაფხულზე იპარსება, ხოლო უხეში და ნახევრადუხეშმატყლიანი ცხვარი, არაერთგვაროვანი მატყლით, წელიწადში ორჯერ – გაზაფხულსა და შემოდგომაზე.

შერეული, ანუ არაერთგვაროვანი მატყლიანი ცხვრის პარსვის ვადა განპირობებულია მატყლის აყრის მდგომარეობით, რაც ცხვრის გაღვევრვასთან არის დაკავშირებული და აპრილში ხდება. წმინდა და ნახევრადწმინდამატყლიანი ცხვრის პარსვის ვადა დაკავშირებულია მატყლის თებოიანობასთან, რადგან თებოიანი მატყლი სირბილის გამო კარგად იპარსება, თებო კი სასურველი რაოდენობით მაისში აქვს, ამიტომ პარსვაც ამ დროს უნდა მოხდეს.

საშემოდგომო პარსვა, როდესაც მხოლოდ შერეულმატყლიანი ცხვარი იპარსება, იწყება სექტემბრის პირველ რიცხვებში და მთავრდება ორ კვირაში. პარსვისას ითვალისწინებენ ცხვრის ასაკს, სქესს, სანაშენო ღირსებას და ჯიშს. ასე, მაგალითად, ასაკთან დაკავშირებით ჯერ იპარსება თოხლები, შემდეგ დედა ცხვარი და ბოლოს ყოჩები; სანაშენო ღირსების მიხედვით, პირველად იპარსება ჩვეულებრივი სულადობა, შემდეგ სანაშენო ცხვარი; ჯიშის მიხედვით, ჯერ – უხეშმატყლიანი, შემდეგ ნახევრადუხეშმატყლიანი, მერე ნახევრადწმინდამატყლიანი და ბოლოს წმინდამატყლიანი. დაავადებული ცხვარი ცალკე უნდა გაიპარსოს, ხოლო მისი მატყლი ორმაგ ტარაში შეიფუთოს სპეციალური წარწერით.

წმინდამატყლიანი ცხვის გაპარსვისას სიფრთხილეა საჭირო, რომ უხეში ბეწვი არ შეერიოს, რაც წმინდა მატყლის 15 პროცენტით ფასდაკლებას იწვევს. ამიტომ წმინდამატყლიანი ცხვრის გაპარსვისას საპარსი ადგილი, მანქანები და სხვა ინვენტარი კარგად უნდა გასუფთავდეს. მატყლის ჩასადებად ან შესაფუთად გამოიყენება უხმარი ბარდანები და ახალი შესაფუთი მასალა.

არსებობს დუქარდითა და მანქანით პარსვის ხერხები. დუქარდით პარსვასთან შედარებით მანქანით პარსვა დიდი უპირატესობით გამოირჩევა. მექანიკური პარსვა აადვილებს მპარსავის შრომას. ბევრად ადიდებს შრომის ნაყოფიერებას, აუმჯობესებს გაპარსული მატყლის ხა-

რისხს და ამცირებს მატყლის დანაკარგებს. მექანიკური წესით ბევრად დაჩქარებულია ცხვრის პარსვა, თუ საშუალო კვალიფიკაციის მპარსავი დუქარდით პარსავს 40-45 ადგილობრივი ჯიშის ცხვარს, მანქანით იმავე კვალიფიკაციის მპარსავს შეუძლია გაპარსოს იმავე ჯიშის 80-100 ცხვარი. ამ საქმეში დიდი წარმატებებია და პარსვის ზოგიერთი ოსტატი გასაოცარ შედეგს აღწევს. მაგალითად, გამოჩენილი ახალზელანდიელი მპარსავ-ოსტატი გოდფრეი ბოუენი 10 წუთში 7 ცხვარს პარსავდა, ამასთან, თითოეული ცხვრისაგან საშუალოდ მიიღო 4-5 კგ მატყლი. 1954 წელს ქ. პალმერსტონში სასოფლო-სამეურნეო გამოფენაზე მოწოდებულ შეჯიბრებაში მას 30 წუთში რომნი-მარშის ჯიშის 26 ცხვარი გაუპარსავს, 5 კგ საშუალო ნაპარსით. თვით ბოუენი იუწყება, რომ მისი პარსვის დღიური ნორმა 300-350 ცხვარს შეადგენს და რომ მისი მსგავსი ოსტატები ახალ ზელანდიასა და ავსტრალიაში მრავალია. ყოფილ საბჭოთა კავშირში ბევრი იყო ცხვრის პარსვის ოსტატი. ზოგიერთ მათგანს დღეში 100-150 მერინოსული ჯიშის ცხვრის გაპარსვა შეეძლო. მაგალითად, ე. მოროზიეკო (სტავროპოლის მხარე) 8 საათში 106 წმინდამატყლიან ცხვარს პარსავდა, ი. პავლენკო (ზაპოროჟიეს ოლქი) – 125, ნ. სტოიანოვი (მოლდავეთის სსრ) – 127, ზემო მაჩხაანის კოლმეურნეობის მწყემსი გ. ჯანაშვილი – 100 ცხვარზე მეტს და სხვა.

მატყლის სამრეწველო წარმოების გაუმჯობესების მიზნით, საჭიროდ მივიჩნით ახალი ზელანდიელი ოსტატების პარსვის ხერხის გაცნობა. ახალ ზელანდიასა და ავსტრალიაში ცხვარს პარსავენ შეუკერულად, გავაზე დასმულსა და მუხლებს შუა დამაგრებულს. ამ ხერხით ცხვრის პარსვის ძირითად თავისებურებას ცხვრის მოხერხებული ბრუნვა-ტრიალი შეადგენს, რასაც მპარსავი მუხლებსა და მარცხენა ხელის საშუალებით აკეთებს. გარდა ამისა, სწრაფი და მაღალხარისხოვანი პარსვისათვის ბოუენი არც ერთ წვრილმანს არ უშვებდა მხედველობიდან. ყველაფერს თვლიდა მნიშვნელოვანად – მანქანის მჭრელი ნაწილების ღესვასა და საღესი აპარატის მდგომარეობას. საპარსის მოწყობასა და მპარსავის შემზადებას, მის ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელს, მის კვებასა და დასვენებას. განსაკუთრებულ ყურადღებას ის აქცევს თვით პარსვის ტექნიკასა და ორგანიზაციას. პარსავის ყოველგვარი მოძრაობა მათემატიკური სიზუსტით არის გაანგარიშებული და გათვალისწინებული, არც ერთ უქმ მოძრაობასა და მოქმედებას ადგილი არ აქვს [4].

ავსტრალიელები ძალიან დიდ ყურადღებას უთმობენ პარსვამდე ცხვრის დამუშავებას – გამოტარტვლას, რაც ჯერ კიდევ დოღში იწყება, ცხვარს გაუპარსავენ ცურსა და ლაჯებს. ცხვრის ასეთი დამუშავება ამსუბუქებს ცხვარს და აადვილებს ძირითად პარსვას. სამწუხაროდ, ჩვენში ყურადღება საერთოდ არ ექცევა ცხვრის აღნიშნული წესით პარსვისწინა დამუშავებას.

მანქანით პარსვის სისწრაფის გადიდებას საზღვარი არ აქვს. ეს დაკავშირებულია მანქანის კონსტრუქციულ გაუმჯობესებასთან, პარსვის ახალი ხერხების შემოღებასა და მპარსავის შემდგომ დახელოვნებასთან. პარსვის სისწრაფის გარდა, ელექტრომექანიკური პარსვის უპირატესობა გაპარსული მატყლის უკეთეს ხარისხსა და დანაკარგების აღკვეთაში გამოიხატება. მანქანით მატყლი ერთ ღონეზე და შედარებით უფრო დაბლა იპარსება, ვიდრე ეს შესაძლებელია დუქარდით, ასეთი ნაპარსი უკეთესი ხარისხისაა და თანაც მატყლის დანაკარგი დაახლოებით 3-5 პროცენტით მცირდება და, ცხადია, ცხვრის დიდი სულადობის შემთხვევაში დიდი დანაკარგის აღკვეთას ნიშნავს. შემდეგ, ელექტრომექანიკური პარსვის დროს, ცხვარი ნაკლებად წუხდება და ნაკლებად იჭრება.

პარსვის ტექნიკის საკითხს ცხვრის მპარსავთან მიყვანითა და საპარსად გამართვის განხილვით დავიწყებთ. ჩვენში ცხვრის მპარსავამდე მისაყვანად სპეციალურადაა გამოყოფილი მუშები, საპარსად კი ცხვარს მპარსავი აყენებს. პარსვის პროცესის ეს მონაკვეთი მძიმე და რთულია, იგი დიდ დროსა და და ენერგიას გვართმევს. ამ ნაწილის მოუგვარებლობა ძალიან უშლის ხელს პარსვის ჩატარებას. ჯერჯერობით ამ პროცესს არავითარი გაუმჯობესება არ დასტყობია, ამიტომ, საჭიროა, ყურადღება გამახვილდეს პარსვის ამ პროცესის ძირეულ გაუმჯობესებაზე. საზღვარგარეთ შემოღებულია სპეციალური საპარსი დაზგები. ეს გამოგონება მისასაღმებელია. დაზგაში ცხვარი გულადმა იმართება, ფეხები ცალ-ცალკე უმაგრდება. დაზგა იძლევა ცხვრის ორივე გვერდზე დაწოლისა და მისი 180 გრადუსით შემობრუნების საშუალებას. ეს გარემოება მეტად აადვილებს ცხვრის პარსვას. სასურველია, ეს დაზგები ჩვენშიც მალე შემოიღონ.

კვლევის შედეგად ირკვევა, რომ მეცხვარეები ტრადიციული სიხარულით აღარ ეგებებიან პარსვას. ცხვრის პარსვა მეცხვარეობის რთველია. ეს არის დრო, როდესაც უნდა ანაზღაურდეს მეცხვარის ამაგი და გაამართლოს მოლოდინი. ეს გარემოება გვიკარნახებს, გავპარსოთ და ვაწარმოოთ მაღალი ღირსების სამრეწველო მატყლი. დღეს საქართველოში ყურადღება არ ექცევა ცხვრის პარსვის პროცესის ორგანიზებას. მეცხვარეობის ბრიგადებს არა აქვთ დადგენილი პარსვის ვადები; არ დგება პარსვის გეგმა; არ არის მოწყობილი საპარსი პუნქტები; არ ვიცით ცხვარი გაზაფხულზე და შემოდგომაზე სად იპარსება. არ ვიცით ცხვრის რამდენი ელექტროსაპარსი აგრეგატი მუშაობს და დუქარდით ცხვრის რამდენი სული იპარსება; არ ვიცით რამდენი კვალიფიციური მპარსავი მონაწილეობს ცხვრის პარსვაში და, საერთოდ, სულ რამდენი ასეთი მპარსავია საჭირო; არ დგინდება გაზაფხულზე გაპარსული მატყლი თუ ბარდება დასაკლასირებად სათანადო საწარმოებს პირველ

აგვისტომდე, ხოლო შემოდგომის მატყლი პირველ ნოემბრამდე. ცხვრის პარსვა მეტად საპასუხისმგებლო პროცესია, რადგან პარსვაში ყოველგვარი დანაკარგის გარეშე უნდა იქნეს მიღებული ხარისხიანი მატყლი, სახელმწიფო სტანდარტის მოთხოვნების შესაბამისად დაკლასირებული, შეფუთული, მარკირებული, რათა არ გაძნელდეს მისი მიღება, რაოდენობისა და ხარისხის კონტროლი. ამიტომ ჩვენს რესპუბლიკაში ცხვრის პარსვის გაუმჯობესება დაუყოვნებლივ პარსვის ჩქაროსნული წესის დანერგვით უნდა დაიწყოს. 1962 წლიდან კურსების, სემინარებისა და კონკურსების საშუალებით ყოველწლიურად მზადდებოდა მპარსავები ჩქაროსნული წესით. მიუხედავად აღნიშნული ღონისძიების განხორციელებისა, მპარსავების მომზადების საქმე ჩვენში ნელი ტემპით მიმდინარეობდა და არადამაკმაყოფილებელია. ეს იმით აიხსნება, რომ უმრავლესობა, რომლებიც დაკავშირებულია ცხვრის პარსვასთან, გულგრილად ეკიდება ცხვრის პარსვის ჩქაროსნული წესით დანერგვის საქმეს. დღეს მეცხვარეობის უმრავლესი რაიონები განწყობილნი არ არიან საკუთარი თაოსნობით მოაწყონ მპარსავების მოსამზადებელი სემინარები, კონკურსები პარსვის ჩქაროსნული წესის დასანერგად. მეცხვარეობის ფერმერული მეურნეობები ცხვრის პარსვას მოუმზადებელი მპარსავებით იწყებენ. მეცხვარეობის საწარმოებში არ წარმოებს მპარსავების მუშაობის ყოველდღიური სწორი აღრიცხვა და შრომის დროული დარიცხვა-ანაზღაურება. ამისათვის თავს არავინ იწუხებს, რაც, ცხადია, კადრების მომზადებას ხელს არ უწყობს.

რესპუბლიკაში სამრეწველო მატყლის წარმოების გაუმჯობესება პარსვის ჩქაროსნული წესის ფართო დანერგვით უნდა დაიწყოს იმ ვარაუდით, რომ განხორციელდეს უახლოეს წლებში. მეცხვარეობაშიც ცხვრის პარსვის ჩქაროსნული წესისა და პარსვის რაციონალური ტექნოლოგიის ფართო დანერგვა საყოველთაო საქმედ უნდა იქცეს და რაც შეიძლება მალე უნდა განხორციელდეს ჩვენში.

ცხვრის ცუდი მოვლა-შენახვის პირობებში და საძოვრების დასარეველიანების შემთხვევაში ხშირია მატყლის მცენარეული მინარევებით დაჩეჩიანება და დაბირკიანება. ცხადია, ეს გარემოება ამცირებს სამრეწველო მატყლის წარმოების ხარისხს. ჩეჩიან-ბირკიანობის მიხედვით მატყლის დამამზადებელი სტანდარტი ითვალისწინებს ორ ჯგუფს: ჩეჩიან-ბირკიანობის პირველ ჯგუფში იგულისხმება მატყლი, რომელშიც ადვილად მოსაცილებელი ჩეჩის და ბირკის რაოდენობა მერყეობს კანის ფართობის ან წონის 10-30 პროცენტის ფარგლებში, ხოლო ძნელად მოსაცილებელი 15 – პროცენტამდე. ასეთ მატყლზე გათვალისწინებული იყო ფასის დაკლება 5 პროცენტის რაოდენობით. ჩეჩიან-ბირკიანობის მეორე ჯგუფში გამოიყოფა მატყლი, რომელშიც ჩეჩიან-ბირკიანობა აღემატება წინა ჯგუფის ნორმებს. ასეთ მატყლზე გათვა-

ლისწინებულისა 10 პროცენტით ფასდაკლება. ამიტომ საძოვრებზე აუცილებელია დამჩნევიანებული მცენარეების მოსპობა ანდა ცხვრის მორიდება სავარგულებზე, სადაც ეს მცენარეულობა გავრცელებული.

მატყლის ჩეჩქიან-ბირკიანობის გამომწვევი მცენარეებიდან საქართველოში უმთავრესად გავრცელებულია ბირკიანი იონჯა, ვაციწვერა, ღორის ბირკა, კუწუწა და სხვა. როგორ გამოვიცნოთ მატყლის დამნავეიანებული მცენარეები და რა ღონისძიებები გავატაროთ მათ მოსასპობად? ბირკიანი იონჯა ერთ-ორწლიანი პარკოსანი მცენარეა, მისი სპირალურად დახვეული ნაყოფი ხასიათდება მოკაუჭებული ეკლებით, რომლებიც მჭიდროდ ეხვევა მატყლს, რის გამოც ეს მცენარე მატყლის მწვავე დამბირკიანებლად ითვლება. ბირკიანი იონჯა გავრცელებულია უმეტესად ნახევარუდაბნოსა და ველის საზამთრო საძოვრებზე, სადაც მისი ნაყოფის მომწიფება მაისის მეორე დეკადიდან იწყება. ბირკიანი იონჯის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებაა ყვავილობის პერიოდში მისი გათიბვა და გაძოვება ბირკიანი იონჯით ძლიერ დასარეველიანებულ ნაკვეთებზე, სადაც იონჯის გარდა მარცლოვნები, ისლები და საკვებად გამოუყენებელი ნაირბალახებია გავრცელებული, ბირკიანი იონჯის მოსპობა შეიძლება ჰერბიციდების შესხურებით. შესხურება საჭიროა არა უგვიანეს ყვავილობის დაწყებისა მშრალ, თბილ და უქარო ამინდში, შემდეგი დოზით: ჰექტარზე ნატრიუმის მარილი 1,5-2 კგ, ბუთილის ეთერი 0,6-0,8 კგ, გახსნილი 500 ლიტრ წყალში. უნდა გვახსოვდეს, რომ ჰერბიციდის შესხურება არ შეიძლება ისეთ ნაკვეთებზე, სადაც მრავლადაა პარკოსნები, წითელწვერა, აბზინდა და სხვა ისეთი საკვები მცენარე, რომელიც კინდება ან ისპობა ჰერბიციდების მოქმედებით.

წურწუმა მრავალწლოვანი მკერიკორძიანი მარცლოვანია. მისი ნაყოფი ადვილად ეკვრება მატყლს, ხშირად გახვრეტს ხოლმე კანს, ჩააღწევს ცხოველის შინაგან ორგანოებში და სიკვდილსაც კი იწვევს. წურწუმას ნაყოფით დასარეველიანებული მატყლი დაბალი ხარისხისაა, ხოლო დაზიანებული ტყავი – უვარგისი. წურწუმას წინააღმდეგ ბრძოლის ყველაზე ეფექტური საშუალებაა მისი გათიბვა ან გაძოვება დათავთავებამდე. ამ ფაზაში გათიბვით მიიღება საშუალო ხარისხის თივა და საძოვარიც ცხვრისათვის უვნებელი ხდება.

კრწანისის ყოფილი სასწავლო-ექსპერიმენტული მეურნეობის საზამთრო საძოვრების ბირკით დასარეველიანებულ ნაკვეთებზე ჰერბიციდების შესხურებით თითქმის მთლიანად მოისპო გავრცელებული ბირკების ყველა სახეობა. ამ გამოცდილების დანერგვა ხელს შეუწყობდა სარეველა მცენარეების მოსპობას. მატყლის ჩეჩქიან-ბირკიანობის წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებებში დიდი მნიშვნელობა აქვს ბირკებისაგან იმ სახნავი, განსაკუთრებით სარწყავი ნაკვეთების გასუფთავებას, რომ-

ლებიც მოსავლის აღების შემდეგ ცხვრის საძოვრად გამოიყენება. სარეველების ნაყოფით მატყლის დაჩქარება და დაბირკიანების წინააღმდეგ ბრძოლის პროფილაქტიკური ღონისძიებებიდან მნიშვნელოვანია ამ მცენარეების მოსპობა ცხვრის საპარს პუნქტებთან, ბაკებისა და ბინების გარშემო, სარწყულბუდე ადგილებთან. ცხვარს არ უნდა მიეცეს ამ მცენარეების ნაყოფით დასარეველიანებული თივა. ცხვრის ძოვება არც იმ ნაკვეთებზე შეიძლება, სადაც სარეველებმა მოასწრო ნაყოფის დაშლივა.

მატყლის დამსარეველიანებული მცენარეების წინააღმდეგ ბრძოლის ღონისძიებათა განხორციელებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საძოვრების სწორად გამოყენებას, რადგან სარეველების გავრცელების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი არის საძოვრების არაწესიერად გამოყენება, ბუნებრივ საძოვრებზე უნდა დაინერგოს საძოვართბრუნვა და ნაკვეთობრივი ძოვება. მატყლის დამსარეველიანებული მცენარეების მოსპობა თითოეული მეცხვარის მოვალეობაა, ამით თავიდან იქნება აცილებული ზარალი. დედოფლისწყაროელთა მაგალითისამებრ, მეცხვარეს, კომბალთან ერთად, ყოველთვის თან ჰქონდა მარტივი საჭრელი და მუსრს ავლებდა მანვე მცენარეებს. ამით საძოვრების მოსავლიანობაც იზრდებოდა და მატყლის ხარისხის გაუმჯობესებასაც ხელი ეწყო.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბელელაური გ. მეცხვარეობის განვითარების პერსპექტივა დავით გარეჯში. რეცენზ. ელექტრ. სამეცნ. ჟურნალი, 2010, № 25.
2. გამყრელიძე ბ. ცენტრალური კავკასიის მთიელთა ალპური მესაქონლეობა. „მეცნიერება“, 1982.
3. ქავთარაძე თ. აგრარული რეფორმა საბაზრო ეკონომიკის პირობებში და საქართველო. „მეცნიერება“, თბილისი, 2003.
4. ქუმსიშვილი ვ. მატყლმცოდნეობა. „ცოდნა“. თბილისი, 1961.
5. ქათამაძე დ. ცოტაძე მ. მეცხვარის ცნობარი, „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1974.
6. ყამარაული ს. საქართველოს სსრ მეცხვარეობის ინტენსიფიკაციის საკითხები „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1979.
7. წიკლაური ქ. მეცხოველეობა და ბიზნესი საქართველოს მაღალმთიანეთში. თბილისი, 2002.

თენგიზ ქავთარაძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

**სამრეწველო მატყლის წარმოების სრულყოფის პრობლემები
საქართველოში
ანოტაცია**

ნაშრომში შესწავლილია საქართველოს მეცხვარეობის განვითარების პრობლემები. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ მეცხვარეობის განვითარება დაკავშირებულია მრავალი პრობლემის კომპლექსურ გადაწყვეტილებასთან. დადგენილია, რომ ამ ღონისძიებათა წარმატებით გატარების შედეგად, საქართველოში შესაძლებელია ორი და მეტი მილიონი ცხვრისა და მაღალი ღირსების სამრეწველო წმინდა, ნახევრადწმინდა და თუშური ცხვრის 7-8 ათასი ტონა მატყლის წარმოება. ამჟამად საქართველოში მილიონამდე სული ცხვარია და წელიწადში დაახლოებით 2 ათასი ტონა მატყლი იწარმოება. რესპუბლიკაში წარმოებული მატყლი უხარისხობის გამო არის სამრეწველო მნიშვნელობის ნედლეული, იგი არ არის მოთხოვნადი და მისი საბაზრო ფასი ქვეყანაში ძალზე დაბალია. ნაშრომში პირველადაა წამოყენებული წინადადება, რომ შეიქმნას მატყლის ლაბორატორია და სამრეწველო მატყლის წარმოების თვალსაზრისით ქვეყანაში უნდა დაინერგოს მატყლის დამზადების საერთაშორისო სტანდარტი.

Тенгиз Кавтарадзе
Доктор экономики

**ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕНСТВОВАНИЯ ПРОМЫШЛЕННОГО
ПРОИЗВОДСТВА ШЕРСТИ В ГРУЗИИ**
Аннотация

В статье изучены проблемы развития овцеводства. Высказано мнение, что развитие овцеводства связано с решением множества комплексных проблем. Установлено, что в результате успешного проведения этих мероприятий в Грузии возможно производство более чем 2 миллионов тонн шерсти. Сейчас в Грузии производятся до 2 тысячи тонн шерсти. В работе в первии представлены предложения для создания лаборатории шерсти и для учреждения международного стандарта заготовки с точки зрения производства промышленной шерсти.

Tengiz KavTaradze
Doctor of Economics

**THE PROBLEMS OF IMPROVEMENT OF INDUSTRIAL WOOL
PRODUCTION IN GEORGIA**

Annotation

The article studies the problems of sheep breeding development in Georgia. Existsthe opinion that sheep-breeding development in Georgia is connected with complex decision of many problems. It is stated that as a result of successful measures, it is possible in Georgia to breed two or more million sheep and produce 7-8 tone wool of high quality. Nowadays in Georgia there is about million sheep and are produced nearly two thousand tone wool. Raw wool produced in Georgia because of its low quality is not of industrial significance. It is not demanded and its market price is very low in the country. In the article the first time proposes to create wool laboratory and with regard for production of industrial wool, international standard of wool purchase must be introduced.

ეკონომიკური თეორია

როლანდ სარჩიმელია
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ფშმ კანდიდატი, პროფესორი,
ნატა დავლაშერიძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

**დროის პროგრესის ბავშვებასა საქართველოს ეკონომიკაზე
გლობალიზაციის პირობებში**

დრო და სივრცე მატერიის არსებობის ერთ-ერთი ფორმაა³, რომელთა პროგრესული ცვლილებების დასახასიათებლად სამგანზომილებიან სივრცეში (სივრცე, სივრცე და სივრცე) წარმოვიდგინოთ სპირალისებურ განვითარებას, რომელსაც მიკროდონეზე ზიგზაგისებური შეფერხებები ახლავს, მაგრამ, საბოლოოდ, დროის პროგრესის გავლენით დადებითი შედეგები მიიღწევა. დროის პროგრესს სიმბოლურად „პროგრესულს“ ვუწოდებთ. იგი დროის ეფექტიანი გამოყენებით განვითარებას ნიშნავს.

განვიხილავთ მეცნიერებისა და ტექნიკის ისეთი მაღალი დონის ეკონომიკურ ეფექტს, რომელსაც დაჩქარებული პროგრესული ცვლილებები მოჰყვება. ამის საფუძველი ორი ათასი საუკუნის განმავლობაში იქმნებოდა.

1. დროის პროგრესული თავისებურებები. ფარდობითობის თეორიისა და, თითქმის იმავდროულად, საბაზრო ეკონომიკის მეცნიერულმა გამოკვლევებმა დროის პროგრესის ახალი შედეგები დააფიქსირა, რომელიც მრავალმხრივი თავისებურებით ხასიათდება.

ორ ათეულ წელზე მეტი გვაშორებს მბრძანებლური დაგეგმვის პერიოდს, მისი უარყოფითი გავლენა პოსტსაბჭოთა საქართველოს ეკონომიკაზე ჯერ კიდევ არ აღმოფხვრილა.

დღესაც საშიშროებას ქმნის ის, რომ კომუნისტური ტიპის ეკონომიკის მსხვერვის შემდეგ საქმოსნებმა (ხშირ შემთხვევაში სახელმწიფო სექტორის საწარმოთა დირექტორებმა) ბოროტად გამოიყენეს შრომითი კოლექტივის უფლებები და პრივატიზაცია. პოსტსაქმოსნის მეწარმით ჩანაცვლებამ საქართველოს ეკონომიკა რთული პრობლემის წინაშე დააყენა⁴.

³ ქართული განმარტებითი ლექსიკონი (ერთტომეული). მთავარი რედაქტორი არნ. ჩიქობავა. თბილისი, 1986, გვ. 214.

⁴ ვ. პაპავა. პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბილისი, 2002, გვ. 115-116.

საბაზრო ეკონომიკაში ბიზნესს მრავალმხრივი თავისებურება გააჩნია. საბჭოთა კავშირში ბიზნესი და ბიზნესმენი თითქმის გაიგივებული იყო საქმოსნობასთან.

საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებს უნდა ჩაენაცვლებინა მბრძანებლური დაგეგმვის სისტემა, რომელიც საბჭოთა კავშირში ათეული წლების განმავლობაში იყო დამკვიდრებული. შედეგად, რესურსებით მდიდარი ქვეყნის ეკონომიკა დეფიციტური იყო. მაშინდელი ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირება საჭირო რაოდენობის პროდუქციის მისაღებად უნდა ყოფილიყო გამოყენებული, თანაც მინიმალური დანახარჯებით, რაც რეალობას არ შეესაბამებოდა.

საბაზრო ეკონომიკაში მოდელის გამოყენებისას გასათვალისწინებელია გარკვეული შეზღუდვების შესაბამისად, მაქსიმალური მოგების მიღების პირობების შექმნა.

2. დროის პროგრესული ცვლილებები და მეცნიერ-გენიოსთა შეხედულებები ეკონომიკაზე. აკადემიკოსმა ილია ვეკუამ დროის პროგრესული ცვლილებები გამოყენებითი მათემატიკის პერსპექტივას დაუკავშირა, ამასთან, ეკონომიკის მათემატიკურ-კიბერნეტიკული მიმართულების დაფუძნებაზეც იზრუნა საქართველოში.

კიბერნეტიკა, როგორც მართვის მეცნიერება (რომლითაც იგი აერთიანებს სხვადასხვა სამეცნიერო დარგებს), ყოფილ საბჭოთა კავშირში ცალმხრივად და შეცდომით გამოიყენეს, როდესაც სამხედრო კიბერნეტიკა, როგორც ახალი მიმართულება ისე შემოიყვანეს. ამას მოჰყვა ეკონომიკური კიბერნეტიკის, სამედიცინო კიბერნეტიკის და ა.შ. სპეციალობების გახსნა უმაღლეს სასწავლებლებში.

საბაზრო ეკონომიკის (წარმატებებმა მსოფლიოში და, მასთან ერთად, ფიზიკაში) მათემატიკური აზროვნების მაღალ დონეზე წარმოდგენამ, განსაკუთრებით ფარდობითობის თეორიამ, განაპირობა შეცდომა, როდესაც მოინდომეს მათემატიკოსების ნაცვლად ფიზიკოსების ეკონომიკურ მეცნიერებაში ჩართვა. ამან გამოიწვია დიდი დანახარჯები, რომელიც არ მოხმარდა ეკონომიკურ-მათემატიკური მეცნიერების გაძლიერებას, ფიზიკის უშუალო გამოყენებამ ეკონომიკაში არ გაამართლა.

ილია ვეკუას თანამედროვე პეტრე კაპიცა, როგორც მეცნიერ-გენიოსი, ინგლისში დაკვალიანდა. მან მსოფლიოში მაღალი რანგის მეცნიერთა წინაშე თავისი მიღწევების შესახებ მოხსენებისას, ნაცვლად ფიზიკის პრობლემისა (რომელიც ნობელის პრემიას ეხებოდა), თემა შეცვალა და ის ყოფილ საბჭოთა კავშირში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის აუცილებლობაზე მსჯელობას მიუძღვნა, რაც ალბერტ აინშტაინის ფარდობითობის

თეორიის ეკონომიკაში ახლებური გამოყენების კვლევის შედეგი უნდა ყოფილიყო.

პეტრე კაპიცა ყოფილი საბჭოთა კავშირის სინამდვილეში მბრძანებლური დაგეგმვის სისტემის შეცვლის საკითხს აყენებდა, მან ჯონ მენარდ კეინის ძირითადი შედეგები გაანალიზა და კომპაქტური სახე მისცა, ამასთან, სიფრთხილით დაუკავშირა კარლ მარქსის შედეგების ახლებური გაანალიზების აუცილებლობას და საბჭოთა კავშირში დამკვიდრებული მბრძანებლური დაგეგმვის „ეფექტიანობის“ გადასინჯვის მოთხოვნას. კაპიცამ, ისააკ ნიუტონიდან ალბერტ აინშტაინამდე, მექანიკის კანონების ცვლილებების შედეგები გამარტივებული, თანაც კომპაქტური სქემით დაახასიათა, ხოლო მათთან ანალოგიით დასვა საკითხი კარლ მარქსის „მოდერების“ ახლებურად გააზრებაზე მბრძანებლურ ეკონომიკაში. ამას კი საფუძვლად დაუდო ანალოგია, რომელიც ალბერტ აინშტაინმა მსოფლიო მეცნიერებას ახალი მიმართულებით (ფარდობითობის თეორია) მისცა ფიზიკაში.

პეტრე ლეონიდეს ძე კაპიცას იდეის მიხედვით, აუცილებელი ხდებოდა მსჯელობა რუსეთის რესპუბლიკის საბჭოთა კავშირიდან გამოსვლის პერსპექტიულობაზე, რომლის თანახმად, რუსეთი დამოუკიდებელი ეკონომიკის გაძლიერებასთან ერთად, გლობალიზაციის გზაზე დადგებოდა ერთპოლუსიან მსოფლიოში და სხვა პოსტკომუნისტურ ქვეყნებს ეკონომიკური დამოუკიდებლობის მიღწევაში შეეშველებოდა, რაც რუსეთსა და საქართველოს შორის კეთილმეზობლურ ურთიერთობაზე დადებითად აისახებოდა.

პეტრე კაპიცას ზემოთ მოყვანილი წინადადება, მექანიკის კანონებზე დამყარებული საბაზრო ეკონომიკის სიკეთის საბჭოთა კავშირის გასაძლიერებლად გამოყენებაზე, ირარეალურობის გამო მისაღები არ იყო.

პეტრე კაპიცამ იზრუნა ალბერტ აინშტაინის ფარდობითობის თეორიით მბრძანებლური ეკონომიკის პრინციპების მშვიდობიან შეცვლაზე. ამით პეტრე კაპიცა საბაზრო ეკონომიკასთან წინააღმდეგობაში მოდიოდა, მაგრამ აყენებდა საკითხს საბჭოთა კავშირის მოსალოდნელ დაშლაზე. ამ მხრივ პეტრე კაპიცას ნაზრევი რისკის შემცველ პროგნოზსაც შეიცავდა და ყურადღებას იმსახურებდა.

პეტრე კაპიცას შემოქმედებაში ნათლად ვლინდებოდა პატრიოტიზმი. იგი კეთილსინდისიერად ემსახურებოდა თავის ქვეყანას და, ამასთან, მსოფლიოს მაღალი დონის მეცნიერების წარმატებების მონაწილეც იყო.

ატომის ძალის გათავისუფლების თეორიამ და, მასთან ერთად, მსოფლიოში მიმდინარე სამეცნიერო-ტექნიკურმა პროგრესმა მეოცე საუკუნეშივე სასიკეთოდ შეცვალა მეცნიერთა აზროვნება, რაც ყოფილ

საბჭოთა კავშირში მბრძანებლური ეკონომიკის შესაძლო მათემატიკაზი-
აციასაც შეეხო, მაშინ მსოფლიოში საბაზრო ეკონომიკა ფუნდამენ-
ტური ჭეშმარიტებისკენ მიიკვლევდა გზას.

ცივი ომის გავლენით მსოფლიოს პროგრესული საზოგადოება
მომავლის საგანგაშო მდგომარეობას გრძნობდა და ქვეყნებს შორის წი-
ნააღმდეგობების განმუხტვას ცდილობდა. ამასთან დაკავშირებით მოგვ-
ყავს „გენიოსთა გენიოსის ალბერტ აინშტაინის“ გაფრთხილების ერთ-
ერთი ვარიანტი, რომ „ვისწავლეთ ფრენა და შეგვიძლია იოლად გავგ-
ზავნოთ ცნობები მთელ მსოფლიოში ელექტრული ტალღების საშუალებ-
ებით“, მიუხედავად ამისა, „საქონლის წარმოება და განაწილება ჩვენ
სრულიად არა გვაქვს ორგანიზებული; ყოველი ადამიანი იძულებუ-
ლია, ცხოვრობდეს იმის შიშით, რომ ეკონომიკური ციკლიდან ამოვარ-
დება და დაკარგავს ყველაფერს“... მოსალოდნელია „სხვადასხვა ქვეყ-
ნებში მცხოვრები ადამიანები დროის სხვადასხვა პერიოდის შემდეგაც
ერთმანეთს ხოცავდეს“... ხოლო“ყველა ის, ვინც მომავალზე ფიქრობს,
შიშით და ძრწოლით უნდა ცხოვრობდეს“⁵.

მე-20 და 21-ე საუკუნეებიდან ცივილიზაცია აშკარად გამოვლინდა,
რაც მიმდინარეობდა მეცნიერების, ტექნიკისა და მათი ეკონომიკის
ეფექტიანი გამოყენებით, თანაც ისე, რომ დროის პროგრესი, გლობა-
ლიზაციასთან ერთად, დამახასიათებელი გახდა მსოფლიოს ეკონომი-
კისათვის.

დემერტმა ადამიანი ცხოველთა სიმრავლიდან გამოყო და შრომის
გონივრული უნარი მისცა. ადამიანი გამრავლებით დაფუძნდა დედამი-
წაზე, რაშიც სამყაროს ალგორითმით მეცნიერებისა და განათლების
სისტემა ფიგურირებს⁶, სადაც გენიოსურად მოაზროვნე მეცნიერები
მრავალ სიკეთეს ახორციელებენ, თანაც, დროის პროგრესის დაფუძნე-
ბით გლობალიზაციის პირობებში.

მნიშვნელოვანია ქრისტიანული ეკონომიკური აზრი ისეთი თემატი-
კით, როგორცაა საკუთრება, სამეურნეო საქმიანობა, შრომა, ფული,
ვაჭრობა, მართვა და მრავალი სხვა⁷.

მეცნიერებისა და რელიგიის ეკონომიკური ეფექტიანობა გლობა-
ლიზაციის პირობებში მშვიდობისმოყვარე და ძლიერ დემოკრატიულ

⁵ ს. ავალიანი. აინშტაინი (ცხოვრება, მოღვაწეობა და მსოფლმხედველობა). თბ., 1983, გვ. 129-130.

⁶ ა. გორბოვსკი. ფაქტორები, ვარაუდები, ჰიპოთეზები. მოსკოვი, „ცოდნა“, 1988, თავი IV. სამყაროს ალგორითმი, გვ. 199-228 (რუსულ ენაზე).

⁷ გ. შიხაშვილი. ბიბლიური მოძღვრება მეურნეობის შესახებ და თანამედროვეობა. ჟურნ. „სოციალური ეკონომიკა“. თბ., 2001, №4. მეურნეობის მართვის ეროვნული და გლობალური პრინციპების შესახებ. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი „მაცნე“, №1-2. თბ., 2004.

ძალებს მსოფლიოს მოსახლეობის სასიკეთოდ წარმართავს. ამ მხრივ აღსანიშნავია აშშ და ევროპის სახელმწიფოთა უმრავლესობა. მათში აშშ მიხნეულია მსოფლიოს ეკონომიკის მამოძრავებელ ძირითად ძადად.

როლანდ სარჩიმელია
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ფშმ კანდიდატი, პროფესორი,
ნატა დავლაშერიძე
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
დროის პროგრესის გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე
გლობალიზაციის პირობებში
ანოტაცია

ჩატარებულია მსჯელობა დროის პროგრესულ ცვლილებების შინაარსობრივ მრავალმხრივობაზე. ამასთან ერთად განხილულია დროის პროგრესული ცვლილებების გავლენა ქართულ ეკონომიკაზე გლობალიზაციის ასპექტში და მეცნიერების ეკონომიკური ეფექტიანობით გამოყენების შესაძლებლობები.

განხილულია აკადემიკოს ილია ვეკუას დამოკიდებულება ეკონომიკური მეცნიერების პერსპექტივებისადმი და ეკონომიკის კვლევის აუცილებლობისადმი მათემატიკურ-კიბერნეტიკული მიმართულებით.

Роланд Сарчимелия
Доктор экономических наук,
Ната Давлашеридзе
Докто экономики

**ВЛИЯНИЕ ПРОГРЕССА ВРЕМЕНИ В ЭКОНОМИКЕ ГРУЗИИ В
УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**
Аннотация

В статье рассмотрены характеристики науки и технологии высокого уровня достигнутые в XX и особенно XXI веке, благодаря прогрессивных изменений в начале перехода на рыночную экономику в пост-советской Грузии. Вместе с тем рассмотрены воздействие прогрессивного времени на экономику Грузии в контексте глобализации и возможности использования экономической эффективности науки.

Roland Sarchimelia

Doctor of Economics Sciences,

Nata Davlasheridze

Doctor of Economics

**INFLUENCE OF PROGRESS OF TIME ON GEORGIAN ECONOMY IN
CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

Annotation

Are described the features of high level science and technology achieved in the XX and especially in the XXI century, due to the progressive changes at the beginning of transition to market reforms on post Soviet Georgia. In addition, is discussed the influence of progressive change of time on Georgian economy in the context of globalization and the possibilities of using the economic efficiency of science.

Is discussed the attitude of academician Illia Vekua to perspectives of economic science and the necessity of research of economy in math-cybernetics direction in Georgia.

Is characterized a scheme (designed by Peter Kapitza) of “peaceful transition from directive to market economy”, that, despite the impossibility of realization, revealed the necessity collapse of Soviet Union at early 80-ies.

Is marked the judgment of Albert Einstein on particular importance of economy for connected with the promotion of peace.

სტატისტიკა

მამუკა სარჩიმელია
ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი

ეკონომიკისა და სამართალდარღვევის სტატისტიკის აღრიცხვის თავისებურებები

სტატისტიკური ინფორმაციის მოპოვება, დამუშავება და გავრცელება რთულ და, ამასთან, მნიშვნელოვან ამოცანას წარმოადგენს, რომლის გადასაწყვეტად, პირველ რიგში, საჭიროა მისი მეთოდოლოგიის სრულყოფა და ინფორმაციის ხარისხის კონტროლი.

ამასთან ერთად, საერთო და განმასხვავებელი ნიშნებით ყურადსაღებია მონაცემთა დაკონკრეტებული კვლევის ჩატარების სამართლებრივი მხარეც, რომელიც დაკავშირებულია დანაშაულის გამოძიებასთან და ხასიათდება თავისებურებებით.

დიდი მნიშვნელობა ყოველთვის ენიჭებოდა და დღესაც ენიჭება ქვეყანაში ოფიციალური სტატისტიკის მოწყობის სამართლებრივ მხარეს, რომლის მიზანია, „საერთაშორისო დონეზე აღიარებული ფასეულობების საფუძველზე შექმნას სამართლებრივი ბაზა მეთოდოლოგიურად გამართული, ობიექტური და საიმედო სტატისტიკური ინფორმაციის მოპოვების, დამუშავებისა და გავრცელების სისტემის ჩამოსაყალიბებლად.“⁸

ამასთან დაკავშირებით კანონმა უნდა განსაზღვროს სტატისტიკური ორგანოების უფლება-მოვალეობანი და პასუხისმგებლობის ნორმები, სტატისტიკის ძირითადი ამოცანები და ორგანიზაციის პრინციპები.

ეკონომიკური სტატისტიკა მრავალდარგობრივია. იგი ემსახურება როგორც ცალკეულ, ასევე მთლიანობაში დარგებს მაკრო და მიკროდონეზე, სახელმწიფოს, მეცნიერებას, რეგიონებს და ა.შ. სტატისტიკის ძირითადი სამსახურია ინფორმაციის (მათ შორის მონაცემთა) მოპოვება-შეგროვება, პირველადი დამუშავება (ვიზუალურ ფილტრთან ერთად), ხოლო ამის შემდეგ მიმდინარეობს სანდო ინფორმაციის მომზადება მომხმარებელზე გადასაცემად, ძირითადად, სტატისტიკური ცხრილების სახით.

1. სამართალდარღვევებზე ეკონომიკური ინფორმაციის აღრიცხვის სტატისტიკის მეთოდოლოგიური სრულყოფის საკითხები. სტატისტიკა

⁸ თ. ბერიძე. სტატისტიკური საქმიანობის გაუმჯობესების გზები საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, 11. გამომცემლობა „სიახლე“, თბილისი, 2013, გვ. 325.

სამართალმცოდნეობაში თავისებურია. მასში გამოყოფენ ინფორმაციის შინაარსობრივ მხარეს და იმის მიხედვით, თუ რომელ მონაცემს მივიჩნევთ დანაშაულობის მდგომარეობის გამოკვლევის საფუძვლად, საბოლოო შედეგი შეიცვლება. პროცესი არამდგრადია და აუცილებელი ხდება ახალი ინფორმაციის მოძიება.

ყველა ქვეყნის კრიმინოლოგები მრავალი წლის განმავლობაში ამუშავებდნენ და იყენებდნენ სტატისტიკური მონაცემების ანალიზს, რაც ამჟამად ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების გამოყენებითაც ტარდება.

ერთ-ერთ ყველაზე პროდუქტიულ მეთოდიკას, აქტიურად გამოყენებულს აშშ-ის სამართლებრივი სტატისტიკის ბიუროს მიერ, წარმოადგენს მოსახლეობის ანკეტური გამოკვლევა, რომელიც შესაძლებლობას იძლევა, გამოვლინდეს სხვადასხვა სახის დანაშაულებრივი ქმედების მონაცემები.

ადამიანის პირად და ქონებრივ უსაფრთხოებას საფუძვლად უდევს ან განამტკიცებს მკაცრი სადამსჯელო ღონისძიებების გატარების ეფექტიანობა, რაც, ჩვენი აზრით, დასაზუსტებელია, რადგან ღონისძიების გამკაცრება სახიფათოა, იგი უარეს დანაშაულს იწვევს.

დამნაშავეობის სტატისტიკაზე მონაცემთა დამუშავება, კომპიუტერის საშუალებით გათვლების ჩატარება და მიღებული შედეგების ეკონომიკური ანალიზი მაღალი ეფექტის მიღების იმედს იძლევა, რაც, მთლიანობაში, ჯერჯერობით იშვიათობაა.

საქმე ისაა, რომ დამნაშავეობაზე ეკონომიკის მონაცემები მწირია და ნაკლებად საიმედო, რაც გამოწვეულია მონაცემთა თავისებურებებით და თვისებრივ შინაარსში გაურკვეველობით, ხოლო როცა გადაწყვეტილების დაჩქარება აუცილებელი აღმოჩნდება, მოსალოდნელია შეცდომის დაშვებაც კი.

ამ შემთხვევაში მკვლევარს უნდა მიღებული პროგნოზის მიმართ უკმარისობა, ეჭვი მის დამაჯერებლობაზე, რაც გადაწყვეტილების მიღებას აფერხებს. ადამიანი განუსაზღვრელობის წინაშე დგება, რასაც რისკის გამოყენება სჭირდება, რომელიც, მოსალოდნელია, საიმედო აღმოჩნდეს, მეტწილად მოკლევადიან პროგნოზირებაში.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ სოციოლოგიისა და მათემატიკური სტატისტიკის მეთოდების გამოყენება დამნაშავეობის სტატისტიკაში სტატისტიკური საინფორმაციო მასალების მოწესრიგების შესაძლებლობას იძლევა.

მათი შემდგომი დამუშავების უნივერსალური საშუალებაა კომპიუტერული პროგრამებით სტანდარტული პაკეტების შექმნა. ისინი გამოიყენება როგორც კონკრეტულ პრაქტიკულ შემთხვევებში, ასევე დამნაშავეობის სტატისტიკის თეორიის სრულყოფაში, რომელშიც აუცილებ-

ბელია იმის გათვალისწინება რომ კანონების განხორციელება ქვეყანას ძვირი არ უნდა უჯდებოდეს, ასევე კანონების გამკაცრება სახიფათოა და მათი რიცხვი მცირე უნდა იყოს. ამის მოგვარება სახელმწიფოს შეუძლია, რადგან იგი ფლობს იძულებით საშუალებებს, რაც სამოქალაქო საზოგადოების და მოქალაქეთა ურთიერობებთან უნდა იყოს შეთანხმებული.

2. პარადოქსული წინააღმდეგობები დამნაშავეთა დასჯის გამკაცრების ეკონომიკურ შეფასებაში. წინააღმდეგობა ერთმანეთის საპირისპირო და ერთმანეთის გამომრიცხველი შემთხვევების ერთდროულ არსებობას ნიშნავს, ხოლო პარადოქსი ისაა, რაც საყოველთაოდ აღიარებულ შეხედულებას, აზრს უპირისპირდება (ზოგჯერ მხოლოდ გარეგნულად.⁹ პარადოქსული წინააღმდეგობა თითქოს არაბუნებრივი ჩანს, რომელიც არ შეესაბამება აღიარებულ შეხედულებებს.

პარადოქსული წინააღმდეგობა სამართალდარღვევების მოწესრიგებას ახლავს. იგი დამნაშავეთა დასჯის კანონების გამკაცრებას მოითხოვს. ერთი მხრივ, რაც უფრო გამკაცრებულია კანონით დასჯა, მით უფრო მცირდება ქვეყანაში კანონდარღვევების შემთხვევები. მეორე მხრივ, რაც უფრო დაშინებულია მოსახლეობა, მოსალოდნელია, კიდევ უფრო მძიმე დანაშაული ჩაიდინოს.

წინააღმდეგობა ადამიანის არსებობის ყველაზე საჭირო საქონელია, მაშინ, როდესაც მისი ფასი დიდი არ არის, მაგალითად, პურის გასაყიდი ფასი მის ერთ ერთეულზე (კგ) მცირეა, როდესაც მუსიკალური ინსტრუმენტის ერთეულის, მასთან შედარებით დიდი. ამასთან დაკავშირებით წინამდებარე ნაშრომისათვის ყურადსაღებია ღირებულების პარადოქსი.¹⁰

სამართალდარღვევა, როგორც სამართალსაწინააღმდეგო მოქმედება, თავისი შინაარსით წინააღმდეგობრივია. სამართალდამრღვევს მეტწილად მიაჩნია, რომ იგი კანონს არ არღვევს და ცდილობს, დასჯას თავი აარიდოს, იმის პირობას იძლევა, რომ მომავალში დანაშაულს არ ჩაიდენს. ზოგი დანაშაულს დასჯის შიშით არ აღიარებს. ამ მხრივ წინააღმდეგობები მრავალმხრივია და გამოძიებას მოითხოვს.

დანაშაულის ჩადენის თვითმხილველის უმოქმედობაც უმეტესწილად დანაშაულია.

ხშირად, დასჯის კანონების გამკაცრებითაც ვერ მიიღწევა სასურველი შედეგი, რადგან ისიც წინააღმდეგობრივია. საზოგადოების განვითარების ისტორიამ კი არაერთგზის დაადასტურა იტალიელი კრიმინა-

⁹ ქართული ენის განმარებითი ლექსიკონი. ერთტომეული. თბილისი, 1986. მთავარი რედაქტორი არნ. ჩიქობავა. გვ. 366.

¹⁰ რ. ასათიანი. ეკონომიკისა და ბიზნესის ლექსიკონი. გამომცემლობა „სიახლე“, თბილისი, 2010. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია. გვ. 396.

ლისტის ჩეხარე ბეკარიას იმ სიტყვების ჭეშმარიტება, რომ დანაშაულთა თავიდან აცილებისათვის მთავარია არა სასჯელთა სიმკაცრე, არამედ იმ რწმენის გაქარწყლება, რომ დანაშაული დაუსჯელი დარჩება. 2013 წლის 17 აპრილს სისხლის სამართლის კოდექსის – „მუხლი 59. სასჯელის დანიშვნა დანაშაულთა და განაჩენთა ერთობლიობის დროს“ – მე-2 პუნქტში შეტანილ იქნა ცვლილება და, ამჟამად, დანაშაულთა ერთობლიობის დროს, საბოლოო სასჯელის დანიშვნისას უფრო მკაცრი სასჯელი შთანთქავს ნაკლებად მკაცრს, ხოლო თანაბარი სასჯელების დანიშვნისას ერთი სასჯელი – მეორეს. სასჯელის დანიშვნის შემსუბუქება კი პირდაპირ აისახა შსს სტატისტიკურ მაჩვენებლებზე და 2014 წელს 9 თვის განმავლობაში მომხდარი დანაშაული 16%-ით ნაკლებია, ვიდრე 2013 წლის ანალოგიურ პერიოდში.

პარადოქსულია მაგრამ სასჯელის გამკაცრებასაც შეიძლება მოჰყვეს დადებითი შედეგი, კონკრეტულად კი 2013 წლის 20 სექტემბერს მიღებულ იქნა ცვლილება სისხლის სამართლის კოდექსში – „მუხლი 331. ტერორიზმის შესახებ ცრუ შეტყობინება“ და სასჯელის სახე გამკაცრდა თავისუფლების აღკვეთით ვადით ხუთიდან შვიდ წლამდე. სასხელის სახის გამკაცრება შსს სტატისტიკურ მაჩვენებლებზე ასე აისახა – 2014 წლის 9 თვის განმავლობაში მომხდარი ზემოაღნიშნული დანაშაული 86%-ით ნაკლებია, ვიდრე 2013 წლის ანალოგიურ პერიოდში. პარადოქსულია, მაგრამ ფაქტია, რომ სასჯელის გამკაცრების შემდეგ ანონიმური ზარების განხორციელება ტერორიზმის შესახებ ცრუ შეტყობინებაზე შეწყდა.

დანაშაულის ასაცილებლად ან, უკიდურეს შემთხვევებში, მათი სიმძიმის შესამცირებლად, კანონმდებლებს ურჩევენ მკაცრი კანონების განხილვას და მიღებას დამნაშავეების მიმართ, მაგრამ გამოცდილება ცხადყოფს, რომ მხოლოდ საკანონმდებლო და იძულებითი ღონისძიებებით, დადებითი შედეგის მიღება რთულია. მაგალითად, ძალადობის და კერძოდ ოჯახური ძალადობის შესამცირებლად საჭიროა საზოგადოების სრული ინფორმირება და მათი მეტი ჩართულობა პრობლემის მოგვარებაში.

დანაშაულის აცილების ეკონომიკური წინააღმდეგობების დასაძლევად მთავრობა სხვადასხვა ღონისძიებას მიმართავს.

მთავრობას წინააღმდეგობების დაძლევაზე ზრუნვაც უხდება, როდესაც დანაშაული უკიდურესი სიღარიბის მიზეზითაა ჩადენილი და მის დასაძლევად ზედაპირულ წინადადებებს იძლევიან. ზოგიერთი მოსახლეობის მაღალხელფასიანი სამუშაოთი დასაქმებას ითხოვს, ხოლო რამდენად შეუძლია ჩვენს ბიუჯეტს ეს, ამას ვერ ითვალისწინებენ. პრობლემა მრავალმხრივი და წინააღმდეგობრივია.

ზოგიერთი კანონდარდვევებით გამდიდრებული ცდილობს ფული იმისათვის დააგროვოს (თუნდაც დანაშაულის ჩადენით), რომ, საჭიროებისამებრ, ფული ძალოვან სტრუქტურებს გადაუხადოს, რათა ჩადენილი დანაშაულისაგან თავი დაიძვინოს. ასეთი ბრიყვული გადაწყვეტილება კიდევ უფრო ამძიმებს მის დანაშაულს.

3. პრივატიზაციასთან დაკავშირებული ჩრდილოვანი ეკონომიკის თავისებურებები პოსტსაბჭოთა საქართველოში. იგი ატარებდა სპეკულაციურ ხასიათს და დღესაც ბოლომდე არ აღმოფხვრილა. პრივატიზების პროცესში ყოფილი პარტოკრატების მიერ გაყიდული სახელმწიფო საკუთრება ძალზე შემცირებული ფასებით იქნა რეალიზებული.

მრავალ უარყოფით შედეგს შორის ამას ისიც ახლდა, რომ ბიზნესმენტა უმეტესობის გადაწყვეტილება უკონტროლოდ დარჩენილი პარტოკრატების ნებასურვილზე იყო დამოკიდებული და არა კანონზე¹¹.

მრავალი მსგავსი კანონდარდვევა ახლდა საქართველოში ჩატარებულ პრივატიზებას, რომლის სტატისტიკა ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ აღრიცხული.

კრიმინალური წრის ინტერესები აქტიურად მიისწრაფვის ეკონომიკის იმ სფეროებისაკენ, სადაც გამდიდრების დიდი შესაძლებლობებია, მაგალითად, მოქალაქეთა ბინებისა და მიწის პრივატიზაცია.¹²

საპრივატიზაციო ობიექტების კონტროლს საწარმოს დირექტორი განაგებს. რეალობა ცხადყოფს, რომ იგი ცდილობს, საკუთარ კონტროლს ყველაფერი დაუქვემდებაროს, რათა საწარმოს მთელი ფონდები ხელში ჩაიგდოს და არაკანონიერი გზებით კერძო საკუთრებად აქციოს, რაც ჩრდილოვანი ეკონომიკის წარმოშობისა და გაძლიერების ერთ-ერთი მიზეზია. ამ შემთხვევაში აუცილებელია სამართალდარდვევებთან დაკავშირებული კანონების გამკაცრება.

მხოლოდ რაოდენობრივი მაჩვენებლებით სამართალდარდვევების სტატისტიკის გართულება სახიფათოა, რადგან მოსალოდნელია წინააღმდეგობებით გაუგებრობა, ამიტომ, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, აზრობრივი მოდელირების გამოყენებაც მოვიშველიოთ¹³.

აზრობრივი მოდელირება არ მოითხოვს ობიექტის მკაცრი სიმბოლოებით ფორმულირებას. მისთვის დამახასიათებელია ის, რომ ერთი პირის მოდელს ადამიანი აზრობრივად სწრაფად და მარტივად გადას-

¹¹ ნ. არევაძე. ჩრდილოვანი ეკონომიკა და ეკონომიკური განვითარების პრობლემები, მონოგრაფიიდან, ეკონომიკური განვითარებისა და პროგნოზირების პრობლემები. „უნივერსალი“, თბილისი, 2004, გვ. 105.

¹² იქვე, გვ. 93.

¹³ რ. სარხიმელია, რ. ლორთქიფანიძე. აზრობრივი მოდელირების დაფუძნებისათვის საქართველოს ეკონომიკაში. ჟურნ. „ეკონომისტი“, №3, 2014, გვ. 70.

ცემს სხვა პირს, მაგალითად, სამართალდარღვევების პროგნოზირებაში გამოსაყენებლად¹⁴.

ყურადსაღებია ისიც, რომ აზრობრივი მოდელირებით სარგებლობის შემთხვევაში საჭიროებისამებრ გამოიყენება საბაზრო ეკონომიკის მოდელი და არ არის აუცილებელი დამნაშავეობის სტატისტიკის პროგნოზირების მეთოდოლოგიაზე მსჯელობის სრული დეტალური ჩატარება.¹⁵

4. კანონდარღვევის სირთულეები, რომელიც ახლავს სამამულო პროდუქციის ექსპორტის იმპორტთან პროგრესული თანაფარდობის დამყარებას. იგი მიკროდონეზე განიხილება საგარეო ვაჭრობაში ერთგვაროვანი პროდუქციის მიმღები ქვეყნის ყველა მიმწოდებელსა და მომხმარებელზე დანახარჯების მინიმიზაციით, თანაც ისე, რომ კმაყოფილება მოთხოვნები პროდუქციაზე.

დაისმის მაკროდონის ამოცანა, რომელიც ეხება არაერთგვაროვან პროდუქციაზე მოთხოვნა-მიწოდების დაკმაყოფილებას დანახარჯების მინიმიზაციით, ხოლო უფრო ფართო მასშტაბებით – შემოსავლის მაქსიმიზაციის პირობებში.

დაბალანსებული ვაჭრობა პროდუქციის ექსპორტისა და იმპორტის ტოლობით ფასდება, რომლის მიხედვით, სავაჭრო დეფიციტი იმპორტის ექსპორტზე გადაჭარბებას ეწოდება, ხოლო სავაჭრო უპირატესობად იმპორტის ექსპორტზე ნაკლებობა ითვლება.

დაბალანსების პირობების დაცვის რეალური შესაძლებლობები მსოფლიო სახელმწიფოებთან სავაჭრო ურთიერთობის დამყარების შემთხვევაში საქართველოსეკონომიკას უახლოესი დროის პერიოდისათვის არ გააჩნია, თუმცა, მოსალოდნელია, ამას ადგილი ჰქონდეს გლობალიზაციის ზოგიერთ შემთხვევაში.

ჩვენი ქვეყნის საგარეო ვაჭრობაში მომგებიანობისათვის საიმედო ცალკეული რაიონების პერსპექტიული ძლიერი ფირმების საშუალებებით ვაჭრობის გააქტიურება, თანაც ისე, რომ მათზე დამოკიდებული საწარმოები და პროდუქციის გამოშვება მიზანმიმართული იყოს მაქსიმალური მოგებისაკენ. ამას სირთულეები ახლავს, განსაკუთრებით ჩვენი ქვეყნის ცალკეულ რაიონებში.

ჩვენთან იშვიათობაა აქციონერი, რომელსაც გააჩნია მხოლოდ ფირმაში დაბანდებული ფულადი სახსრები. ასეთი შესაძლებლობით იგი რისკის იმედზე ვერ გააქტიურდება, მით უფრო იმის გამო, რომ,

¹⁴ იქვე, გვ. 72.

¹⁵ მ. სარჩიმელია. დამნაშავეობის სტატისტიკის აქტუალური საკითხები. თბილისი, 2004, გვ. 103-134.

მოსალოდნელია, პროდუქციის იმპორტმა ექსპორტს ოთხჯერაც კი გადააჭარბოს.

ასეთ პირობებში ქვეყნის ეკონომიკას, განსაკუთრებით სამართალ-დარღვევების სტატისტიკას, ყურადღება სჭირდება, ხოლო კიდევ უფრო მეტი ძალისხმევა – კანონდარღვევების გამკაცრების დადებითი შედეგების დამკვიდრებას ქვეყანაში.

მამუკა სარჩიმელია
ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი

**ეკონომიკისა და სამართალდარღვევის სტატისტიკის
აღრიცხვის თავისებურებები
ანოტაცია**

განხილულია სამართალდარღვევებზე ეკონომიკური ინფორმაციის აღრიცხვის სტატისტიკის მეთოდოლოგიური სრულყოფის საკითხები და პრივატიზებასთან დაკავშირებული ჩრდილოვანი ეკონომიკის პირობებში კანონდარღვევების გამკაცრების წინააღმდეგობრივი შედეგები.

დახასიათებულია წინააღმდეგობები დამნაშავეთა დასჯის გამკაცრების ეკონომიკურ შეფასებებში.

წინა პლანზეა წამოწეული ეკონომიკური პროგნოზირების დაჩქარების მიზნით აზრობრივი მოდელირების გამოყენების ეფექტიანობა და ქვეყანაში კანონების გამკაცრებაზე დანახარჯების მინიმუმაციაზე ზრუნვის პრობლემა.

Мамука Сарчимелия
Доктор экономики, профессор

**ОСОБЕННОСТИ УЧЕТА СТАТИСТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЯ И
ЭКОНОМИКИ
Аннотация**

Рассмотрены вопросы методологического усовершенствования статистики учета экономической информации о правонарушениях и противоречивые результаты ужесточения правонарушений в условиях теневой экономики связанной с приватизацией.

Охарактеризованы противоречия в экономических оценках ужесточения наказания правонарушителей.

На переднем плане видвинуты эффективность использования смыслового моделирования с целью ускорения экономического прогнозирования и проблема заботы о минимизации расходов на ужесточение законов в стране.

Mamuka Sarchimelia
Doctor of Economic, Professor

**PECULIARITIES OF STATISTICAL ACCOUNTING OF ECONOMICS
AND LAW VIOLATION**

Annotation

Issues of methodologic improvement of statistical accounting of economic information on law violation and controversial results of law violation stricting in conditions of shadow economics related with privatization are discussed.

Controversions in economical evaluations of stricting punishment of guilty are discussed.

Efficiency of using semantic modeling in purpose of speeding up economic prognosis and problem of caring of minimization expenses on stricting laws in the country are advanced.

მომსახურების სფერო

მელა მელაშვილი

*თსუ პ. გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
მეცნიერ თანამშრომელი*

ნუნუ ქისტაური

ეკონომიკის დოქტორი

ინოვაციების როლი მომსახურების სფეროს განვითარებაში

მომსახურების სფეროს განვითარება, მისი ეფექტიანობის ზრდა პირდაპირაა დამოკიდებული ინოვაციებთან. თანამედროვე ეკონომიკა წარმოადგენს საქმიანობის მეტად რთულ მექანიზმს, სადაც გაერთიანებულია და ერთმანეთზე ზემოქმედებას ახდენს სხვადასხვა კომერციული, საწარმოო, საინფორმაციო და ფინანსური სტრუქტურული ელემენტები. ინოვაციური საქმიანობის და ინოვაციური მენეჯმენტის აქტიუზაციის შედეგად მიღებულ ეკონომიკურ გარდაქმნათა შედეგები რეალურ ეკონომიკურ შინაარსს იძენს მხოლოდ მატერიალური წარმოების დარგებთან მჭიდრო კავშირების დალაგებული სისტემის არსებობის შემთხვევაში.

ეკონომიკურად განვითარებულ მოწინავე ქვეყნებში ინოვაციების შემუშავება და დანერგვა წარმოადგენს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების, ასევე ეკონომიკური უსაფრთხოების გადამწყვეტ ფაქტორს. ინოვაციური პროცესები უკვე საკმაო ხანია სულ უფრო და უფრო იძენს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. მათ ძირითად მიზანს დღეისათვის წარმოადგენს კონკურენტუნარიანობის გაზრდა და მომხმარებლების სულ უფრო მზარდი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება მაღალხარისხიანი საქონლით და მომსახურებებით. ზოგადად, ინოვაცია წარმოადგენს ამ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილების არა უბრალოდ ახალ მეთოდს, არამედ ისეთ ახალ მეთოდს, რომელიც დამატებითი ეკონომიკური და სოციალური ეფექტის მიღების შესაძლებლობას იძლევა.

გასაგებია, რომ ინოვაციური საქმიანობა, როგორც ნებისმიერი სამეურნეო ეკონომიკური საქმიანობა, მოითხოვს სათანადო მართვას, ანუ ინოვაციურ მენეჯმენტს.

ინოვაციური მენეჯმენტი სამეცნიერო და საქმიანი წრეებისათვის შედარებით ახალი ცნებაა. ყოფილ საბჭოთა კავშირსა და სხვა სოციალისტური ქვეყნების ბანაკის ქვეყნებში ყოველივე ახლის დანერგვა აქტიური სახელმწიფოებრივი მართვისა და ცენტრალიზებული საბიუჯეტო დაფინანსების მეთოდებით ხორციელდებოდა. საბაზრო ურთიერთ-

ბათა პირობებში ახლის დანერგვის ძველი მექანიზმები უკვე აღარ მუშაობს, ახალი მექანიზმები კი ფორმირების პროცესშია.

ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებში ინოვაციური მენეჯმენტის ცნებას საერთოდ არ იყენებდნენ. სპეციალურ ლიტერატურასა და ოფიციალურ დოკუმენტებში იყენებდნენ მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მართვის (გრძელვადიანი სახელმწიფოებრივი პროგრამების შემუშავებით) და წარმოებაში მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევათა დანერგვის ცნებებს, რაც დამახასიათებელი იყო ცენტრალურად მართვადი ეკონომიკისათვის. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, სადაც დომინირებს კერძო სექტორი (ბიზნესი), კომერციულ ორგანიზაციებს აქვთ სრული იურიდიული და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა და სახელმწიფოს ჩარევით რაიმე დანერგვაზე საუბარიც კი ზედმეტია.

სიახლეთა მართვის (ინოვაციური მენეჯმენტი) ახალი სისტემები გასული საუკუნის 80-იანი წლებიდან წარმატებით დაინერგა მსხვილ მანქანათმშენებელ კომპანიებში ("აი-ბი-ემ", "ჯენერალ ელექტრიკი", "მიცუბიში", "სონი" და სხვ.). ამ სისტემების ამოცანებია გადაწყვეტილება ბათა მიღების პროცესის დაჩქარება, დაგეგმვისა და სტიმულირების პროცესის გამარტივება, სპეციალიზაციის ხარჯზე ახალი პროდუქციის დამუშავებისა და დანერგვის დაჩქარება.

ინოვაციური მენეჯმენტი სტრატეგიული მენეჯმენტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა, რომელსაც ახორციელებს ორგანიზაციის ხელმძღვანელობა უმაღლეს დონეზე. ინოვაციური მენეჯმენტის მიზანია ფირმის (საწარმოს) მეცნიერულ-ტექნიკური და ეკონომიკური საქმიანობის (ბიზნესის) ძირითად მიმართულებათა განსაზღვრა, ახალი პროდუქციის დამუშავება და დანერგვა (ინოვაციური საქმიანობა), მოდერნიზაცია და სრულყოფა იმ პროდუქციისა, რომელსაც უშვებენ, პროდუქციის ტრადიციული სახეების წარმოების შემდგომი სრულყოფა, წარმოებიდან მოძველებული პროდუქციის მოხსნა. ყოველივე ეს განპირობებულია საქონლის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით, რასაც არსებითი მნიშვნელობა აქვს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში.

ინოვაციურ მენეჯმენტში მთავარი ყურადღება ექცევა ინოვაციის სტრატეგიისა და ღონისძიებების შემუშავებას, რომლებიც მიმართულია მათ რეალიზაციაზე. ფირმის სტრატეგიის პრიორიტეტული მიმართულება ხდება პროდუქციის ახალი სახეების დამუშავება და გამომუშავება, ვინაიდან სწორედ ეს განსაზღვრავს ყველა დანარჩენი მიმართულების განვითარებას.

ამრიგად, ინოვაციური მენეჯმენტის განხორციელება გულისხმობს ინოვაციური საქმიანობის გეგმებისა და პროგრამების დამუშავებას, ახალი პროდუქციის შექმნისა და მისი დანერგვის პროცესებისადმი დაკვირვებას, ახალი პროდუქტების შექმნის პროექტების განხილვას, ერთი-

ანი ინოვაციური პოლიტიკის გატარებას (ამ მიმართულებით საქმიანობის კოორდინაცია საწარმოო სტრუქტურებში), ინოვაციური საქმიანობის პროგრამების უზრუნველყოფა მატერიალური და ფინანსური რესურსებით, კვალიფიციური პერსონალით, დროებითი მიზნობრივი ჯგუფების (ადაპტური სტრუქტურების) შექმნა ინოვაციური პრობლემების კომპლექსურად გადასაწყვეტად – იდეიდან პროდუქციის სრულ წარმოებამდე.

მომსახურების სფეროში ინოვაციებისადმი თანამედროვე მიდგომა სულ უფრო მეტად ვერდნობა ინოვაციის, როგორც გარკვეული პროცესის, განხილვას. ძირითადი აქცენტი კეთდება განახლებისა და გაუმჯობესების უწყვეტ პროცესზე. სიახლეები უფრო მეტად ეხება შიდა და მომსახურების უშუალო მომხმარებელამდე მიტანის პროცესებს. ეს, როგორც წესი, მოიცავს ბიზნეს-პროცესების მთლიანად გადაწყობას. მომსახურების სფეროში არსებული სხვადასხვა კომპანიების ბოლო წლების დანახარჯების სტრუქტურის ანალიზი აჩვენებს, რომ მათი უდიდესი ნაწილი მოდის ინოვაციების პროცესზე, ანუ მომსახურებათა გაწევის გაუმჯობესებული მეთოდების შემუშავება-დანერგვაზე, ხოლო თითქმის ორჯერ ნაკლები იხარჯება ახალი პროდუქტის შექმნაზე.

ინოვაციები მომსახურების სფეროში მოიცავს ადამიანური რესურსების, ტექნოლოგიების, საფინანსო და საინფორმაციო ნაკადების ახალი პრინციპებისა და პოლიტიკის შექმნას. მსოფლიოში მუდმივად და ძალიან სწრაფად ჩნდება ინოვაციური მართვის ახალი მოდელები. ამის გამო ბევრი კომპანია ვერ ასწრებს, სწორი ორიენტაცია აიღოს ინფორმაციის ამ უზარმაზარ ნაკადში. ინოვაციური საქმიანობა, როგორც წესი, დაკავშირებულია გაურკვეველობასთან, ე.ი. რისკთან და ამიტომ წარმატების მიღწევა ამ საკითხში ხშირად უკავშირდება უშუალო ხელმძღვანელის პიროვნულ თვისებებს, მის ადლოს.

სხვადასხვა მეცნიერ-ეკონომისტთა (მ.შ. ამერიკელი მ. პორტერის) აზრით, ყველა წარმატებული კომპანია, ფირმა წარმატების მისაღწევად საკუთარ სტრატეგიას იყენებს, მაგრამ ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ამ საქმეში მათ ინოვაციების ფართოდ გამოყენება ეხმარებათ. ისინი როგორც ახალ ტექნოლოგიებს, ასევე მუშაობის ახალ მეთოდებს იყენებენ. კომპანიები, რომლებიც წარმატებებს სიახლეთა დანერგვით აღწევენ, მათ შენარჩუნებას მხოლოდ ამ პროცესის მუდმივი განახლების გზით ახერხებენ. ნებისმიერ, ძალიან წარმატებულ კომპანიასაც კი გაასწრებს კონკურენტი, თუკი იგი ამ პროცესს სისტემურ და სისტემატურ ხასიათს არ მისცემს.

ინოვაციური საქმიანობის ფინანსირების მსოფლიო გამოცდილება აჩვენებს, რომ ინოვაციური პროცესის წარმატებით განხორციელება შესაძლებელია როგორც კერძო, ასევე სახელმწიფო ფინანსირების

ხარჯზე. დიდი მნიშვნელობა აქვს არა ინვესტიციების წყაროს, არამედ მის ეფექტიანობას. ამ პროცესში დიდ როლს თამაშობს ქვეყანაში ინოვაციური კლიმატის მდგომარეობა, საკანონმდებლო ბაზა, სამეცნიერო-კვლევითი პროცესის საინფორმაციო და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფა და ა.შ.

აშშ-სა და ბევრ ევროპულ ქვეყანაში კერძო და სახელმწიფო ფინანსების წილი ინოვაციურ საქმიანობაში თითქმის თანაბარია, იაპონიაში კერძო ინვესტიციების წილი 80%-ზე მეტია, თუმცა შედეგები იქაც და აქაც საუკეთესოა. მსოფლიო პრაქტიკა ადასტურებს, რომ აუცილებელია იმ სფეროების და მიმართულებების მკვეთრად განსაზღვრა, რომლებიც აუცილებლად უნდა იქნეს დაფინანსდეს.

მომსახურების სფეროში ინოვაციების დანერგვის უმნიშვნელოვანეს, და, შეიძლება ითქვას, ერთადერთ მიზანს წარმოადგენს მოსახლეობის მომსახურების ხარისხის ზრდა. ამისათვის უნდა დამუშავდეს ინოვაციური განვითარების კონცეფციები განათლების, ჯანდაცვის, კულტურის, სოციალური მომსახურების, საბინაო მშენებლობის და კომუნალური მეურნეობების, ფიზკულტურის და სპორტის, ტურიზმის დარგებისათვის და ეს უნდა აისახოს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პროგრამების სტრატეგიულ მიმართულებებში. სწორი ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავება სწორედ სახელმწიფოს მხრიდან სათანადო მხარდაჭერას და ხელსაყრელი პირობების შექმნას ნიშნავს ქვეყანაში ინოვაციური საქმიანობის განვითარებისათვის. ყოველივე ამის შესრულება ყოველად წარმოუდგენელია სათანადო ინფორმაციის ფლობის გარეშე. ყველა თანხმდება, რომ სახელმწიფოს როლი მსოფლიო ეკონომიკაში დღეს განისაზღვრება არა წარმოებული მანქანა-დანადგარების, ფოლადის, თუჯის და ა.შ. მოცულობით, არამედ წარმოების პროცესში გამოყენებული ინფორმაციის მოცულობით. აშშ-სა და დასავლეთ ევროპაში ციფრული ტექნოლოგიების, საინფორმაციო და საკომუნიკაციო მომსახურების, განსაკუთრებით კი ინტერნეტის დანერგვამ, შესაძლებელი გახადა წარმოუდგენელი სისწრაფით ინფორმაციის მოპოვება, გავრცელება და გამოყენება, მსოფლიოს პრაქტიკულად ყველა კუთხის უსწრაფესი ურთიერთდაკავშირება.

ბოლო წლებში ინფორმაციის საშუალებათა ზრდის ტემპები მნიშვნელოვნად უსწრებს ისეთ ძირითად ეკონომიკურ მაჩვენებლებს, როგორცაა მშპ, საგარეო ვაჭრობა და ა.შ. საინფორმაციო მომსახურებათა მსოფლიო ბაზრის შექმნა დაიწყო 80-იანი წლების ბოლოდან, რაც დამოკიდებული იყო ეკონომიკური სიტუაციის გაუარესებასთან, კონკურენციის უკიდურესად გამწვავებასთან. საინფორმაციო ბაზარი მოიცავს ეკონომიკურ, სამართლებრივ, სამეცნიერო და სხვა სახის ინფორმაციებს. თანამედროვე მსოფლიო საინფორმაციო მომსახურებათა

ბაზრის 75% მოდის ხუთ ეკონომიკურად ძლიერ ქვეყანაზე. ამათგან აშშ-ს წილი ამ მოცულობაში 50%-ია, რაც, მაგალითად, მნიშვნელოვნად ჭარბობს მისივე წილს ტრადიციული საქონლის წარმოებაში (12%), მეორე ადგილზეა იაპონია – 10%-ით. ინფორმაციისა და კომუნიკაციათა ტექნოლოგიების გამოყენებას ქვეყნის მართვის პროცესში ელექტრონულ მმართველობას უწოდებენ. მის დამკვიდრებას ისე, როგორც მთელ მსოფლიოში, საქართველოშიც დიდი ყურადღება ექცევა. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროში შექმნილია კავშირგაბმულობისა და საინფორმაციო ტექნოლოგიების დეპარტამენტი, რომელიც უშუალოდ მოწოდებულია, რომ განსაზღვროს კავშირგაბმულობის, ფოსტის და საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები და შესაბამისი საკანონმდებლო-ნორმატიული ბაზა, საინფორმაციო-სატელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ქსელებისა და საშუალებების განვითარების მოკლე, საშუალო და გრძელვადიანი სტრატეგია და პრიორიტეტები, მათზე დაფუძნებული პროგრამები, განახორციელოს მათი მონიტორინგი.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მომსახურების სფეროს დარგებიდან დღეს ყველაზე სწრაფი ტემპით ვითარდება ტურიზმი. ტურიზმი პირველ ადგილზეა ბიზნესსექტორში, სადაც ბიზნესის ფუნქციები თითქმის ექსკლუზიურად იყენებს საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებს (ICT). საქართველოშიც ტურისტული კომპანიები ნელ-ნელა ინტერესდებიან ინტერნეტის შემდეგი შესაძლებლობებით: ტურისტულ მომსახურებაში დაჯავშნის საინფორმაციო მონაცემები; სასტუმროების დაჯავშნოს სისტემების გამოყენება; რეკლამა და ტურისტული პროდუქტის განვითარება და სხვ. კომპიუტერულმა აღჭურვილობამ შესაძლებელი გახადა მძლავრი ავტომატიზებული სისტემების გამოყენება ტურიზმში გადაზიდვების (გადაყვანების) ორგანიზებისას; კომუნიკაცია და ეფექტური კავშირი; მარკეტინგული კვლევები; ტურისტული რესურსებისათვის მონაცემთა საინფორმაციო ბანკი და ა.შ. რაც შეეხება ტურისტული პროდუქტის რეკლამას, ტუროპერატორებისთვის ყველაზე ეფექტური ინტერნეტი აღმოჩნდა. ამასთან ერთად, ინტერნეტი, მობილური ტექნოლოგიები და ვაიერლესი ტურისტებს აძლევს საშუალებას, დანიშნულების ადგილების შესახებ მიიღონ ღრმა ინფორმაცია მთელი მსოფლიოს მასშტაბით.

მიუხედავად იმისა, რომ დღესდღეობით საქართველო თავისი ეკონომიკური მაჩვენებლებით აკმაყოფილებს დასავლეთის ტიპის საინფორმაციო საზოგადოების მოთხოვნებს და მისი მთლიანი შიდა პროდუქტის უმეტესი წილი მოდის მომსახურების სფეროზე – 59.6%, ის მსოფლიო რუკაზე საკმაოდ ჩამორჩენილ ქვეყნად რჩება ინფორმაციისა და

ელექტრონული მმართველობის თვალსაზრისით. მსოფლიო მასშტაბით ელექტრონული მმართველობის ხარისხისა და ეფექტიანობის შესახებ მეტად საინტერესო კვლევები აქვს ჩატარებული გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას, ეკონომიკურ და სოციალურ საქმეთა დეპარტამენტის სახელმწიფო მართვისა და განვითარების უწყების სპეციალისტებს. მათი დასკვნების შესაბამისად საქართველოს 190 ქვეყნიდან 90-ე ადგილი უკავია.

საქართველოს კიდევ ძალიან რთული გზა აქვს გასავლელი. მნიშვნელოვანი ინტელექტუალური და ფინანსური ინვესტიციების განხორციელებაა საჭირო, რომ ქვეყანამ შეძლოს ინფორმატიზაციისა და ელექტრონული მმართველობის მხრივ დასავლეთის სტანდარტებთან მიახლოება.

ჩვენმა ქვეყანამ, რომელიც მსოფლიო ეკონომიკის, მართალია ძალიან პატარა, მაგრამ მაინც შემადგენელი ნაწილია, უნდა ააგოს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ინოვაციური ეკონომიკა, რაც საქართველოსთვის კრიზისიდან გამოსვლის და შემდგომი განვითარების საშუალება უნდა გახდეს. ვთვლით, რომ ეს ნამდვილად არის შესაძლებელი, რადგანაც ჩვენს ქვეყანას გააჩნდა და მაღალ დონეზე აქვს შენარჩუნებული განვითარებული სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალი. მთავარია მისი რაციონალური გამოყენება. საქართველოში მეცნიერება და ტექნოლოგიები მეტად არასახარბიელო პირობებში აღმოჩნდა, ვინაიდან ისინი ხელისუფლების ყურადღების მიღმა დარჩა. უფრო ზუსტად, გასული საუკუნის 90-იან წლებში ქვეყანაში არსებობდა მეცნიერებისა და სამეცნიერო მომსახურების 250-მდე დაწესებულება. 1941 წლიდან აქ ფუნქციონირებდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია მის დაქვემდებარებაში მყოფი 50-ზე მეტი სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტით.

ამასთან, მეცნიერებასა და სამეცნიერო მომსახურებაში დასაქმებული იყო 72 ათასი კაცი, აქედან 29 ათასი მეცნიერ-თანამშრომლის სტატუსით. აქედან მეცნიერული კადრების 43%-ს ჰქონდა მეცნიერებათა დოქტორისა და კანდიდატის ხარისხი.

აუცილებელია, რაც შეიძლება მაღე შემუშავდეს საქართველოს მეცნიერულ-ტექნიკური ტრანსფორმაციის საერთო ეროვნული პროგრამა, უნდა დაიხვეწოს საკანონმდებლო ბაზა. მიზანშეწონილია, შეიქმნას ინტელექტუალური პროდუქტების ბირჟა, რაც აუცილებელია ინოვაციური ბაზრის ჩამოყალიბებისა და მისი ნორმალური ფუნქციონირებისათვის. სახელმწიფო დონეზე უნდა შემუშავდეს შიდა ბაზრის მეტად აგრესიული და გამოცდილი უცხოელი კონკურენტების შემოჭრისაგან ეფექტური დაცვის სისტემა, რაც დღევანდელი უკიდვანო გლობალიზა-

ციის პირობებში ყველაზე საშიშია ეროვნული ეკონომიკის განვითარებისათვის, მეტადრე მომსახურების სფეროში.

ასე რომ, სწორედ სახელმწიფომ უნდა განახორციელოს იმგვარი ინოვაციური პოლიტიკა, რომელიც უზრუნველყოფს დაგროვილი სამეცნიერო პოტენციალის შენარჩუნებას, მის გამოყენებასა და განვითარებას; ინვესტიციების ეფექტურად განხორციელებას მომსახურების სფეროში, რასაც წარმატებით აკეთებენ მოწინავე ქვეყნები. რადგანაც დღეს უდავოა ის ფაქტი, რომ ინვესტიციები მომსახურების სფეროში, ინოვაციების დანერგვის მიზნით, შეიძლება მყისიერ შედეგს ვერ იძლევა, მაგრამ გარკვეული დროის შემდეგ მიღებული მოგება მრავალჯერ გადაწონის მასზე გაწეულ დანახარჯებს. ამიტომაც, სახელმწიფოს მიერ ამ მიმართულებით გატარებული ეტატიზმის პოლიტიკა ხელს შეუწყობს არა მხოლოდ ამ სფეროს, არამედ მთლიანად ეკონომიკის განვითარებას ჩვენს ქვეყანაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ. “მაღალი ტექნოლოგიები და ეკონომიკური განვითარება”. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსების დღისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო-სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული, ეკონომიკის აქტუალური პრობლემები გლობალიზაციის პირობებში, 21-22 ოქტომბერი, 2011.
2. აბესაძე რ. “ინოვაციები – ეკონომიკის განვითარების მთავარი ფაქტორი”. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსებიდან 70-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული, ეკონომიკისა და ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების აქტუალური პრობლემები, 27-28 ივნისი, 2014.
3. დიხამინჯია ი. სახელმწიფოს ინოვაციური პოლიტიკის როლი ქვეყნის მსოფლიო ინტეგრაციულ პროცესებში ჩასართავად. ჟ. “სოციალური ეკონომიკა”, მაის-ივნისი, 2006.
4. ჩიქავა ლ. ინოვაციური ეკონომიკა, თბილისი “სიანდე”, 2006.

მედეა მელაშვილი
მეცნიერთანამშრომელი,
ნუნუ ქისტაური
ეკონომიკის დოქტორი

ინოვაციების როლი მომსახურების სფეროს განვითარებაში
ანოტაცია

ნაშრომში განხილულია ინოვაციების მნიშვნელობა ზოგადად, ასევე ინოვაციური მენეჯმენტის როლი, მისი მიზანი მომსახურების სფეროს განვითარებასა და მისი ეფექტიანობის ზრდაში. ასევე მითითებულია ამ კუთხით საქართველოს მეტად რთული, კრიზისული მდგომარეობასაბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პირველივე წლებიდან დღემდე. ასევე ხაზგასმულია, თუ რაოდენ დიდი როლი ენიჭება სახელმწიფოს სწორ ინოვაციური პოლიტიკას მომსახურების სფეროში არა მარტო ამ დარგის, არამედ მთლიანად ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკური წინსვლისა და განვითარებისათვის.

Медея Мелашвили
Научный сотрудник,
Нуну Кистаური
Доктор экономики

РОЛЬ ИННОВАЦИИ В РАЗВИТИИ СФЕРЫ УСЛУГ ОБСЛУЖИВАНИЯ
Аннотация

В работе рассмотрено значение инновации в общем, также роль инновационного менеджмента, его значение в развитии сферы обслуживания и росте ее эффективности. Указано, на очень сложное, кризисное положение Грузии в этом плане с первых же лет перехода на рыночную экономику и до сегодняшних дней. В работе также подчеркнута большая роль правильной инновационной политики государства в сфере обслуживания не только для развития отрасли, но и для экономических успехов и развития нашей страны в целом.

Nunu Qistauri

Doctor of economics

Medea Melashvili

**THE ROLE OF INNOVATIONS IN THE DEVELOPMENT OF
SERVICE SPHERE**

Annotation

The article discusses the significance of innovations in general and innovative management as well. Its aim is the development of service sphere and the growth of its efficiency. It also emphasizes the difficulties and crisis situation in Georgia in this aspect, beginning from the first days of transition to market economy till today. It also notes how great is the role of government's right innovative policy in service sphere not only in this sector, but for national economic advancement and development.

მაბისტრანტიებისა და დოქტორანტიების სამეცნიერო ნაშრომები

თეიმურაზ გოგონია

დოქტორანტი

სტრატეგიული მარკეტინგის არსი, როლი და მნიშვნელობა
ფირმის უწყვეტი განვითარებაში

როგორც თეორიული, ასევე ემპირიული ხასიათის მარკეტინგული ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ მარკეტინგის გაგება და მნიშვნელობა ფირმის ფუნქციონირებაში სხვადასხვა ფაქტორის ზემოქმედების შედეგად მუდმივ ცვლილებებს განიცდის. აქედან გამომდინარე, თვით მარკეტინგის ცნების უამრავი განმარტება არსებობს. ძირითადად განსხვავებები განპირობებულია იმით, თუ როგორ აღიქმება მარკეტინგი.

ზოგიერთის აზრით, იგი წარმოადგენს გარკვეული სახის ბიზნესის კეთების ფილოსოფიას, სხვების შეხედულებით კი – ერთ-ერთ მმართველობით ფუნქციას [Бейкер М., 2002].

აღსანიშნავია კომპანია *Hewlett Packard*-ის ფუძემდებლის *დევიდ პაკარდის* ძალზე პოპულარული გამოთქმა მარკეტინგის მნიშვნელობის შესახებ – „მარკეტინგი ძალზე მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ იგი მხოლოდ მარკეტინგული განყოფილების განკარგვაში დარჩეს“.

ბოლო დროის შესაბამის მარკეტინგულ ლიტერატურაში ხშირად აქცენტი კეთდება მარკეტინგის როლსა და მნიშვნელობაზე ფირმის სტრატეგიული საკითხების გადაწყვეტაში, მარკეტინგის როლზე ფირმის სტრატეგიულ დაგეგმვაში, მარკეტინგის სტრატეგიულ ფუნქციაზე [Anderson, P.F., 1982; Day, G. and Wensley R., 1983; Wind, Y. and Robertson, Th., 1983; Day, G.S., 1992; Lesumm T., 2001].

გამოქვეყნდა ძალზე პოპულარული „სტრატეგიული მარკეტინგის“ სახელმძღვანელოები [Дэй Д., 2002; Ламбен Ж.-Ж., 1996; Фатхутдинов P.A., 2006 და სხვ.].

აქ, პირველ რიგში, იგულისხმება ფირმის სტრატეგიის ფორმულირებისა და განხორციელების პროცესის დაკვალიანება მარკეტინგული პრინციპებით, რომლის მიხედვით ფირმა მთლიანად, მისი ყველა თანამშრომელი ორიენტირებულია მომხმარებლების მოთხოვნილებების უწყვეტ და ხანგრძლივადიან დაკმაყოფილებაზე ფირმის მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის მიღწევისა და შენარჩუნების მიზნით.

საერთოდ, უნდა განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან ისეთი ცნებები, როგორცაა მარკეტინგის მართვა (მარკეტინგის მენეჯმენტი) და მარკეტინგული მართვა (მარკეტინგული მენეჯმენტი). თუ პირველი ფორმაში

მხოლოდ მარკეტინგული პროცესების, მარკეტინგული საქმიანობის წარმართვას გულისხმობს, მეორე, მარკეტინგულ პრინციპებზე დაყრდნობით, მთლიანად ფირმის საქმიანობის წარმართვას ნიშნავს.

მარკეტინგული დისციპლინის მკვლევართა აღიარებით, მარკეტინგულ ლიტერატურაში გარკვეული დაბნეულობა არსებობს როგორც თვით მარკეტინგის და მარკეტინგული კონცეფციის, ასევე მარკეტინგული სტრატეგიისა და სტრატეგიული მარკეტინგის გაგებასთან დაკავშირებით. ამ უკანასკნელი ტერმინების შესახებ არსებული აზრთა სხვადასხვაობა გარკვეულწილად გამოწვეულია ფირმის სხვადასხვა სტრატეგიულ დონეზე მარკეტინგული მოქმედების იგნორირებით [Webster Jr., F.E., 1992]. თუმცა, რომ ჩვენ დავეყრდნობით იმ ავტორთა მოსაზრებას, რომლის მიხედვით ეს ცნებები („მარკეტინგული სტრატეგია“ და „სტრატეგიული მარკეტინგი“) იდენტურია.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შესაბამისი ლიტერატურის გაცნობის შედეგად შესაძლოა გაგვაკეთოს დასკვნა, რომ ბოლო დროს ძალზე პოპულარული გახდა მსჯელობა მარკეტინგის სტრატეგიულ ფუნქციასა და მის სტრატეგიულ ასპექტებზე.

ეს მსჯელობა იმ ლოგიკას ეყრდნობა, რომლის მიხედვით, მარკეტინგის მეშვეობით ფირმა მის გარემოში მოქმედ სხვა ეკონომიკურ სუბიექტებთან, მათ შორის მომხმარებლებთან, მიმწოდებელ და გადამყიდველ შუამავლებსა და კონკურენტებთან სხვადასხვა არხის საშუალებით ურთიერთობებს აყალიბებს. მარკეტინგი აქ დამაკავშირებელ ფუნქციას კისრულობს [Day, G.S., 1992].

შესაბამის ლიტერატურაში მიღებულია ამ ვითარების ამსახველი შესატყვისი ტერმინი – „ფირმის სტრატეგიული სამკუთხედი“ [Уинсли Р., 2002].

ამავე დროს, სტრატეგიული მართვის სახელმძღვანელოებიდან ცნობილია, რომ “სტრატეგიის შემუშავება უნდა ეფუძნებოდეს: 1. ბაზრის ღრმა ცოდნას; 2. საწარმოს პოზიციის ბაზარზე შეფასებას; 3. საკუთარი კონკურენტული უპირატესობის გაცნობიერებას” [ხარეპავა რ., 2012, გვ. 40].

გარდა ამისა, აღსანიშნავია ისიც, რომ „საწარმოს მართვა, რომელიც გამიზნულია ბაზართკეთებაზე, წარმოადგენს მარკეტინგულ მართვას... მისი (საწარმოს) განვითარების სტრატეგიის ჩამოყალიბება მოიცავს გარემოს რეალისტურ განსაზღვრას თვისებრივი და რაოდენობრივი მახასიათებლებით. ისინი ნათელ წარმოდგენას უნდა იძლეოდნენ: 1. (პროდუქციის) გასაღების ბაზრებზე; 2. რესურსების წყაროებსა და ბაზრებზე; 3. კონკურენტულ სიტუაციებზე; 4. ინოვაციებზე მეცნიერებაში, ტექნოლოგიაში, წარმოებისა და შრომის ორგანიზაციაში; 5. ეკოლოგი-

ური გარემოსა და იმ შეზღუდვებზე, რომლებითაც შემოფარგლულია (მოცემული საწარმოს) საქმიანობის ეკონომიკური არე (ამ როლში გამოდიან საკანონმდებლო და დირექტიული შემომრაველები)" [პაპავა გ., 1998, ტ. 1, გვ. 349].

ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ფირმის სტრატეგიული მარკეტინგის გაგება ფირმის საერთო საბაზრო ორიენტაციის გაგებას უკავშირდება, რომელიც: 1. მარკეტინგის ფუნქციონალურ როლს ყურადღებას ნაკლებად აქცევს; 2. ბაზრის განსაზღვრაში არა მხოლოდ მომხმარებლებს, არამედ რამდენიმე მოქმედ სუბიექტს გულისხმობს და 3. რაც მთავარია, მომხმარებელთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ფირმის ყველა წევრის (ფუნქციონალური განყოფილების) საერთო ამოცანად მიიჩნევს [Koxli შ., Яворски Б., 2001; Narver, J. and Slater, S., 1990; Ламбен Ж.-Ж., 2007].

აღსანიშნავია ლიტერატურაში გავრცელებული ფირმის საბაზრო (მარკეტინგული) ორიენტაციის ორი კონცეფცია: კოჰლი-იავორსკის და ნარვერ-სლეთერის.

კოჰლი-იავორსკის კონცეფციის მიხედვით, მარკეტინგული ორიენტაცია განიხილება, როგორც ბიზნესფილოსოფიის, ანუ მარკეტინგული კომპლექსის რეალიზაცია.

აქ მარკეტინგული (საბაზრო) ორიენტაცია სამი კომპონენტისგან შედგება: 1. ფირმის მასშტაბით საბაზრო დაზვერვის განხორციელება, რომელიც ბაზარზე მომხდარი, მიმდინარე და მოსალოდნელი ხდომილობების შესახებ მონაცემების მოპოვებასა და მოძიებას გულისხმობს და რომლის კვლევითი და საძიებო ფოკუსი, პირველ რიგში, მომხმარებელთა არსებული და პოტენციური მოთხოვნილებების გარკვევასა და დადგენაზეა მიმართული; 2. მოპოვებული ინფორმაციის ფირმის შიგნით გავრცელება ყველა განყოფილებას, ქვედანაყოფსა და თანამშრომელს შორის; 3. მოპოვებულ ინფორმაციასა და მონაცემებზე სათანადო ორგანიზაციული რეაგირება [Koxli შ., Яворски Б., 2001].

ნარვერ-სლეთერის კონცეფციის მიხედვით, მარკეტინგული ორიენტაცია განიხილება, როგორც ორგანიზაციული კულტურა, რომელიც სამი კომპონენტისგან შედგება: 1. მომხმარებლებზე ორიენტაცია; 2. კონკურენტებზე ორიენტაცია; 3. განყოფილებების ფუნქციათაშორისი კოორდინაცია [Narver, J. and Slater S., 1990].

ემპირიული ხასიათის ლიტერატურიდან ცნობილია, რომ ბაზარზე ორიენტაციის ხარისხის ზრდით ფირმა, გრძელვადიან პერსპექტივაში, თავისი საქმიანობის ეკონომიკურ მაჩვენებლებსა და კონკურენტუნარიანობას ზრდის. ამ დებულების დასამტკიცებლად სხვადასხვა თეორიული კვლევა და ემპირიული დაკვირვება არის განხორციელებული. შესაბამი-

სად, მიღებულია შედეგები: 1. საერთო საბაზრო ორიენტაციის მქონე ფირმებს უფრო მეტი რაოდენობის დაკმაყოფილებული კლიენტები ჰყავთ და, შესაბამისად, ფირმის პროდუქციის მომატებული გაყიდვების შედეგად, მის რეალიზაციაზე ნაკლებ ხარჯებს ეწევიან; 2. საერთო საბაზრო ორიენტაციის მქონე ფირმები ახალი და უფრო სრულყოფილი პროდუქციის გამოშვებით კლიენტთა მოთხოვნილებების ცვლილებებზე უფრო სწრაფად რეაგირებენ; 3. საერთო საბაზრო ორიენტაციის მქონე ფირმები კლიენტებს უპირატეს ფასეულობას სთავაზობენ; 4. საერთო საბაზრო ორიენტაციის მქონე ფირმები კონკურენტულ უპირატესობას და, შესაბამისად, ბაზრის თავის წილს უფრო ადვილად ინარჩუნებენ და ა.შ. [Ламбен Ж.-Ж., 2007].

თეორიული კვლევებით და პრაქტიკული დაკვირვებებით მიღებული ზემოთ ჩამოთვლილი შედეგებიდან გამომდინარე, ნათელი ხდება, რომ საერთო საბაზრო ორიენტაცია გრძელვადიან პერსპექტივაში პირდაპირ თუ არა, ირიბად მაინც, ფირმის ეკონომიკური შედეგების გაუმჯობესებას უწყობს ხელს.

შედეგად, დღეს იმ ფირმების რაოდენობა მატულობს ფორსირებულად, რომელიც ფიქრობს, რომ მარკეტინგული ფუნქცია ისე უნდა შეიცვალოს, რომ შეძლოს ფირმის საერთო საბაზრო ორიენტაციის უზრუნველყოფა [Ламбен Ж.-Ж., 2007].

გარდა ამისა, აღსანიშნავია ჩატარებული საინტერესო ემპირიული გამოკვლევები, რომლის შედეგად ფირმაში დანერგილ საერთო საბაზრო ორიენტაციასა და ფირმის საქმიანობის სხვადასხვა ასპექტს შორის ბევრი პოზიტიური ურთიერთკავშირია დადგენილი. საერთო საბაზრო ორიენტაცია დადებით კავშირშია: 1. ფირმის მაღალ შედეგიანობასთან; 2. მომგებიანობასთან; 3. ახალი პროდუქციის განვითარებასა და წარმატებასთან; 4. გაყიდვების ზრდასთან; 5. გაზრდილი გაყიდვებით მიღებულ შემოსავალთან; 6. თანამშრომელთა კმაყოფილების დონესთან; 7. თანამშრომელთა პასუხისმგებლობის დონესთან; 8. თანამშრომელთა ნდობის უფრო მაღალ დონესთან; 9. კლიენტების მომსახურებასთან; 10. კლიენტების შენარჩუნებასთან; 11. ბიზნესშედეგიანობის საერთო დონესთან; 12. ინოვაციისა და მარკეტინგის უკეთეს შესატყვისობასთან; 13. პროდუქციის უპირატესობასთან; 14. უკეთეს გუნდურ ფუნქციონირების მუშაობასთან და ა.შ. [Ламбен Ж.-Ж., 2007].

აგრეთვე, ცნობილია, რომ ფირმის წარმატება უზრუნველყოფილია იმ შემთხვევაში, როდესაც ბაზრის ცვალებადი რეალობების სათანადო ხედვით დაკვალიანებული მისი საქმიანობა მაღალი პასუხისმგებლობით ემსახურება იმ საბოლოო მიზანს, როგორცაა: 1. მომხმარებლის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება; 2. კონკურენტებთან შედარებით ფუნქციონირების უკეთესი მაჩვენებლების (კონკურენტული უპირატესობის)

მიღწევა და შენარჩუნება; 3. სხვადასხვა ალტერნატივას შორის ბიზნესის განვითარების საუკეთესო სტრატეგიის არჩევა ბიზნესის ყველა შემთავრებელი ფაქტორისა და მასთან დაკავშირებული ყველა პრობლემის გათვალისწინებით.

ერთი სიტყვით, კონკურენტულ გარემო პირობებში ფუნქციონირებადი ფირმის საქმიანობა მაშინ ხდება წარმატებული და მაშინ აქვს უნარი და კომპეტენცია, ეფექტიანად გაუწიოს კონკურენცია სხვადასხვა მეტოქე ფირმას, თუ მაქსიმალურად არის ბაზარზე ორიენტირებული.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ ფირმა საკუთარ საბაზრო ორიენტაციას უნდა აძლიერებდეს. საბაზრო ორიენტაციამ ფირმის სხვადასხვა ფუნქცია უნდა გააერთიანოს, რადგან ბაზარზე ორიენტაცია იმდენად მნიშვნელოვანია თანამედროვე საბაზრო გარემო პირობებში, რომ მარკეტინგული ფუნქციის შეზღუდვა მხოლოდ მარკეტინგის განყოფილების ფარგლებში, შეცდომა იქნებოდა. აქედან გამომდინარე, ფირმისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი ხდება მარკეტინგის სტრატეგიული ფუნქცია, განსაკუთრებით გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში.

მარკეტინგული ორიენტაციის მნიშვნელობისა და საწარმო ორიენტაციის (პროდუქციის მასობრივი წარმოების დროს გაყიდვებზე ორიენტაციის) მიმართ მისი უპირატესობის შესახებ ჯერ კიდევ კლასიკურად ქცეული სტატიის (“მარკეტინგული მიოპია”-ს) ავტორი *თ. ლევიტი* წერდა. მისი აზრით, თუ საწარმო ორიენტაციის (ანუ პროდუქციის მასობრივი წარმოების გაყიდვებზე ორიენტაციის) დროს აქცენტი გამყიდველის მოთხოვნილებებზე კეთდება, მარკეტინგული ორიენტაციის დროს – მყიდველების მოთხოვნილებებზე. იგი ასაბუთებდა, რომ ფირმები, რომლებსაც მარკეტინგული ე.წ. “ახლომხედველობა” ახასიათებს, “კლინიკური სიკვდილისა” და, ამდენად, გაკოტრებისკენ განწირული არიან და, შესაბამისად, დარგიც, რომელშიც ამგვარი “მხედველობისა” და ორიენტაციის ფირმები ფუნქციონირებენ, “ზარალიანი მანველებლების ჭაობში” იძირება [*Levitt T., 2001*].

ფირმის საერთო საბაზრო ორიენტაცია მომხმარებლის მოთხოვნილებების უწყვეტ დაკმაყოფილებაზე და ეფექტიანი კონკურენციის გაწევა მუდმივად ცვალებად საბაზრო გარემოში ამავე დროს წარმოადგენს ფირმის სტრატეგიულ ორიენტაციას და, შესაბამისად, მისი განვითარების სტრატეგიული წარმართვის ცენტრალურ რგოლს.

აქედან გამომდინარე, ფირმის მარკეტინგული ფუნქციის სტრატეგიულ როლში, პირველ რიგში, იგულისხმება ფირმის სტრატეგიის ფორმულირებისა და განხორციელების პროცესის დაკვალიანება მარკეტინგული პრინციპებით, რომლის მიხედვით, უპირველეს ყოვლისა, ფირმა მთლიანად, მისი ყველა თანამშრომელი ორიენტირებულია მომხმარებ-

ლების მოთხოვნილებების უწყვეტ და გრძელვადიან დაკმაყოფილებაზე ფირმის მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის მიღწევისა და შენარჩუნების მიზნით.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ფირმა აღწევს კონკურენტულ უპირატესობას მაშინ, როდესაც მის მიერ განხორციელებული ფასეულობის შექმნის სტრატეგიას ამავე დროს ვერ ახორციელებს ვერც ერთი მისი არსებული თუ პოტენციური კონკურენტი. ხოლო, ფირმა იმ შემთხვევაში აღწევს და ინარჩუნებს მდგრად კონკურენტულ უპირატესობას, როდესაც მის მიერ განხორციელებული ფასეულობის შექმნის სტრატეგიას ამავე დროს ვერ ახორციელებს ვერც ერთი მისი არსებული თუ პოტენციური კონკურენტი და როდესაც ამ უკანასკნელთ არ ძალუძთ, მოახდინონ ამ სტრატეგიის უპირატესობების კოპირება [Barney, J.B., 1991].

მომხმარებელზე ზემოთ აღნიშნული ორიენტაცია შესაბამის მარკეტინგულ კულტურას აყალიბებს ორგანიზაციაში, რომელიც ფირმის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ერთგვარი რესურსი ხდება. ამ შემთხვევაში შეიძლება ითქვას, რომ ფირმამ შეიძინა მარკეტინგის განსხვავებული სტრატეგიული კომპეტენციები.

მარკეტინგის სტრატეგიული მნიშვნელობა განსაკუთრებით აქტუალური გახდა თანამედროვე ფირმების ახალი ორგანიზაციული ფორმების წარმოქმნის შედეგად [Webster Jr., F.E., 1992].

ამასთან, აღსანიშნავია ლიტერატურაში ფართოდ გავრცელებული სტრატეგიული ანალიზის ე.წ. SWOT-სქემა: 1. S (Strengths) – შიდასაფირმო სიძლიერე; 2. W (Weakness) – შიდასაფირმო სისუსტე; 3. O (Opportunities) – გარემოს შესაძლებლობები; 4. T (Threats) – გარემოს საფრთხეები. ამ სქემის გამოყენების საფუძველზე შესაძლებელია ფირმის სტრატეგიული მართვის ფორმულირება და განხორციელება უწყვეტი და მდგრადი კონკურენტული უპირატესობის მისაღწევად: 1. ძლიერი შიდასაფირმო მხარეების ექსპლუატაციით; 2. სუსტი შიდასაფირმო მხარეების დაძლევით; 3. გარემოში (ფირმის გარე საბაზრო არეალში) აღმოცენებადი შესაძლებლობების გამოყენებით; 4. გარემოდან (ფირმის გარე საბაზრო არეალიდან) მოსალოდნელი ხიფათების ნეიტრალიზაციით [Barney, J.B., 1991].

აქ ხაზი უნდა გავუსვათ იმას, რომ მარკეტინგული სტრატეგიის მთავარი ამოცანაა კონკურენტული ბრძოლის შედეგად ბაზარზე მდგრადი პოზიციის დაკავება ხანგრძლივადიანი პერსპექტივის თვალსაზრისით [Уинсли Р., 2002].

ლიტერატურაში ცნობილია ფირმებში სტრატეგიის შემუშავებისა და რეალიზაციის იერარქიული პირამიდა: 1. კორპორაციული დონე; 2. ბიზნესერთეულის დონე და 3. ოპერაციული (ან ფუნქციონალური) დონე.

აღსანიშნავია, რომ მარკეტინგი მოქმედებს ამ იერარქიული პირამიდის ყველა დონეზე.

კორპორაციულ დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი მოიცავს: 1. ბაზრის სტრუქტურის ანალიზს; 2. მომხმარებლებზე ყურადღების კონცენტრაციას; 3. ბაზარზე ფირმის პოზიციონირებას. ამ დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი ისეთი პრობლემების გადაწყვეტას უწყობს ხელს, როგორცაა კომპანიის საქმიანობის ყველა მიმართულების განსაზღვრა. აქვე დგინდება ფირმის მისია, საქმიანობის მასშტაბები, მისიის განმახორციელებელი ფორმები და სტრუქტურა.

ბიზნესერტულის დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი მოიცავს: 1. ბაზრის სეგმენტაციასა და მიზნობრიობას; 2. საქონლის პოზიციონირებას; 3. სათანადო პარტნიორების შერჩევას. ამ დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი ხელს უწყობს ისეთი პრობლემების გადაწყვეტას, როგორცაა საქმიანობის არჩეული მიმართულების სფეროში კონკურენტუნარიანობის მიღწევა და შენარჩუნება.

ოპერაციულ დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი მოიცავს: 1. მარკეტინგულ კომპლექსს; 2. მომხმარებლებსა და შუამავლებთან ურთიერთობების წარმართვას. ამ დონეზე სტრატეგიული მარკეტინგი ხელს უწყობს ე.წ. „4“-თან დაკავშირებული პრობლემების გადაწყვეტას: 1. პროდუქტის დიზაინსა და შეფუთვისთან დაკავშირებული პრობლემები (Product); 2. საქონლისა და მომსახურების გავრცელებასთან (ადგილმდებარეობასა და მოთავსებასთან) დაკავშირებული პრობლემები (Placement); 3. ბაზარზე წინ წაწევასთან (სტიმულირებასთან) დაკავშირებული პრობლემები (Promotion); 4. ფასების დადგენასთან დაკავშირებული პრობლემები (Price).

ხშირად, მარკეტინგულ საქმიანობას ამ დონეზე, მარკეტინგულ სტრატეგიას უწოდებენ [Webster Jr., F.E., 1992].

ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ მარკეტინგის სტრატეგიული ფუნქცია ძალზე მნიშვნელოვან და, რიგ შემთხვევებში, სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვან როლს კისრულობს ფირმის განვითარების სტრატეგიულ წარმართვაში. ეს განსაკუთრებით აქტუალურია გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში მოქმედი ფირმებისათვის.

შესაბამის ლიტერატურაში აღწერილი მარკეტინგული სტრატეგიის არსის გაცნობისა და ფირმისათვის მისი როლისა და მნიშვნელობის გარკვევის საფუძველზე შესაძლებელია გავაკეთოთ შემდეგი დასკვნები: 1. ფირმის სტრატეგიული მარკეტინგის გაგება ფირმის საერთო საბაზრო ორიენტაციის გაგებას უკავშირდება; 2. ბაზარზე ორიენტაციის ხარისხის ზრდით ფირმა გრძელვადიან პერსპექტივაში თავისი საქმიან-

ნობის ეკონომიკურ მაჩვენებლებსა და კონკურენტუნარიანობას ზრდის; 3. საერთო საბაზრო ორიენტაცია გრძელვადიან პერსპექტივაში პირდაპირ თუ არა, ირიბად მაინც, ფირმის ეკონომიკური შედეგების გაუმჯობესებას უწყობს ხელს; 4. ფირმის საქმიანობა მაშინ ხდება წარმატებული, თუ მაქსიმალურად არის ბაზარზე ორიენტირებული და, აქედან გამომდინარე, მისთვის ძალზე მნიშვნელოვანი ხდება მარკეტინგის სტრატეგიული ფუნქცია; 5. ბაზარზე ორიენტაციის ხარისხის ზრდით ფირმა გრძელვადიან პერსპექტივაში თავისი საქმიანობის ეკონომიკურ მაჩვენებლებსა და კონკურენტუნარიანობას ზრდის; 6. მარკეტინგული ფუნქციის სტრატეგიულ როლში, პირველ რიგში, იგულისხმება ფირმის სტრატეგიის ფორმულირებისა და განხორციელების პროცესის დაკვალიანება მარკეტინგული პრინციპებით და, შესაბამისად, საერთო საბაზრო ორიენტაციით; 7. მარკეტინგული სტრატეგიის მთავარი ამოცანა და დანიშნულება მდგომარეობს კონკურენტული ბრძოლის შედეგად ბაზარზე მდგრადი პოზიციის დაკავებაში ხანგრძლივადიანი პერსპექტივის თვალსაზრისით; 8. მომხმარებლების მოთხოვნილებების უწყვეტ და გრძელვადიან დაკმაყოფილებაზე ფირმის ყველა თანამშრომლის ერთობლივი ორიენტაცია შესაბამის მარკეტინგულ კულტურას აყალიბებს ორგანიზაციაში, რომელიც ფირმის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი რესურსი ხდება.

ყოველივე ზემოთ ჩამოთვლილი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ხდება გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში ფუნქციონირებადი ფირმებისათვის წარმატების მისაღწევად.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. პაპავა გ. (1998). სამრეწველო ფირმის ორგანიზაცია და მართვა. (ორტომეული). თბილისი, გამომცემლობა „სამშობლო“.
2. ხარებავა რ. (2012). ფირმის ეკონომიკური სტრატეგიები. თბილისი, გამომცემლობა “უნივერსალი”.
3. Бейкер М. (2002). Маркетинг – философия или функция? // В сборнике статей «Маркетинг». Под ред. М. Бейкера. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
4. Диксон П.Р. (1998). Управление маркетингом. / Пер. с англ. Москва, ЗАО «Издательство БИНОМ».
5. Дэй Д. (2002). Стратегический маркетинг. Москва, Изд-во ЭКСМО-Пресс.
6. Котлер Ф. (1999). Маркетинг менеджмент. Санкт-Петербург, Издательство «Питер Ком».

7. Кохли Э., Яворски Б. (2001). Рыночная ориентация: конструкт, научные предположения и практическое применение в менеджменте. // В сборнике статей «Классика маркетинга». Часть 3. Под ред. Б.М. Эниса, К.Т. Кокса, М.П. Моква. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
8. Ламбен Ж.-Ж. (1996). Стратегический маркетинг. Европейская перспектива. Санкт-Петербург, «Наука».
9. Ламбен Ж.-Ж. (2007). Менеджмент, ориентированный на рынок. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
10. Левитт Т. (2001). Маркетинговая миопия. // В сборнике статей «Классика маркетинга». Часть 1. Под ред. Б.М. Эниса, К.Т. Кокса, М.П. Моква. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
11. Уинсли Р. (2002). Маркетинговая стратегия. // В сборнике статей «Маркетинг». Под ред. М. Бейкера. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
12. Фатхутдинов Р.А. (2006). Стратегический маркетинг. Санкт-Петербург, Издательский дом «Питер».
13. Anderson, P.F. (1982). Marketing, Strategic Planning and the Theory of the Firm. *Journal of Marketing*, 46 (Spring), pp. 15-26.
14. Barney, J.B. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. *Journal of Management*, 17, (1), pp.99–120.
15. Day, G.S. (1992). Marketing's Contribution to the Strategy Dialogue. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 20 (Fall), pp. 323-329.
16. Day, G. and Wensley R. (1983). Marketing Theory with a Strategic Orientation. *Journal of Marketing*, 47 (Fall), pp. 79-89.
17. Narver, J. and Slater, S. (1990). The Effect of Market Orientation on Business Profitability. *Journal of Marketing*, 54 (October), pp. 20–35.
18. Webster Jr., F.E. (1992). The Changing Role of Marketing in the Corporation. *Journal of Marketing*, 56 (October), pp. 1-17.
19. Wind, Y. and Robertson, Th. (1983). Marketing Strategy: New Directions for Theory and Research. *Journal of Marketing*, 47 (Spring), pp. 12-25

თეიმურაზ გოგოხია

დოქტორანტი

**სტრატეგიული მარკეტინგის არსი, როლი და მნიშვნელობა
ფირმის ფუნქციონირებაში
ანოტაცია**

წინამდებარე სტატია ფირმის ფუნქციონირებაში სტრატეგიული მარკეტინგის გარკვევას ეძღვნება, შესაბამისი მარკეტინგული ლიტერატურის მიმოხილვის საფუძველზე.

Теймураз Гогохия

Докторант

**СУЩНОСТЬ, РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО МАРКЕТИНГА
В ФУНКЦИОНИРОВАНИИ ФИРМЫ**

Аннотация

Представленная статья посвящена выяснению сути, роли и значения стратегического маркетинга в функционировании фирмы на основе обзора соответствующей маркетинговой литературы.

Teimuraz Gogokhia

PhD student

**THE ESSENCE, ROLE AND SIGNIFICANCE OF STRATEGIC MARKETING
IN THE FUNCTIONING OF A FIRM**

Annotation

The article discusses the essence, role and significance of strategic marketing of a firm on the basis of marketing literature review.

2014 წლის შუბრნალ "ეკონომისტი"-ს შინაარსი

№1-2014

ეკონომიკური თეორია

რომას პრაკაპას, დალია პრაკაპიენე, ვლადას ტუმალაეიჩუს – მესამე ქვეყნის მოქალაქეთა კონსულტირება როგორც მათი საზოგადოებაში ინტეგრირების წინაპირობა: ლიტვის რეგიონის მაგალითი 8

თამილა არნანია-კეჟულაძე – შრომის ბაზრის სეგმენტაციის გერმენული მოდელი: გერმანულ მეცნიერთა დისკუსიების ირგვლივ 21

ბიზნესი

გურამ ჯოლია, ირინე მამალაძე – მცირე და საშუალო საინოვაციო ფირმების მხარდაჭერის მსოფლიო პრაქტიკა 27

მაკროეკონომიკა

ნინო ქავთარაძე – საქართველოს ეკონომიკის ორიენტირები და განვითარების პრიორიტეტული მიმართულებები 34

ეკონომიკური პროგნოზირება

ლია ჩარექიშვილი, როლანდ სარჩიმელია – საშუალო არითმეტიკულის და საშუალო გეომეტრიულის კომბინირებული გამოყენების სქემა გრძელვადიან პროგნოზირებაში 38

სოციალური ეკონომიკა

ნათია კახნიშვილი – ღარიბი მოსახლეობის პოტენციალის გამოყენების მდგომარეობა საქართველოში 43

მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

ანნა ტროფიუმჩუკი – გეოეკონომიკური მექანიზმები ღია ეკონომიკის ეფექტური განვითარებისათვის 47

მერაბ ცომაია – საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტები 51

დავით ხაჭოშია – რეგიონულ ბაზრებზე ლოგისტიკური თავისებურებები 57

ონისე აღფენიძე – უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაცია გლობალიზაციის ეპოქაში 63

№2-2014

მაკროეკონომიკა

ლინას ჩაკანავიჩიუსი, იგნას ჟურაუსკასი, ევალდას კირილოვასი –
ეკონომიკური კრიზისის დაძლევის საშუალებები: სახელმწიფო დანახარ-
ჯები თუ მკაცრი ეკონომია? 6

ფინანსები

ირინე მამალაძე – ფინანსური და ეკონომიკური განვითარების
ურთიერთდამოკიდებულების საკითხისათვის 16

თეა კასრაძე – ფინანსური გლობალიზაცია – პოზიტიური და ნეგატიური
გავლენები განვითარებად ქვეყნებზე 22

სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები

ლია ჩარეჭიშვილი – გენდერული მეინსტრიმინგი და გენდერული ანალიზი
გენდერული მეინსტრიმინგი 33

მენეჯმენტი

ლევან ლაზვიაშვილი – მენეჯმენტის განვითარება საერთაშორისო
დონეზე 42

მარკეტინგი

მარინე ალანია – მატერიალური ელემენტების როლი მომსახურების
მარკეტინგში 47

მაბისტრანტიზისა და დოქტორანტიზის სამეცნიერო ნაშრომები

ონისე ალფენიძე – უმაღლესი განათლების ინტერნაციონალიზაციის
მოდელები 58

ერეკლე სოლომნიშვილი – სასაწყობო ინვესტიციების მოდელები - S და
Q პარამეტრების განსაზღვრა (EOQ) - შეკვეთის პოლიტიკის დროს 70

თემურ მიმინოშვილი – სახელმწიფოსა და ბიზნესის ურთიერთობის
ფორმების განვითარება: უცხოური გამოცდილება, საქართველოს რეალობა
და პერსპექტივები 85

№3-2014

ზინანსები

<i>ლევან ეფრემიძე, დეროლ სტენლი, მიხეილ კინსმანი</i> – ახალი ბაზრის ინდექსის საინვესტიციო დროის შერჩევა: საქართველოს საფონდო ბირჟის ინდექსი (GSX) და ენტროპული	6
<i>შორენა კახიძე</i> – ღია ბიუჯეტის ინდექსი და საქართველო	18

მშენებლობის ეკონომიკა

<i>ნინო ლომიძე შოთა ჩიჩუა</i> – სამშენებლო საქმიანობის ტექნოლოგიური და ეკონომიკური თავისებურებები	27
---	----

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა

<i>თინა ჩხეიძე, ქეთევან ქველაძე</i> – საქართველოს სოფლის მეურნეობა გლობალური დათბობის მოლოდინში	37
<i>თენგიზ ქავთარაძე</i> – პირუტყვის საძოვრების გაუმჯობესების გზები საქართველოში	44

ბიზნესი

<i>ციცია ლომია, ნურანა რასულოვა</i> – მცირე და საშუალო ბიზნესის პრიორიტეტები აზერბაიჯანსა და საქართველოში	53
<i>ვასილ ხიზანიშვილი</i> – ბიზნესეთიკის დამოკიდებულება ეთიკასა და ეკონომიკასთან მიმართებაში	64

ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირება

<i>როლანდ სარჩიმელია, რევაზ ლორთქიფანიძე</i> – აზრობრივი მოდელირების დაფუძნებისათვის საქართველოს ეკონომიკაში	70
--	----

მარკეტინგი

<i>ლევან ლაზვიაშვილი</i> – ბაზრის სეგმენტირების მოდელები და მარკეტინგული გადაწყვეტილებები	78
---	----

მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

<i>დავით ასლანიშვილი</i> – საფონდო ბაზარი საქართველოში: არსებული რეალიები და მომავალი	83
<i>ეკატერინე შაინიძე</i> – საგადასახადო კანონმდებლობის სრულყოფის პრობლემები საგადასახადო ვალდებულებების შესრულების გაუმჯობესების მიზნით	96
<i>ქრისტინე ომაძე</i> – ეკონომიკური კრიზისი და საქართველოს საკრედიტო ბაზრის ტრანსფორმაცია	102

№4-2014

ბიზნესი

მაგდალენა პარჩევა – ორგანიზაციებში სამეწარმეო კვლევისადმი ეპისტემოლოგიური მიდგომა 6

რეგიონული ეკონომიკა

კონსტანტინე ხმალაძე – საქართველოს რეგიონული პოლიტიკის ფორმირების ძირითადი ასპექტები 13

ფინანსები

შორენა კახიძე – სახელმწიფო ხარჯებისა და ფინანსური ანგარიშვალდებულების შეფასება - PEFA და საქართველოს მანუშნებლები 29

ეკონომიკური თეორია

როლანდ სარჩიმელია – ზოგიერთი ტერმინის ფორმირების საკითხისათვის საქართველოში 37

სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა

ვლადიმერ წვერავა, მიხეილ ირემაძე, იზოლდა ადვიშვილი, ქეთევან ბახტაძე, დავით ნარიშანაშვილი, კახაბერ კახიძე, ვალერიანე კვარაცხელია – საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსში ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის წარმოების თანამედროვე ეკონომიკური და სამართლებრივი საკითხისათვის 41

მაბისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

გიორგი ხარშილაძე – საქართველო-ევროკავშირის სავაჭერო ტენდენციები ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულების ფონზე 58

დავით ხაუომია – რეგიონში სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ლოგისტიკური შეფასება 68

№5-2014

სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები

ქრისტინა ვილჰელმ ბლაგოჩიჩევა – ბულგარეთის სახელმწიფო
საპენსიო სისტემის ფინანსური მდგომარეობა **6**

მაკროეკონომიკა

გივი ბედიანა შვილი – ევროკავშირი და საქართველოს სოციალურ-
ეკონომიკური განვითარების ბენჩმარკინგის საკითხი: ინსტიტუციური
მაკროსისტემური ასპექტი **12**

სლავა ფეტელავა, შალვა გოგიაშვილი – ანტიმონოპოლიური და
დარგობრივი რეგულირების ასპექტები **22**

ეკონომიკური თეორია

ვახტანგ ბურდული – ნეონდუსტრიული განვითარება ინოვაციური
ეკონომიკის ფორმირების პირობებში (თეორიული ასპექტი) **33**

როლანდ სარჩიშელია, მედეა მელაშვილი – ზოგიერთი ტერმინის
განმარტება **55**

ტურიზმი

გაიოზ ნადირაშვილი, დავით ჯანგულაშვილი – საერთაშორისო
ტურიზმის განვითარების რეგიონალური ტენდენციები **60**

ფინანსები

თეა კახრაძე – საინვესტიციო გარემო საქართველოში და ქვეყნის
შიდა საინვესტიციო პოტენციალი **76**

მარინა მუჩიაშვილი – ფისკალური რისკების გამოვლენა და მართვა **86**

მაბისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

ლაშა ლაბაძე – ინვესტიციების ეფექტების შეფასება ზოგადი
წონასწორობის მოდელით საქართველოში **94**

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА "ЭКОНОМИСТИ" ЗА 2014 ГОД

№1-2014

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

- Ромас Пракапас, Далиа Пракапиене, Владас Тумалавичус* – Консультирование граждан третьих стран как предпосылка их интеграции в общество: случай региона Литвы **8**
- Тамила Арнания-Кепуладзе* – Немецкая модель сегментации рынка труда: дискуссия немецких ученых **21**

БИЗНЕС

- Гурам Дžoлия, Ирине Мамаладзе* – Мировая практика поддержки малых и средних инновационных фирм **27**

МАКРОЭКОНОМИКА

- Нино Квистарадзе* – Приоритетные направления для развития экономики Грузии **34**

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ

- Лия Чарекишвили, Роланд Сарчимелия* – Схема комбинированного использования среднего арифметического и среднего геометрического в долгосрочном прогнозировании **38**

СОЦИАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

- Натиа Кахнашвили* – Состояния использования потенциала бедного населения в Грузии **43**

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

- Анна Трофимчук* – Гео- экономические механизмы для эффективного развития открытой экономики **47**
- Мераб Цомаиа* – Политические и экономические аспекты территориального восстановления Грузии **51**
- Давид Хажомия* – Логистические особенности региональных рынков **57**
- Онисе Алпенидзе* – Интернационализация высшего образования в эпохе глобализации **63**

№2-2014

МАКРОЭКОНОМИКА

- Линас Чеканавичиუს, Игнас Жураuskас, Эвалдас Кириловас* – Средства для преодоления кризиса:расходы или строгая экономия? 6

ФИНАНСЫ

- Ирина Мамаладзе* – К вопросу взаимозависимости финансового и экономического развития 16
- Tea Kasradze* – Финансовая глобализация – позитивные и негативные влияния на развивающиеся страны 22

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

- Lia Charckishvili* – Гендерный Мейнстриминг и Гендерный Анализ 33

МЕНЕДЖМЕНТ

- Levan Lazviashvili* – Развитие менеджмента на международном уровне 42

МАРКЕТИНГ

- Марине Алания* – Роль материальных элементов в маркетинге обслуживания 47

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

- Onise Alpenidze* – Модели интернационализации высшего образования 58
- Эрекле Соломнишвили* – Складские инвестиционной модели-определение S и Q параметров - в политике заказа 70
- Темур Миминошвили* –Формы развития отношений государства и бизнеса: иностранный опыт, реальность и перспективы Грузии 85

№3-2014

ФИНАНСЫ

<i>Леван Ефремидзе, Дерол Стэнли, Михаил Кинсман</i> – Выбор инвестиционного времени индекса новых рынков: индекс фондовой биржи Грузии (GSX) и энтропический анализ	6
<i>Шорена Кахидзе</i> – Индекс открытости бюджета и грузия	18

ЭКОНОМИКА СТРОИТЕЛЬСТВА

<i>Нино Ломидзе, Шота Чичуа</i> – Технологические и экономические особенности строительной деятельности	27
---	----

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

<i>Тина Чхеидзе, Кетеван Квеладзе</i> – Сельское хозяйство Грузии в ожидании глобального потепления	37
<i>Тенгиз Кавтарадзе</i> – Пути улучшения пастбищ скота в Грузии	44

БИЗНЕС

<i>Цицла Ломаиа, Нурана Расулова</i> – Приоритеты малого и среднего бизнеса в Азербайджане и Грузии	53
<i>Васил Хизанишвили</i> – Отношение бизнес-этики к этике и экономике	64

ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ

<i>Роланд Сарчимелия, Реваз Лордкипанидзе</i> – Для обоснования стендового моделирования в экономике Грузии	70
---	----

МАРКЕТИНГ

<i>Леван Лазвиашвили</i> – Модели сегментирования рынка и маркетинговые решения	78
---	----

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

<i>Давид Асланишвили</i> – Фондовый рынок в грузии: нынешние реалии и будущее	83
<i>Екатерина Шаинидзе</i> – Проблемы совершенствования налогового законодательства с целью улучшения исполнения обязательств	96
<i>Кристина Омадзе</i> – Экономический кризис и Трансформация Кредитного Рынка Грузии	102

№4-2014

БИЗНЕС

- Магдалена Парчева* – Гносеологический подход к предпринимательским исследованиям в организациях 6

РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

- Константин Хмаладзе* – Основные акценты формирования региональной политики Грузии 13

ФИНАНСЫ

- Шорена Кахидзе* – Оценка государственных расходов и финансовой подотчетности - рефа и показатели Грузии 29

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

- Роланд Сарчимелия* – К вопросу формирования некоторых терминов в Грузии 37

ЭКОНОМИКА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

- Владимир Цверава, Михаил Иремадзе, Изольда Адеишвили, Кетеван Бахтадзе, Давид Нариманашвили, Кахабер Кахидзе, Валериан Кварацхелия* – К современному экономическому и правовому вопросу производства экологически чистой продукции в агропромышленном комплексе Грузии 41

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

- გიორგი ხარშილაძე* – Торговые тенденции Грузия-ЕС на фоне глубокого и всеобъемлющего соглашения о свободной торговле 58
- დავით ხაჯომია* – Логистическая оценка социально-экономических условий в регионах 68

№5-2014

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

- Кристина Вильгельм Благоичева* – Финансовая устойчивость государственной пенсионной системы Болгарии **6**

МАКРОЭКОНОМИКА

- Гиви Бедианашвили* – Евросоюз и вопрос бенчмаркинга социально-экономического развития грузии: институциональный макросистемный аспект **12**
- Слава Фетелава, Шалва Гогнашвили* – Аспекты антимонопольного и отраслевого регулирования **22**

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ

- Вахтанг Бурдули* – Неоиндустриальное развитие в условиях формирования инновационной экономики (теоретический аспект) **33**
- Роланд Сарчимелия, Медея Мелашвили* – Определения некоторых терминов **55**

ТУРИЗМ

- Гаиоз Надирашвили, Давид Джангулашвили* – Региональные тенденции развития международного туризма **60**

ФИНАНСЫ

- Тea Касрадзе* – Инвестиционная среда в Грузии и внутренний инвестиционный потенциал страны **76**
- Марина Мучиашвили* – Источники финансовых рисков и их управления **86**

НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ

- Лаша Лабадзе* – Оценка влияния инвестиций в Грузии с модели общего равновесия **94**

CONTENTS OF JOURNAL "EKONOMISTI" DURING 2014

№1-2014

ECONOMIC THEORY

Romas Prakapas, Dalia Prakapienė, Vladas Tumalavičius – Third-Country Nationals Counselling as a Prerequisite for their Integration into Society: a Case of a Lithuanian Region **8**

Tamila Armania-Kepuladze – The German Model of Labour Market Segmentation: Around the Discussion of German Scientists **21**

BUSINESS

Guram Jolia, Irine Mamaladze – World Practice in Supporting Small and Medium Innovating Companies **27**

MACROECONOMICS

Nino Kavtaradze – Priority Direction For Development of the Economy of Georgia **34**

ECONOMIC FORECASTING

Lia Charekishvili, Roland Sarchimelia – The Combined Utilization Scheme of Arithmetic and Geometrical Average in Long-Term Forecasting **38**

SOCIAL ECONOMY

Natia kakhniashvili– The Potential of the Poor is not Being Used to the Full in Georgia **43**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

Anna Trofymchuk – Geoeconomic Mechanisms for Effective Development of an Open Economy **47**

Merab Tsomaia –Political and Economic Aspects of Re-Establish of Georgia,s Territorial Integrity **51**

David Khazhomia – Logistical Features of Regional Markets **57**

Onise Alpenidze – Internationalization of Higher Education in the Era of Globalization **63**

93

№2-2014

MACROECONOMICS

- Linas Čekanavičius, Ignas Žurauskas, Evaldas Kirilovas* – Remedies for Economic Crisis: Spending or Austerity? **6**

FINANCE

- Irina Mamaladze* – For the issue of relationship between financial and economical development **16**

- Tea Kasradze* – Financial Globalisation – Positive and Negative Impacts on Developing Countries **22**

SOCIAL-ECONOMIC PROBLEMS

- Lia Charekishvili* – Gender Mainstreaming and Gender Analysis **33**

MANAGEMENT

- Levan Lazviashvili* – Management Development on International Level **42**

MARKETING

- Marine Alania* – The Role of Material Elements in Service Marketing **47**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- Onise Alpenidze* – Internationalization of higher education models **58**

- Erekle Solomnishvili* – Warehousing investment models –determination of S and Q parameters - during the ordering policy **70**

- Temur Miminoshvili* – Development of the forms of the relationship between state and Business: foreign experience, reality and prospective of Georgia **85**

№3-2014

FINANCE

- Levan Efremidze, Darrol J. Stanley, Michael D. Kinsman* – Frontier Market Timing: the Georgian Stock Exchange Index (GSX) and Entropy Analytics **6**
Shorena Kakhidze – Open Budget Index and Georgia **18**

CONSTRUCTION ECONOMY

- Nino Lomidze, Shota Chichua* – Technological and Economic Characteristics of Construction Activities **27**

SOCIAL-ECONOMIC PROBLEMS

- Tina Chkheidze, Ketevan Kveladze* – Agriculture of Georgia in Expectance of Global Warming **37**
Tengiz Kavtaradze – The ways to Improve Live-stock Pastures in Georgia **44**

BUSINESS

- Tsiala Lomaia, Nurana Rasulova* – Small and Medium Business Priorities in Azerbaijan and Georgia **53**
Vasil Khizanishvili – Business Attitude to Wards the Ethics and Economics **64**

ECONOMIC-MATHEMATICAL MODELING

- Roland Sarchimelia, Revaz Lordkipanidze* – For Establishment of Semantic Modeling in Economy of Georgia **70**

MARKETING

- Levan Lazviashvili* – Base Segmentation Models and Marketing Decisions **78**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- David Aslanishvili* – Stock Market in Georgia: Present Reality and Prospective **83**
Ekaterine Shainidze – Problems of Perfection of Tax Legislation for the Purpose of Improving Tax Compliance **96**
Kristine Omadze – Economic crisis and Credit Market Transformation in Georgia **102**

№4-2014

BUSINESSES

- Magdalena Parcheva* – Epistemological Approach to Research of Entrepreneurial Activity within Organizations **6**

SECTORAL ECONOMY

- Konstantine Khmaladze* – Main Aspects of Designing Regional Policy in Georgia **13**

FINANCE

- Shorena Kakhidze* – Assessment of Public Expenditure and Financial Accountability (PEFA) and Georgian Index **29**

ECONOMIC THEORY

- Roland Sarchimelia* – On the Problem of Formation of some Terms in Georgia **37**

AGRICULTURAL ECONOMY

- Vladimir Tsverava, Mikheil Iremadze, Izolda Adeishvili, Ketevan Bakhtadze, David Narimanashvili, Kakhaber Kakhidze, Valerian Kvaratskhelia* – To Contemporary Economical and Legal Question of Production an Ecological Clean Production in the Agroindustrial Complex of Georgia **41**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- George Kharshiladze* – Georgia-EU Trade Trends Against the Backdrop of a Deep and Comprehensive Free Trade Agreement **58**

- David Khazhomia* – Logistical Estimation of the Socio-Economic Conditions in Regions **68**

№5-2014

SOCIAL-ECONOMIC PROBLEMS

- Hristina Vilhelm Blagoycheva* – Financial Sustainability of the Bulgarian Public Pension System **6**

MACROECONOMICS

- Givi Bedianashvili* – European Union and Question Benchmarking of Socioeconomic Development Georgia: Macroeconomic Systemic Aspect **12**
- Slava Fetelava, Shalva Gogiashvili* – Antimonopoly and Industry Regulation **22**

ECONOMIC THEORY

- Vakhtang Burduli* – Neo-Industrial Development and the Formation of an Innovative Economy (Theoretical Aspect) **33**
- Rolan Sarchimelia, Medea Melashvili* – Definition of Some Terms **55**

TOURISM

- Gaioz Nadirashvili, David Jangulashvili* – Regional Trends of International Tourism Development **60**

FINANCE

- Tea Kasradze* – Investment Environment in Georgia and Domestic Investment Potential of the Country **76**
- Marina Muchiashvili* – Sources of Fiscal Risks and Its Management **86**

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- Lasha Labadze* – Assessing the Effects of Investments in Georgia with General Equilibrium Model **94**

ინფორმაცია

ჟურნალ ეკონომისტის რედაქცია აცხადებს კონკურსს პრემიის მოსაპოვებლად 2013 წელს ჟურნალში გამოქვეყნებული საუკეთესო სტატიისათვის. პრემია მიეკუთვნება სტატიას, რომელსაც გამოავლენს მაღალკვალიფიციური ჟიური, სამეცნიერო სტატიისათვის წაყენებული მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

პრემიის მფლობელს გადაეცემა შესაბამისი დიპლომი და ფულადი პრემია 300 ლარის ოდენობით.

2008 წლიდან დაარსდა პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, რომელიც გამოდის პერიოდულად.

შრომების კრებულში დაიბეჭდება მეცნიერ ეკონომისტთა (მეცნიერებათა დოქტორები, აკადემიური დოქტორები) შრომები, ასევე, ბაკალავრების, მაგისტრების, დოქტორანტებისა და პრაქტიკოს ეკონომისტთა სათანადო მეცნიერული დონის სტატიები.

ავტორთათვის კრებულში სტატიების გამოსაქვეყნებლად მოქმედებს შემდეგი წესები:

1. კრებულში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური – TIMES NEW ROMAN).
4. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, nbibilashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და კრებულის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

ღამათაპითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 299-68-53.

**პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
გამომცემლობა**

ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე

შედავათიან ფასებში

გთავაზობთ ნებისმიერ საგამომცემლო საქმიანობას:

- მასალის აკრეფა, დაკაბადონება, რედაქტირება

გამოიცემა:

- სამეცნიერო წიგნები და ნაშრომები, ენციკლოპედიები, ლექსიკონები, ცნობარები
- პერიოდული გამოცემები (სამეცნიერო შრომათა კრებული, სამეცნიერო ჟურნალები, კონფერენციის მასალები)
- ორიგინალური და ნათარგმნი მხატვრული ლიტერატურა, სახელმძღვანელოები, საბავშვო წიგნები, ალბომები და გზამკვლევები
- ელექტრონული დარგობრივი ჟურნალები

მისამართი: თბილისი, გერონტი ქიქოძის ქ. №14

293 22 60; 551 10 07 04.

ელ.ფოსტა: economics_institute@yahoo.com

ჟურნალ "ეკონომისტიში" სტატიების წარმოდგენის წესები

1. ჟურნალში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური და რუსული TIMES NEW ROMAN).
4. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით. რედაქციის მიერ სტატიის წარმოდგენის თარიღად ჩაითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი.
5. სტატია, რომელიც სრულად არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.
6. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და ჟურნალის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

დამატებითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:

ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 293-34-44; 599 97 01 03.

ლარის ანგარიში

სსიპ ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი 204864548
მიმღების დასახელება – ხაზინის ერთიანი ანგარიში
მიმღების ბანკი – სახელმწიფო ხაზინა
ბანკის კოდი – TRESGE22
მიმღების ანგარიში /სახაზინო კოდი 708967254

**THE RULES OF HANDING IN SUBMISSION THE REPORTS TO THE
JOURNAL “ECONOMIST”**

1. Scientific works sent to publish should be the result of independent research. The work should guarantee copyrights and should not be published in other organs.
2. An original paper sent to editorial board must be signed by the author, and in case of coauthorship – by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. The paper should be printed by computer with 1,5 spacing, A4 format, 12 font. The articles should be sent to editorial board in two printed copies together with electronic version (MS WORD, Georgian text font - AcadNusx, English text font - Times New Roman).
4. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the author for revision the data of receiving the final text is regarded as date of submission for consideration.
5. Price of a page – 10 \$.

The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

The articles should be sent by e-mail to the address: **economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru**

Institute managers and editorial staff is ready for collaboration.

For additional information, please, connect to the address: Tbilisi, 14 Kikodze str., tel: 293 34 44

USD

Intermediary:
FEDERAL RESERVE BANK OF NEW YORK, USA SWIFT CODE
FRNYUS33
ACC: 021087992 GEORG
Beneficiary's bank:
NATIONAL BANK OF GEORGIA, TBILISI
SWIFT CODE: BNLNGE22
Beneficiary organization name
IBAN: GE65NB0331100001150207

ჟურნალი “**ეკონომისტი**”

მისამართი: თბილისი, 0105, გ. ქიქოძის ქ. 14; ტელ.: 293 34 44; 599 970103.
E-mail: economics_institute@yahoo.com

Journal “**Economisti**”

Edress: Tbilisi, 0105, Kikodze street, tel. (+995 32) 293 34 44; 599 970103
E-mail: economics_institute@yahoo.com

თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა
რედაქტორი **ნატო აბესაძე**

Publishing House of Paata Gugushvili Institute of Economics of TSU

Redactor **Nato Abesadze**